

Två skolor &
en skolgård.
Ett gestaltningskoncept
med genusglasögon

Sveriges Lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap, institutionen för stad och land

Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet 2010

EX 0533 Självständigt arbete i landskapsarkitektur E, 30hp

© Författare: Disa Löfvendahl 2010, e-post: disa.lofvendahl@gmail.com

Titel på svenska: Två skolor och en skolgård - ett gestaltningskoncept med genusglasögon

Title in English: Two schools and one schoolyard - a design proposal from a gender point of view

Handledare: Anna Lenninger, Lenninger Lek och Landskap

Examinator: Susan Paget, institutionen för stad och land

Extern examiner: Charlotta Råsmark, White

Foto: Disa Löfvendahl

Utgivningsort: Ultuna

Nyckelord som beskriver arbetets innehåll: landskapsarkitektur, genus, gestaltning, skolgård, genusundersökning, jämställdhet, arbetsmetoder, jämställd arkitektur

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

förord

Detta examensarbete har utvecklats, tagit nya vägar och blommat upp tack vare andras inflytande över mitt arbete. Jag vill tacka dem som har bidragit till mitt examensarbete.

Jag vill tacka min handledare Anna Lenninger som under arbetet har fått mig att tänka ett steg längre. Jag vill också ge ett stort och varmt tack till alla elever som har berättat om sin skolgård via intervjuer och teckningar.

Tack alla ni som har gett av er tid och kunskap: Sofia Cele för information och inspiration, personalen på Nicolaigården, Gabriella Martinsson, Lotta Rajalin och Kristian Wallin, för att ni är ett levande exempel på att det går att jobba med genusfrågor i praktiken. Elin Almqvist och Jonas Tauberman som ställt upp på intervjuer samt personalen på skolorna som tagit sig tid och varit intresserade och positiva till mitt arbete.

Jaan Paju och föräldragruppen vill jag tacka för ett stort engagemang i mitt arbete och er medryckande entusiasm. Med er inställning kan man flytta berg! Jag vill också tacka mina examinatorer, Susan Paget och Charlotta Råsmark.

Sist men inte minst vill jag tacka Magnus Nilsson, Ella-Klara Östling och Maria Löfvendahl för att ni med gott mod tagit er tid att läsa mitt arbete, och gett mig värdefulla synpunkter och uppmuntran.

Tack!

innehåll

sammanfattning	5	elever och vuxna berättar	32
abstract	5	eleverna ritar sin drömskolgård	33
syfte	6	samtal med eleverna	38
mål	6	samtal med vuxna	49
metod & material	7	gestaltningen	56
bakgrund	9	tillvägagångssätt	57
beställningen	10	förslaget	60
eleverna & genus	10	diskussion	71
teori	11	källor	73
inventering & observationer	17	förtydliganden	75
skolgården	18		
observationer	29		

sammanfattning

Storkyrkoskolan och Estniska skolan ligger i Gamla stan i Stockholm. Skolorna har en gemensam skolgård. Delar av skolgården står inför en omgestaltning då skolornas lokaler, som delvis befinner sig under skolgården, står inför en renovering.

Enligt läroplanen har alla barn rätt att vistas i jämställda skolmiljöer, såväl inomhus som utomhus. Eftersom eleverna tillbringar mycket tid på sin skolgård anser jag att den bör granskas ur ett jämställdhetsperspektiv, med genusglasögon.

Idag är inte skolgården en jämställd miljö för eleverna. En fjärdedel, av den redan trånga skolgården, domineras till stor del av pojkars fotbollsspel. När pojkarna spelar fotboll på bollplanen, använder flickorna inte planen för sin lek. De leker istället på de resterande delarna av skolgården. När det är färre elever på skolgården leker flickorna i större utsträckning på bollplanen. Det indikerar att flickorna vill använda planen, men i praktiken inte kan det när fotbollsspelet pågår.

Min uppgift i detta examensarbete är att, med landskapsarkitektur som medel, skapa en jämställd miljö för eleverna. Arbetet innehåller fyra huvuddelar. Jag börjar med en bakgrundsbeskrivning av ämnet barn och genus. Därefter följer en redogörelse för min inventering av platsen, tillsammans med mina observationer av elevernas användning av sin skolgård. Efter det berättar jag hur eleverna beskriver sin användning av skolgården, samt sina önskemål för sin skolgård. Avslutningsvis redovisar jag mitt gestaltningskoncept för kvarteret Junos skolgård.

abstract

Storkyrkoskolan and Estonian school is located in Old Town, in Stockholm, Sweden, and they share the same playground. Parts of the playground is facing a redesign. Parts of the school's premises, situated under the school yard, faces a repair.

All pupils have the right to stay in equal environments. Since students spend much time on their school yard, I believe it should be carefully examined with a focus on gender.

Today, the schoolyard is not an equal environment for students. A fourth, of the already crowded school yard, is largely dominated by the boys' football game. When the boys play football on the football court, the girls seem to avoid the court for their games. Because of this, their play is forced to take place in the remaining parts of the schoolyard.

When there are fewer students in the schoolyard, the girls starts to play at the football court. This indicates that the girls want to use the court, but in practice they can't because of the boys, playing football. My role is, with landscape architecture as a means, to support equality among students in the schoolyard.

My thesis has four main parts. I begin with a background description of the subject children and gender. This is followed by an account of my inventory of the site, along with my observations of students' use of their schoolyard. Then I convey how students describe their use of the schoolyard, and their wishes for their schoolyard. Finally, I report my design proposal for the schoolyard.

syfte

Syftet med detta examensarbete är att pröva hur jämställdhetsfrämjande skolgårdsgestaltning kan se ut. Med jämställdhetsfrämjande menar jag någonting som främjar jämlikhet mellan könen. Jag vill gestalta en skolgård där flickor och pojkar får ta lika stor plats, och som är lika uppmuntrande och inbjudande för alla elever, oavsett kön.

För att ta reda på hur jag kan göra en jämställd skolgård behöver jag se vilka strukturer som finns på skolgården, och om de gynnar eller missgynnar pojkar och flickor. Syftet med mitt examensarbete är därför också att identifiera och synliggöra befintliga strukturer på skolgården om de missgynnar endera könet, och möjliggör en ojämlig skolgård.

Ett personligt syfte är att lära mig mer om skolgårdar och om genusaspekter i barns och ungas utemiljö. Bägge skolorna har antagit läroplanen, där det står att skolan ska arbeta med jämställdhet och att inget barn ska diskrimineras på grund av sitt kön (Skolverket, 2006). Ett ytterligare syfte blir således att ta reda på om skolgården är jämställd ur ett genusperspektiv.

mål

I detta examensarbete är målet att ge ett konceptförslag för skolgården i kvarteret Juno i Gamla stan i Stockholm. För mig är det en skolgård där pojkar och flickor har lika tillgång till alla ytor, både i teorin och i praktiken. Med det menar jag att det inte räcker med att flickorna i teorin har möjlighet att t.ex. spela fotboll på en bollplan om de i praktiken inte kan eller vill gå dit.

En jämställd skolgård är byggd efter pojkars och flickors behov och önskemål i lika stor utsträckning.

metod & material

Storkyrkoskolan och Estniska skolan delar på en gemensam skolgård i kvarteret Juno i Gamla stn, Stockholm. På Storkyrkoskolan går elever i årskurs 1-6 samt förskoleklass, och Estniska skolan har årskurs 1-9 samt förskoleklass. På de två skolorna går nära 300 elever.

För att säkerställa att den information jag får fram går att använda i gestaltungsarbetet har jag valt att använda mig av flera olika metoder.

intervjuer

I detta examensarbete har jag intervjuat både elever och vuxna. Jag har intervjuat elever ifrån de två skolorna för att få reda på deras uppfattning om hur de använder sin skolgård.

Jag har också intervjuat delar av skolornas personal samt personer med kompetens kring ämnena barn, genus och barns utemiljö. Mitt syfte med att intervjua de vuxna är att få del av deras kunskap, då de har en annan infallsvinkling och en annan erfarenhet än eleverna. Deras kunskap är värdefull, precis som elevernas.

teckningar

Barnen i förskoleklasserna använder skolgården flitigt. För att få reda på deras önskemål för skolgården har jag istället för att intervjua dem valt att låta elever från skolornas förskoleklasser måla sin drömskolgård. Detta på inrådan av föräldragruppen som ansåg att barnen i

förskoleklasserna var på gränsen till för små för att kunna ge meningsfulla intervjuer.

För att resultatet ska bli användbart för mig är det viktigt att de får rita sina egna idéer och visioner över hur just deras drömskolgård skulle kunna se ut, utan att de blir påverkade eller styrda av mig eller personal.

Teckningarna går jag sedan igenom för att förstå hur pojkar och flickor önskar att sin skolgård ska se ut. Jag ser också om de har gemensamma önskemål.

workshop

Personer ur föräldragruppen, som jobbar för att skolgården ska bli en bättre miljö anordnade en workshop. Den hölls måndagen den 19 april, 2010. Syftet med workshopen var att tillsammans diskutera skolgården och dess framtid. Jag hoppades att utifrån dessa samtal få fram idéer till hur föräldragruppen skulle kunna jobba vidare med att utveckla skolgården. Jag hoppades även att den skulle ge mig nya idéer inför gestaltningen av skolgården.

Inbjudna till kvällen var skolornas elever och personal, föräldrar till eleverna och Martin Sandelin ifrån SISAB.

observationer

Under två tillfällen har jag observerat elevernas utevistelse på skolgården för att se hur eleverna använder sin skolgård på rasterna. Anna Lenninger beskriver i sin studie vad man kan förvänta sig av en observation. Hon berättar att om man inte känner eleverna som man observerar, kan man heller inte veta hur gamla de är, exakt vad leken som de ägnar sig åt innebär eller om de har roligt tillsammans. När man observerar barn kan man däremot se var de är, att de gör olika saker och även hur de gör dem (Lenninger 2008).

inventering

Jag har inventerat skolgården för att ta reda på skolgårdens fysiska förutsättningar. I mina inventeringar har jag tittat på skolgårdens klimat och dess innehåll i form av lekredskap och övrig exteriör. Jag har också kartlagt skolgårdens vegetation, hur rumsligheten ser ut och var skolgårdens målpunkter finns. Efter mina besök på skolgården har jag sammanställt mina intryck, var entréer finns och var man upplever att det finns barriärer.

litteratur

För att få bättre förståelse för begreppet genus har jag läst litteratur som förklarar ordets olika vinklingar och innebörder från flera perspektiv. Jag har läst böcker om jämställdhet, barns utemiljö, skolgårdar och barn och ungdomar. Det finns knapphändigt med litteratur som berör ämnena genus, skolgårdar och barn mellan 6-15 år i samma verk. Ofta handlar bara ett kapitel, eller ännu kortare delar av böckerna om genus och utemiljö. Därför har jag ibland fått röra mig i randzonerna av ämnet, och plockat de bitar som varit intressanta för mig.

Det finns mer litteratur kring förskolor och genus, där jag har kunnat hitta tänkvärda tankegångar som jag har haft nytta av i mitt arbete. Jag har även läst litteratur om hur man arbetar med genusfrågor och barn. Där läggs en stor vikt vid de vuxnas pedagogiska arbete och hur de pratar gentemot barnen.

Inför inventeringen av skolgården och intervjuerna med eleverna läste jag litteratur om vad man som intervjuare och vuxen, kan tänka på i samtal med barn.

fotografering

Kameran har varit ett viktigt verktyg för mig under mina inventeringar för att dokumentera hur skolgården används. Dessa bilder blir både ett stöd för minnet, och konkreta bevis på hur platsen användes vid en speciell tidpunkt.

Jag har fotograferat skolgårdsmiljön och stora delar av Gamla stan, även de som minnesstöd men också för inspiration. Bilderna har jag sedan använt i mitt examensarbete, där fotografier kan beskriva förhållanden bättre än ord.

Jag har fått tillåtelsen ifrån bägge skolorna att fotografera barnens aktiviteter.

ritningar & kartor

Jag har använt mig av Stockholms Stads grundkartor över Gamla stan och kvarteret Juno, för att se byggnadernas placering och de topografiska förutsättningarna. Jag hade önskat att jag hade haft tillgång till ritningar över hur ledningar för vatten och avlopp är dragna, samt ritningar över eldragningen i marken. Jag har varit i kontakt med SISAB och gått igenom deras arkiv, utan att finna några sådana ritningar. Personalen där tror att det beror på att byggnaden är gammal.

Vaktmästaren på skolan hade heller inga sådana ritningar över varken vatten, avlopp eller el till sitt förfogande. Eftersom jag inte fick tag på dessa ritningar är heller inte mitt gestaltungsförslag anpassat efter var ledningarna i marken ligger.

bakgrund

I mitt examensarbete har jag arbetat med kvarteret Junos skolgård och granskat med genusglasögon. Att mitt examensarbete behandlar just denna skolgård beror på att en föräldraförening, som jobbar för en bättre skolgårdsmiljö, kontaktade SLU. De föreslog att en omgestaltning av skolgården skulle kunna bli ett examensarbete.

Jag valde att göra en genusstudie av skolgården till stor del beroende på mitt eget intresse för genusfrågor, i vardagen såväl som i landskapsarkitekturen. Jag tyckte att genusaspekter på barns utemiljö var ett intressant ämne, hade tidigare inte kommit i kontakt med några studier kring detta. Grundat på mina egna erfarenheter av lek, misstänkte jag att pojkars lek får ta större plats än flickors lek på skolgården. Följden av det blir att förutsättningarna för pojkars och flickors lek skiljer sig åt. Denna misstanke ville jag gärna undersöka närmre.

Detta kapitel inleds med en beskrivning av varför det är aktuellt med en omgestaltning av skolgården just nu. Jag redogör sedan för den koppling till arbete med genusfrågor som flera av eleverna redan har. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av vad jag har läst om genus och barn i deras utemiljö, tillsammans med mina reflektioner.

beställningen

Storkyrkoskolan och Estniska skolan i Gamla Stan är två skilda verksamheter. Storkyrkoskolan är en kommunal skola med upptag av elever i närområdet, medan Estniska skolan är en privat skola med inriktning på det estniska språket. Estniska skolan tar emot elever ifrån hela Stockholmsregionen. Skolorna har en gemensam skolgård som de ska samsas om.

Skolgården har länge varit i behov av både en upprustning, och en omgestaltning. En grupp föräldrar till elever ifrån bägge skolorna, med ett gemensamt engagemang för en förbättrad skolgårdsmiljö bildades under 2009. De jobbar tillsammans för att skolgården ska bli en mer inspirerande och stimulerande miljö för barnen att vistas på. Under hösten 2009 kontaktade skolgårdsgruppen SLU och föreslog en omgestaltning av skolgården som ett möjligt examensarbete. Jag kontaktade gruppen och tog mig an arbetet.

Någon form av ombyggnation av skolgården kommer att äga rum under sommaren 2011. En mindre del av skolgården kommer då att rivas upp, på grund av att det läcker in vatten i Storkyrkoskolans aula som ligger under skolgården. Det är SISAB, Skolor i Stockholm AB, som äger skolgården och som kommer att stå för kostnaderna.

eleverna & genus

Flera av barnen som kommer till Storkyrkoskolan och Estniska skolan har tidigare gått på Nicolaigårdens förskola. Nicolaigårdens förskola ligger ett par kvarter bort i Gamla stan, och är sammankopplad med Storkyrko-skolans verksamhet. Nicolaigården är en av de förskolor i Sverige som ligger i spetsen för ett aktivt arbete med genusfrågor. De jobbar med genus på ett pedagogiskt sätt, både gällande barnens fysiska och psykiska miljö.

När barnen lämnar förskolan och börjar på Storkyrkoskolan och Estniska skolan möts de av en miljö där arbete med genusfrågor inte är lika prioriterat. Både föräldrar och lärare från de två skolorna berättar att de ser positiva lekmönster hos barnen, som har gått på Nicolaigårdens förskola. Lekmönstren glöms sedan bort när arbetet med genusfrågor inte bibehålls, vilket inte skett i någon större utsträckning. Detta håller förhoppningsvis på att förändras, då i första hand Storkyrkoskolan planerar för att arbeta mer med jämställdhet och genus.

Båda skolorna har antagit läroplanen (Skolverket, 2006), och enligt den ska personalen aktivt jobba för jämställdhet i skolan och för att motverka traditionella könsroller. Arbetsmiljöverket, som har riktlinjer för elevernas miljö, beskriver skolornas skyldighet att inte föra vidare traditionella könsroller och på så vis kränka eleverna på grund av sitt kön.

teori

socialt & biologiskt kön

Jag tror att de allra flesta av oss har tankar kring hur man har blivit den man är och varför man gör de val man gör i livet. Funderingar kring identitet kan gälla kvinnliga och manliga egenskaper. Man kan fundera över om man gör på det ena eller andra sättet för att man är född till kvinna eller man, eller om det beror på de värderingar som man har tagit till sig genom livet. Orden könsidentitet och genus väcker ofta starka känslor, framför allt när det handlar om barn och deras könsidentitet.

Ur diskussionerna kring människor och genus kan man urskilja två separata skolor. Den ena hävdar att människans kön är ett biologiskt grundat kön, det innebär att könet ”sitter i generna” och att könsidentiteten inte kan påverkas av miljön. Den andra hävdar att kön är en socialt skapad konstruktion, ett socialt kön, som är formligt beroende av vilka uppväxtförhållanden en individ har haft. Könet ses av dem som en produkt av sin historia, sin kultur och sin sociala miljö. Den sociala skolan hävdar dessutom att det som man en gång har lärt in, kan man lära om.

samhällets förväntningar

Enligt mig är alla pojkar inte en homogen grupp, precis som att alla flickor inte är det. Däremot finns det i vårt samhälle starka förväntningar på hur flickor respektive pojkar ska vara. Förväntningarna avspeglar sig i allt ifrån hur man ska klä sig, vad man ska tycka om för färger till vad man ska göra på sin fritid.

Barrie Thorne är professor i sociologi, jämställdhet och kvinnofrågor vid University of California. Hon är en föregångare i frågor som rör barn och jämställdhet. Hon beskriver i sin avhandling *Gender play: girls and boys in school* hur vårt samhälle är könsstereotyp. Enligt henne är alltifrån leksaker till kläder riktade till något av könen. Inom många områden kan man även klassa aktiviteter som kvinnliga eller manliga. Dans är för många en typisk kvinnlig aktivitet, medan fotboll är en typiskt manlig sådan (Thorne 1993).

Enligt Ungdomsstyrelsen i Stockholm har både pojkar och flickor mycket att vinna på att bli befriade ifrån sina könsroller. De skulle slippa de förväntningar och begränsningar som könsrollerna för med sig, och i förlängningen kunna göra friare val (Stockholm: Ungdomsstyr. 2003).

Sara Rågwall m.fl. anser i sin bok *Tjej eller kille – spelar roll? Tillsammans för en jämställd skola* att barn idag lär sig, via sin omgivning, att det som är manligt är hierarkiskt överordnat det som är kvinnligt. Samhällets normer sprids vidare till varje individ. Konsekvensen av detta blir att det som pojkar gör anses vara viktigare, svårare och också mer värdefullt än det som flickor gör (Rågwall m.fl. 2006). Jag tror det får konsekvenser för hur eleverna betar sig på skolgården. Om alla anser att pojkarnas aktiviteter har ett större värde än flickornas, är det troligt att flickorna låter pojkarnas lek gå före deras egen.

genusperspektiv

utemiljö

Hur man än förhåller sig till den biologiska och sociala skolan i genusdebatten, borde man kunna enas om att barn har rätt till en jämställd utvistelse i sin utemiljö och på sin skolgård. Flickors och pojkars önskemål för sin lek ska värderas lika mycket. Enligt Stockholms ungdomsstyrelse ses ofta problematiken med en icke jämställd värld som ett problem för flickor, och inte som en fråga om alla människors lika rätt till en demokratisk omgivning (Stockholm: Ungdomsstyr. 2003).

Beroende på hur vår utemiljö är uppbyggd, får vi tankar kring vad vi förväntas göra på platsen. I alla miljöer underlättas det för att utföra vissa aktiviteter, medan det försvåras för andra. Det någon har valt att placera in i utemiljön bygger

på den personens egna val. Dessa val kommer ur de värderingar som personen har om vad som är viktigt och vad som ska gynnas i utemiljön.

lek

Britta Olofsson beskriver i sin bok, *Modiga prinsessor och ömsinta killar* en studie som visar att barn, redan i mycket låga åldrar, börjar identifiera sin person med sitt kön. Barn agerar efter de förväntningar och normer som respektive kön är laddat med. Så tidigt som på förskolan är flickor mer stillasittande än pojkar, vilket är ett tydligt mönster även när barn leker högre upp i åldrarna (Olofsson 2007).

Flickor ägnar sig även tidigt åt mer finmotoriska aktiviteter än pojkar, som istället övar sin grovmotorik mer. Olofsson ger exempel på att flickorna redan på förskolan har lärt sig att tycka bäst om varma färger, och pojkarna att tycka bäst om kalla (Olofsson 2007). Min uppfattning är att det inte sitter i generna vilka färger man tycker bäst om som pojke och som flicka. Därför anser jag att detta är ett exempel på hur lätt barn lär sig att förstå och anpassa sig efter de vuxnas föreställningar om vilka färger som är manliga och kvinnliga.

Exempel på kalla färger

Exempel på varma färger

Barrier Thorne beskriver i sin undersökning *Gender play: girls and boys in school* (1993) att flickor och pojkar oftast leker var för sig. När de har möjlighet att välja hur de ska leka väljer de oftare att leka pojkar för sig och flickor för sig, än att leka tillsammans. Samma undersökning visar att ju äldre barnen blir desto mer tenderar de att leka åtskilda (Thorne 1993).

utemiljö och lek

Mogens Hansen m.fl skriver i sin bok *Det ny skoleliv: om krop, rum, bevægelse og pædagogik* att ju större skolgård eleverna har desto mer aktiva är flickorna, och ju mindre skolgård de har desto mer dominerande bli pojkarnas lek och fotbollen. Generellt är pojkarnas lek mer fysisk, mer tävlingsinriktad och mer högljudd än vad flickornas lek är, och pojkarnas lek kräver ofta större ytor än flickorna (Hansen m.fl. 2008).

Anette Sandberg tar i sin bok *Miljöer för lek, lärande och samspel* upp att pojkarna ofta leker i större grupper och gärna utomhus. Flickorna leker istället ofta lugnare lekar i mindre grupper, och gärna inomhus. Sambandet mellan ute- och innemiljön blir därför ör viktigt. Pojkar tar i regel också lättare för sig av sin omgivning. De tar över ytor på bekostnad av flickornas lek (Sandberg 2008).

Nic Nilsson är en svensk författare till flera böcker om barn och lek. Han beskriver i sin bok *Barnperspektiv på planering* att resultatnriktade aktiviteter oftast premieras ytmässigt sett på

skolgårdar. Eftersom pojkar i regel ägnar sig mer åt dessa aktiviteter än flickor betyder att pojkars lek får mer utrymme på skolgårdar än vad flickors lek får. Är skolgården liten får flickorna, enligt författaren, plats i hörnen av skolgården (Nilsson 2003).

Lene Schmit är en dansk-norsk forskare som inriktat sig på barn och utemiljö. Hon beskriver i sin avhandling *Skolegården, jungle eller luftgård?* att pojkar tenderar att styra över bollplanerna på skolgården, men att de även styr över resten av skolgården (Schmidt 2004). Även Barrier Thorne beskriver samma tendenser i *Gender play: girls and boys in school*. Enligt henne tar pojkarna ibland upp så mycket som nio tiondelar av skolgårdens yta, vilket lämnar en tiondel kvar till flickorna (Thorne 1993).

Hur flickor och pojkar leker verkar också skilja sig åt. Nic Nilsson beskriver i sin bok *Barnperspektiv på planeringen* att flickor i större utsträckning leker vardagsrelaterade lekar, medan pojkarna leker mer äventyrliga lekar (Nilsson 2003).

Anette Sandberg beskriver i sin bok *Miljöer för lek, lärande och samspel* en undersökning som tyder på att lek som utspelar sig i skog är mindre könssegregerad, samt att närvaron av träd inger lugn (Sandberg 2008).

Lene Schmidt skriver även i sin avhandling *Skolegården, jungle eller luftgård?: en studie av naermiljøanlegg, barn og fysisk aktivitet i skolegården* att där hon ser den största aktiviteten bland eleverna på skolgården skedde där det var gott om plats och där det fanns naturmark att leka i. Hon ser även att där det finns tillgång till natur är flickor generellt mer fysiskt aktiva än där det inte finns det (Schmidt 2004).

Som jag nämnt innan beskriver flera författare positiva effekter av närvaro av natur i barns utemiljö. Naturen verkar vara en miljö där både pojkar och flickor känner sig välkomna och tillfreds. Det är viktig kunskap som jag tar med mig in i gestaltungsarbetet.

fotbollen tar plats

Lene Schmidt har i samma avhandling gjort en undersökning i Norge. Där har hon tittat närmre på flera skolor och deras skolgårdar. Hon har undersökt hur de används av pojkar och flickor och har sett att fotbollen på skolgården spelar en särskild roll (Schmidt 2004).

Fotbollen är dessutom en platskrävande sport som i huvudsak spelas av pojkar och det är oftast få som spelar. Lene Schmidt tycker att det är positivt att pojkarna genom fotbollsspelet får utlopp för sin energi, men för dem som inte är med och spelar orsakar fotbollen problem. Att fotbollen och bollplanen tar så stor plats av skolgården leder till att pojkarna dominerar skolgården på bekostnad av de ”svagare”

pojkar och majoriteten av flickorna. Satsningar på bollplaner på skolgårdar leder i dagsläget till att man förstärker pojkarnas dominans (Schmidt 2004).

Lene Schmidt har resonerat kring varför fotbollen är den populäraste aktiviteten på skolgården bland majoriteten av pojkarna, och hon ser både fysiska och sociala förklaringar till detta. Bland de fysiska förklaringarna nämner Lene Schmidt att fotboll är en sport som kan spelas överallt, och den har enkla regler. Det finns ofta en bollplan på skolgården just anpassad för fotbollen, och fotbollen är den bollsport som tydligast klassas som en ”ute-bollsport”, i jämförelse med andra bollsporter. Ibland ser hon att pojkar väljer att spela fotboll för att det finns för få andra saker att göra på skolgården (Schmidt 2004).

De sociala och kulturella orsaker som hon ser till fotbollens framgång är att själva spelet ger en viktig grupptillhörighet, där pojkarna har en möjlighet till att få utlopp för sin energi på ett positivt vis (Schmidt 2004).

Enligt Schmidt är det för många pojkar att göra mål som är det viktiga i spelet. Det kan även finnas gruppträck som gör att det känns otryggt att inte gilla fotboll eftersom alla andra gör det. I fotbollen gör varje person en individuell prestation, fast i grupp (Schmidt 2004).

I sina studier upptäckte Lene Schmidt att flickor ofta inte såg bollplanen som en del av sin skolgård. Om flickorna ville spela fotboll var det oftast när det var färre pojkar på planen. Flickorna beskrev att pojkarnas spel ledde till bråk om bollen, och att pojkarna bestämde. Om de deltog i spelet var det på pojkarnas villkor. Flickorna intog därför en mer passiv hållning i spelet, och spelade ofta som försvarsspelare istället för anfallsspelare. Detta innebar att de hade lite kontakt med bollen (Schmidt 2004).

När Lene Schmidt studerade flickornas användning av skolgården såg hon att flickorna föredrog andra bollsporter som handboll och basket, som ses som mer sociala spel jämfört med fotbollen. De var också mer socialt orienterade på skolgården och satt och pratade tillsammans. Författaren poängterar att det inte betyder att flickorna inte ville vara mer fysiskt aktiva (Schmidt 2004).

Efter sina studier på norska skolgårdar drar Lene Schmidt slutsatsen att det är bättre att ha flera mindre bollplaner än en stor på en skolgård (Schmidt 2004). Barrier Thorne har också sett i sin undersökning av barn på sin skolgård att barn tenderar att leka mer samkönat i lekar och spel som handboll, *kingruta* och *spökeboll* än när de spelar fotboll (Thorne 1993). En uppdelning av en större yta till flera mindre med olika inriktningar

Jag tror att om man delar upp en stor yta som t.ex. enbart används för fotboll till flera mindre ytor med olika inriktningar är det troligt att det blir en större variation i aktiviteterna på ytan och att då fler barn sysselsätts.

utemiljös samband med innemiljön

Lene Schmidts beskriver i sin avhandling *Skolegården, jungle eller lufttegård?: en studie av nærmiljøanlegg, barn og fysisk aktivitet i skolegården* att pojkarna får mer uppmärksamhet än flickorna i klassrummet (Schmidt 2004). I mitt examensarbete ingår det inte att studera elevernas miljö i klassrummet, trots jag tror att det skulle vara intressant. Sofia Cele (samtal 2010) tipsar om att göra en sådan studie, eftersom mönster som finns i klassrummet brukar återkomma i utemiljön.

Också Barrier Thorne beskriver i sin avhandling *Gender play: girls and boys in school* att det är intressant att studera hur eleverna betar sig inomhus jämfört med utomhus. Hon ser en viktig skillnad mellan de två miljöerna, och det är att eleverna ofta är mindre styrda i sin utemiljö. I klassrummet ska ofta alla elever göra samma sak samtidigt, medan de i utemiljön är friare att göra vad de vill och gruppera sig som de vill (Thorne 1993).

Från Lene Schmidts och Barrie Thornes forskning kan jag dra slutsatsen att elever både när de leker i friare formser och när de är under ledning av vuxna låter pojkar ta mer plats än flickor, och att även de vuxna i elevernas närhet låter det ske.

de vuxna och jämställdheten bland eleverna

Alla vuxna bär på föreställningar, medvetna eller omedvetna, om hur pojkar och flickor ska vara (workshop 2010). Dessa förväntningar känner barn lätt av, och barn vill gärna leva upp till vuxnas förväntningar på dem. När barn lever upp till de vuxnas förväntningar leder det till positiv bekräftelse.

De vuxnas positiva bekräftelse lär barn hur de ska vara för att göra de vuxna nöjda. Om de vuxna ger positiv bekräftelse för olika beteenden hos pojkar och flickor och samtidigt ignorerar de sidor hos barnen som man inte vill uppmuntra leder det till att vissa sidor hos barnen försvagas, medan andra förstärks. Vuxnas förväntningar på barn formar vilka sidor de känner sig trygga med att visa.

Studier från olika förskolor visar att hur barnens miljö är utformad påverkar *hur* de leker, och *vad* de leker med. För att åstadkomma en jämställd skolgård är dess utformning en del av arbetet mot en jämställd miljö.

Den personal som vistas ute tillsammans med eleverna har en stor påverkan på hur jämställd skolgården kan bli. De påverkar elevernas lek både genom hur de själva betar sig, vilket visar barnen vad som förväntas av dem och genom hur de aktivt styr elevernas lek på rasterna. Hansen m.fl. ser i sin studie *Det ny skoleliv: om krop, rum, bevægelse og pædagogik* att flickor oftare passiviseras av de vuxnas föreställningar om hur de ska leka än vad pojkar gör (Hansen 2008).

I detta examensarbete ingår det inte att ta fram metoder för hur skolans personal ska agera på rasterna. Däremot kan jag påverka personalen genom att starta en debatt kring ämnet genus och utemiljö. Jag kan även visa på en eventuell snedfördelning mellan var pojkar och flickor känner sig välkomna på skolgården. Det skulle göra dem uppmärksamma och medvetna om situationen på skolgården.

Jag tror att det är viktigt att personalen är medveten om vilken roll de spelar, för att kunna skapa jämställd vistelse för eleverna på skolgården. Om personalen arbetar aktivt för att bryta traditionella könsmönster och bjuder in alla barn till all sorts lek, kan mycket förändras på skolgården med små medel.

skolgården spelar roll

Enligt Lene Schmidt avhandling *Skolegården, jungle eller luftgård?: en studie av närmiljöanlägg, barn og fysisk aktivitet i skolegården* skiljer sig skolgården som vistelsemiljö för eleverna ifrån deras vanliga lekplatser och deras boendemiljö på flera sätt. Skolgården är en plats där mängder av elever från olika årskurser samsas på en liten yta. Den är en plats med extremt många barn på samtidigt. Skolgården är den plats där de tillbringar sina raster, och för många elever används samma skolgård under många år av skolgången.

Enligt Lene Schmidt är skolgården en plats för socialt lärande där vänner möts, men också där rangordningar skapas och gränser testas (Schmidt 2004).

Titti Olsson är en svensk författare som har skrivit böcker om skolgårdars betydelse. Enligt hennes bok *SKOLGÅRDEN – det gränslösa rummet* finns det flera aspekter ur vilka man kan titta på barns utevistelse. Tre av dem är deras fysiska hälsa, deras psykiska hälsa och deras lärande (Olsson 1995).

Enligt Titti Olsson leder utevistelse ofta, men inte alltid, till att eleverna rör på sig. De kan få motion, öva på motoriken, balansen och utmana sin styrka (Olsson 1995). Nic Nilsson beskriver i sin bok *Planera för utelek* en undersökning som visar att barn som har haft tillgång till gröna miljöer är bättre på att springa snabbt och har bättre uthållighet (Nilsson 2007). Jag tolkar det som om de kvaliteter som naturen ger uppmuntrar och underlättar för barns fysiska aktiviteter.

Nic Nilssons beskriver också att löst materialet på en lekplats är ett av de populäraste elementen som barnen leker mest med (Nilsson 2007). Med löst material antar jag att han menar t.ex. stenar, pinnar, sand, vatten och brädor som går att flytta på och bygga saker med. Nilsson berättar i sin tidigare bok *Barnperspektiv på planering* att även stora stenar, skulpturer och trappor ofta drar till sig barnens uppmärksamhet och intresse (Nilsson 2003).

Titti Olsson menar att det även finns en psykisk vinst med barnens utevistelse. Den fysiska miljön påverkar hur barn utvecklas psykologiskt då de ständigt lär sig nya saker med hela sin kropp och alla sinnen (Olsson 1995).

Gunilla Lindholm m fl har i sin undersökning *Därför behövs skolegården!* titta närmre på hur barn och vuxna beskriver bra och dåliga skolegårdar. De berättar att när barn och vuxna beskriver vad som kännetecknar en bra skolegård, visar det sig att de ofta innehåller naturmark. De skolegårdar som fick ett dåligt omdöme i samma undersökning innehöll inte någon natur (Lindholm m fl 1995).

Lindholm m fl beskriver i samma undersökning att även ytornas storlek spelade roll för barnens upplevelser av sin skolegård. Ju mer uppdelade ytorna var på skolegården, till en skala som var anpassad efter barnens behov, desto bättre betyg fick den. Ju fler stora ytor med grus och asfalt som skolegården hade, desto sämre betyg fick skolegården. Undersökningen visade även på att de

mest kreativa lekarna uppstod i kombination med natur (Lindholm m fl 1995 se Hurtig 2001 s. 71).

samtal med Sofia Cele, 5:e mars 2010

Sofia Cele är filosofie doktor vid kulturgeografiska institutionen vid Uppsala universitet. Där bedriver hon forskning bland annat kring barn och planering, feministisk geografi och barn och lek. Jag träffade henne i mars för att få råd och inspiration för hur jag kan jobba vidare med att åstadkomma en jämställd skolgård.

Under min intervju med Sofia Cele beskriver hon flera möjliga sätt att uppnå en mer jämställd skolgård på. Ett sätt är att på skolgården lämna de traditionella aktiviteterna som barnen lätt associerar till det ena eller det andra könet, och istället placera in element som barnen inte kan relatera till ett kön. Om eleverna inte ser direkt vad de förväntas göra på en plats, uppstår nya lekmönster, och de traditionella lekmönstren bryts.

Hon berättar att ur ett jämställdhetsperspektiv är möjligheten att kunna utöva så många aktiviteter som möjligt positivt för barnens lek. En mångsidig miljö har större chans att tillfredsställa alla barns lekbehov, än en enförmig miljö. Hon anser att oavsett vilken utgångspunkt man har blir slutsatsen att en lekmiljö med så många valmöjligheter som möjligt är positivt för barnen.

I sina studier ser Sofia Cele behov av att tillföra lugna platser i miljöer för barn. I sina studier har hon bland annat sett att barn ibland klättrar upp ensamma i träd för att bara sitta själva och få lugn och ro. Det visar på ett behov hos barnen av att kunna uppsöka lugna platser.

Både pojkar och flickor visar ett behov av att ha tillgång till platser där man kan få sitta ner och prata i lugn och ro. Enligt henne är utmaningen hur man kan skapa en lugn miljö som även kan attrahera pojkar.

För att uppnå en jämställd utemiljö är det viktigt att det är jämställt även på individnivå. Att barnen känner trygghet när de är ute är en förutsättning för en fungerande utemiljö. Därför är det angeläget att skapa en miljö som inte dominerar över barnen på det vis som till exempel en stor asfaltplan eller andra storskaliga element kan göra. Det är bättre att bryta upp ytan i mindre enheter.

Ett tydligt mönster som Sofia Cele har sett kring vad barnen gör på skolgården är att pojkarna spelar fotboll i grupper och att flickorna går runt i klungor och pratar. Hon ser också att flickor ofta tycker om att klättra, och att de generellt klättrar mer än pojkarna.

Sofia Cele ger i slutet av intervjun några tips på bra element i utemiljön som både pojkar och flickor brukar uppskatta. Balansgångar, labrynter och lösa objekt har visat sig vara bra ur genussynpunkt. De intresserar och aktiverar barnen under lång tid, vilket är positivt. Det tyder på att materialet fyller sitt syfte att vara roligt att leka med för barnen.

inventering & observationer

Jag har inventerat skolgården och observerat elevernas användning av den. Det är ett sätt för mig att lära känna platsens förutsättningar och hur den används. Inventeringen är uppdelad i flera delar, och börjar med en historisk tillbakablick. Det sätter skolgården i en kontext och de historiska berättelserna underlättar förståelsen för platsen idag. Därefter redogörs för skolgårdens fysiska förutsättningar och vilken funktion den har i nuläget.

Kapitlet avslutas med en redogörelse för vad jag har sett och kommit fram till under mina två observationer av eleverna på skolgården. Observationerna ägde rum den 22 februari och den 22 mars år 2010.

skolgården

en historisk tillbakablick

Gamla Stan kallas ofta för Stockholms hjärta och utgör tillsammans med Riddarholmen den ursprungliga kärnan till Sveriges huvudstad. Stadsdelen är belägen på holmen Stadsholmen, som i sin tur ligger på en utlöpare av Brunkebergsåsen. Åsen sträcker sig i nordsydlig riktning genom Stockholms stad.

Stadsholmen ligger vid Mälarens utlopp. Åke Ohlmarks skriver i sin bok *Boken om Gamla stan: en jubileumsskrift* att holmen tidigt var ett stopp längs den färdled som gick mellan Östersjön och vidare in i Mälaren. På detta strategiska ställe anlades på 1100-talet en handelsplats. Verksamheten växte och Gamla stan fick en allt mer betydande roll. Vattenflödena runt Stadsholmen var tack vare den då inte långt komna landhöjningen kraftigare än idag och holmen ansågs omöjlig för fiender att inta. Det byggdes en borg runt staden för att göra den än mer ointaglig. Stockholm blev först på 1600-talet, under stormaktstiden, Sveriges huvudstad (Ohlmarks 1953).

Denna historiska information har inte påverkat min gestaltning och ledde heller inte till någon påverkan på min gestaltungsundersökning. Jag har ändå valt att ta med en kort historisk tillbakablick som orienteringshjälp för läsaren.

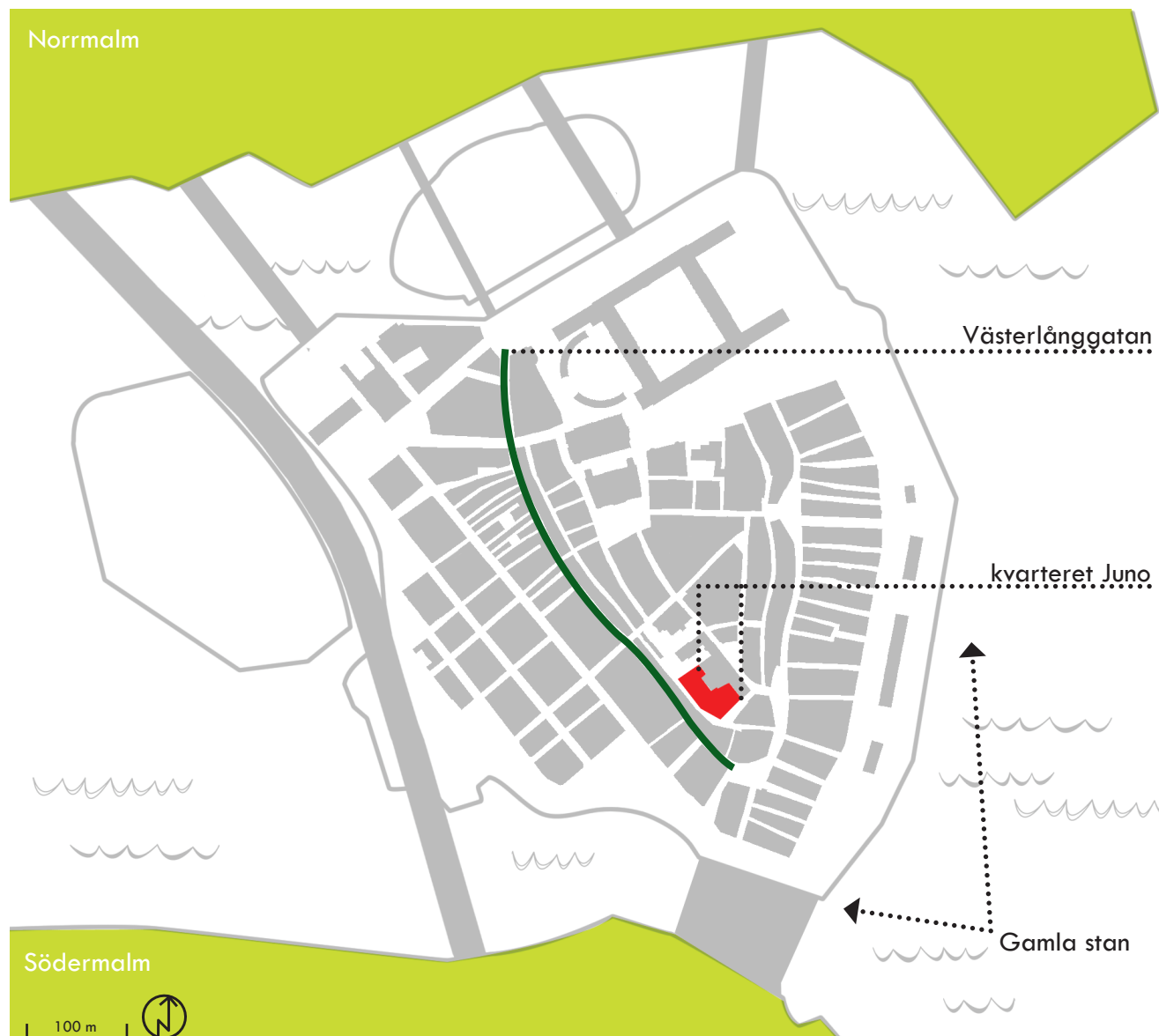
Bilder som visar gator i Gamla stan. Stadsdelen är unik med sina medeltida gränder och spännande atmosfär.

Gamla stan idag

Gamla stan är en centralt belägen stadsdel i Stockholm. Den är en knutpunkt genom vilka många människor färdas varje dag, till fots, med cykel, bil, buss eller tunnelbana. Här ligger kvarteret Juno med Storkyrkoskolan, Estniska skolan och den skolgård som de delar på.

Stadsdelen är tät jämfört med övriga Stockholm, och innehåller förhållandevis lite grönska. Tillgången på lekplatser och parker är begränsad. Det finns heller inga ytor med gräsmatta i Gamla stan, vilket gör att vegetationen består av enstaka träd och buskar.

Då stadsdelen är mycket kuperad är det brist på plana ytor. En majoritet av Gamla stans hårdgjorda ytor är belagda med kullersten eller gatsten. Det är därför brist på släta ytor att till exempel cykla, dansa eller spela boll på.

intryck & upplevelser av skolgården

Mitt första intryck av skolgården är att den har ett skyddat och samtidigt centralt läge. Det är få människor hittar hit, trots att Västerlånggatan, som är Gamla stans huvudgata, är parallellgata till Prästgatan löper längs med skolgården.

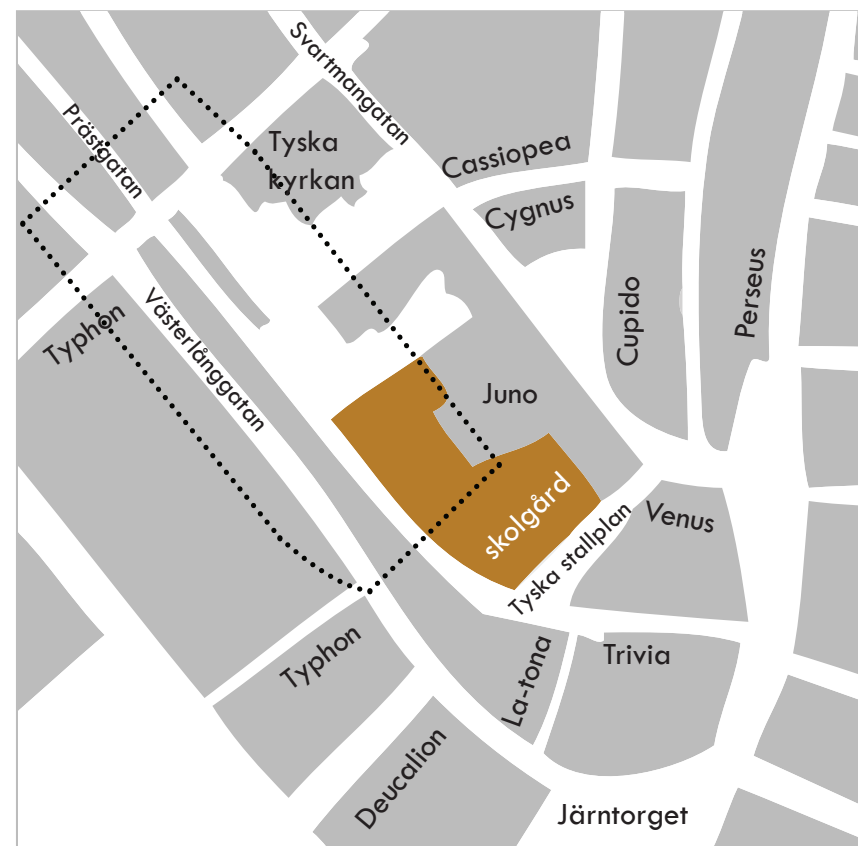
Jag tycker också att Gamla stans bebyggelse och gatustruktur skapar en gemytlig stämning kring skolgården. Skolgården är omsluten av höga, färgglada hus, och ligger centralt i Gamla stan utan att ha ett utsatt läge.

Skolgården är idag ett stort, öppet rum, med få möjligheter till lugnare aktiviteter.

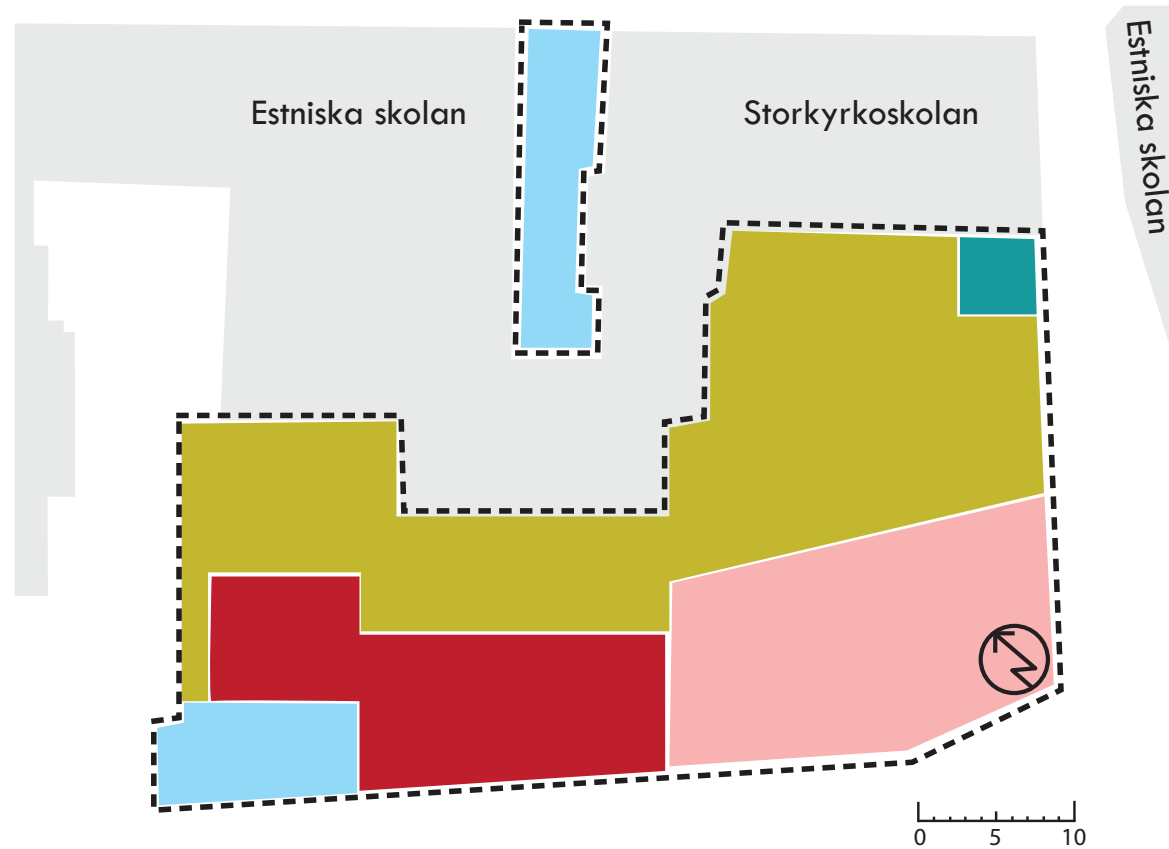
Skolgården är i stora drag ett enda öppet rum, inramat av hus och träd. Det är brist på mindre rumsligheter och variation, till exempel finns inga platser för den som vill ta det lugnt eller vara ifred. De redskap och ytor som finns på skolgården används flitigt av eleverna, som verkar uppskatta dem.

Jag upplever skolgården som för liten för eleverna, när det är många barn som har rast samtidigt. Ibland är färre barn ute, och då ges barnen möjlighet att utnyttja större delar av skolgården. De kan då få en mer varierad rast, eftersom det finns utrymme till att byta aktivitet.

Skolgårdens placering i kvarteret, samt kringliggande kvarter och gator.

skolgårdens ytskikt

- Det finns olika markmaterial på skolgården, varav asfalten är det dominerande. Den täcker ungefär halva skolgårdens yta.
- Bollplanen är täckt med en gummibeläggning, som i dagsläget är sliten.
- Under gungorna och klätterställningen finns sand som fallskydd.

- I det lilla utrymmet mellan skolorna finns lagd smågatsten och betongsten på marken. Även vid den nedsänkta delen är marken stenbelagd.
- I ett hörn av skolgården finns en liten sandlåda. Den står i nära anslutning till avdelningarna med yngre barn.

skolgårdens storlek

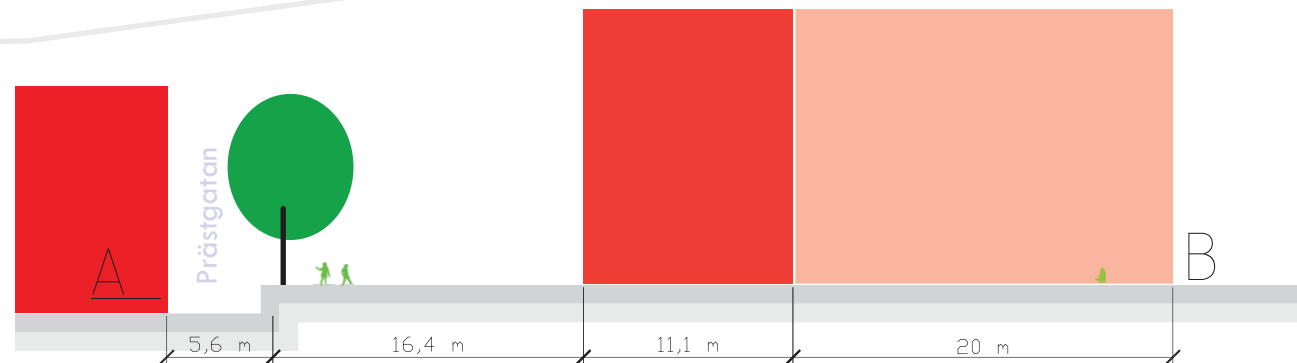
skolgårdens ytan

Eleverna på Storkyrkoskolan och Estniska skolan samsas om skolgården, vilken upptar en yta om 1356 m². På den lilla entréytan om 72,3 m² får barnen inte vara på rasterna. Därför räknar jag inte den ytan som skolgård. Resten av skolgården är uppdelad i tre delar, där bollplanen och klätterställningarna får en egen del då de är de mest dominerande inslagen på skolgården.

Det är sammanlagt cirka 400 barn som använder skolgården. Om alla elever är ute samtidigt, ger det varje elev en egen yta på 3,4 m². Det är endast en tredjedel av de 10 m² som Stockholms stad rekommenderar. De två skolorna har inte rast samtidigt, vilket ger varje barn mer plats att röra sig på under rasterna.

snitt A-B

Ett snitt genom skolgården visar tydligt hur proportionerna är mellan människor, hus, vägar, träd och skolgård. Skolgården är omsluten av höga hus, och det blir ett avstånd till Prästgatan på grund av den höjdskillnad som finns mellan skolgården och gatan.

vegetation

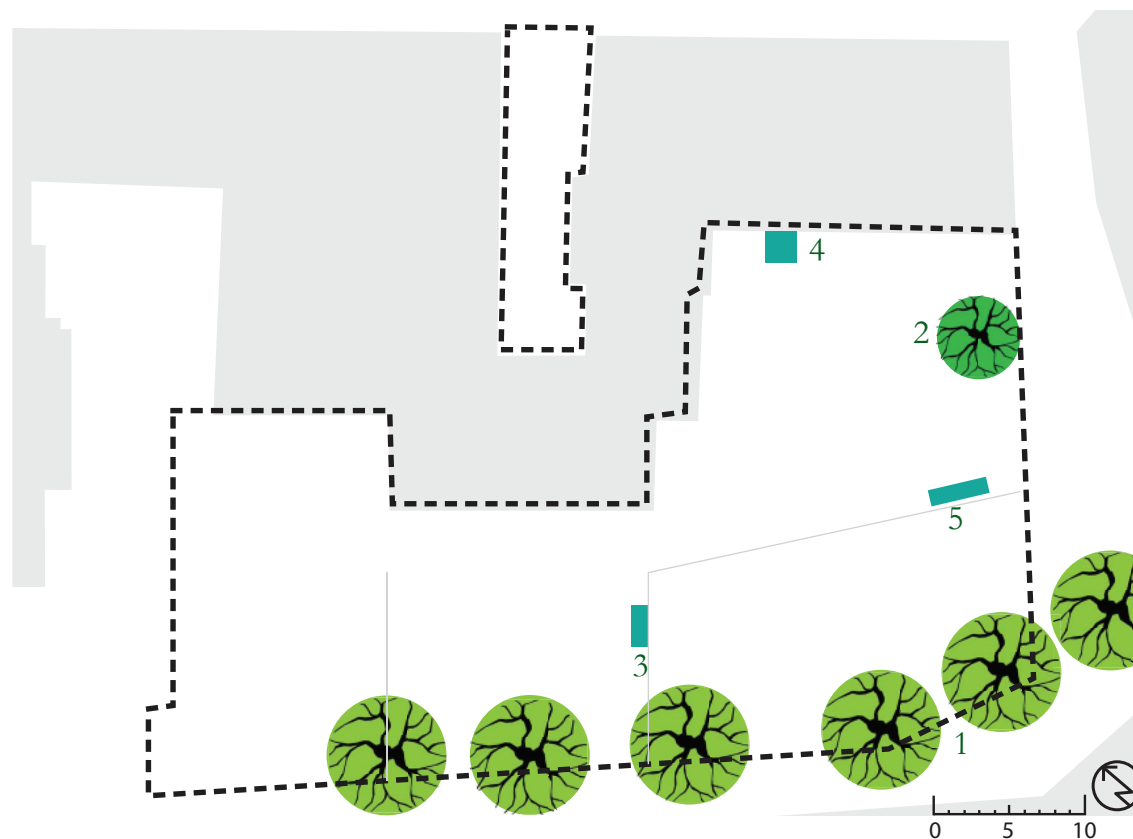
Den vegetation som är välmående på skolgården är träden. Det står en rad med lindar (1) längs med skolgården mot Prästgatan, och även en hägg med hängande grenar (2) nära sandlådan. Lindarna är i gott skick, medan häggen är risig i toppen.

All vegetation i barnens nivå, med ett undantag som jag återkommer till nedan, fungerar dåligt. Det har gjorts flera satsningar under åren med planteringar av spirea (3) och syren, men dessa buskar har inte fått vara ifred. De har antingen knäckts eller trampats ner. Den plantering som fungerar bäst är en liten blomlåda (4) som sköts om gemensamt av personal och barn. Där växer lökar upp på våren, vilket betyder att det är grönska som hinner vara till glädje för barnen. Skolterminen slutar i slutet av maj och det är först då som träden grönskar på riktigt på skolgården. Det leder till att barnen inte får uppleva grönskan förrän vid höstterminens start.

Lindarna är inte populära bland barnen. Det "lusklubb" som under tiden löven sitter på träden ramlar ner över skolgården, försvårar deras lek. Eftersom marken blir klubbig blir barnen rejält smutsiga när de leker nära lindarna.

På staketet vid bollplanen finns ett vildvin (5) som har tagit över en del av staketet. Vildvinet är inte heller populär bland barnen, då den är i vägen när man spelar boll där.

Skolgården saknar helt gräsmattor och lägre

buskar att leka ibland, vilket leder till att barnen får mycket begränsad fysisk kontakt med växtmaterial.

Jag tror att en större tillgång till vegetation skulle vara positivt för barnen, men att det krävs resurser för att lyckas. Dels på grund av både slitaget och trycket på skolgården, och dels på grund av att all nyplantering måste ske i planteringslådor. Visuellt finns det grönska på skolgården. De sex lindarna och häggen bidrar till att göra miljön grönare.

klimatet, sol & skugga

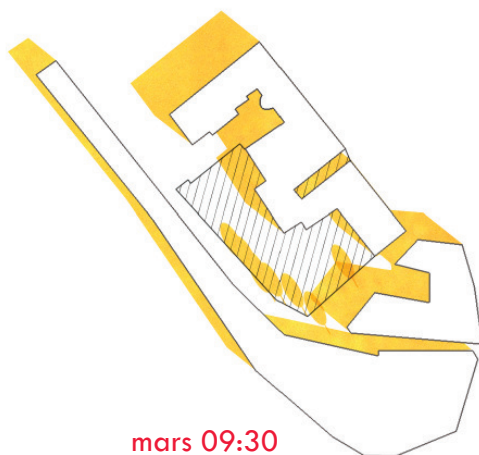
Det är viktigt att det på en skolgård finns tillgång till både sol och skugga, för att barnen ska kunna välja mellan varmare och kallare platser beroende på dagens temperatur.

För att förstå hur klimatet är på skolgården kan man rita ett skuggdiagram. Där kan man studera hur skuggorna rör sig över en plats under dagen. Jag har valt att titta på skuggornas placering under tre tidpunkter, alla då eleverna har rast. Skuggdiagrammen visar hur skuggorna på skolgården ligger i månaden mars. Mars är en månad som ligger mitt emellan den mörkaste och den ljusaste tiden på året.

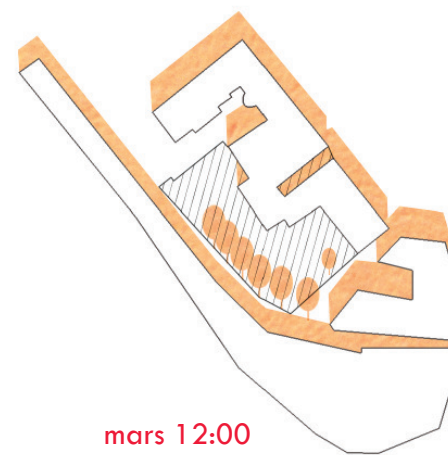
Skolgården är tätt omringad av höga hus, vilka ger såväl skugga som vindskydd och ett behagligt klimat. Under den ljusare delen av året är det sol på nästan hela skolgården större delen av dagen, då eleverna har sina raster.

Det blir tydligt i skuggdiagrammen att husen på förmiddagen och mitt på dagen ger minimalt med skugga. Träden på skolgården spelar en stor roll för att göra skolgården till en mer varierad plats mellan soliga och skuggiga lägen.

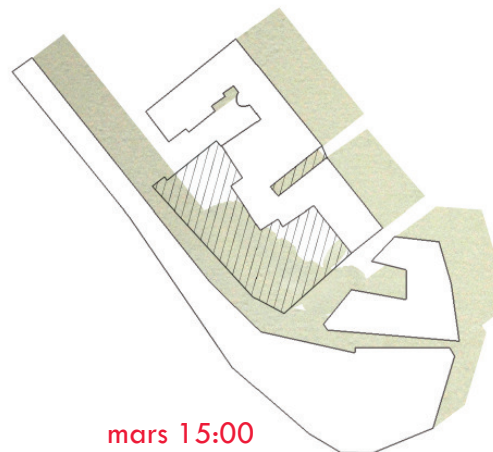
På eftermiddagen skuggas snabbt stora delar av skolgården när solen står lägre, trots det finns fortfarande soliga platser att vara på. Läger man samman de tre skuggstudierna syns det tydligt att skuggan under dagen vandrar över skolgården och skuggar olika delar under olika tider på dygnet. Det är få delar av skolgården som har sol under hela dagen.

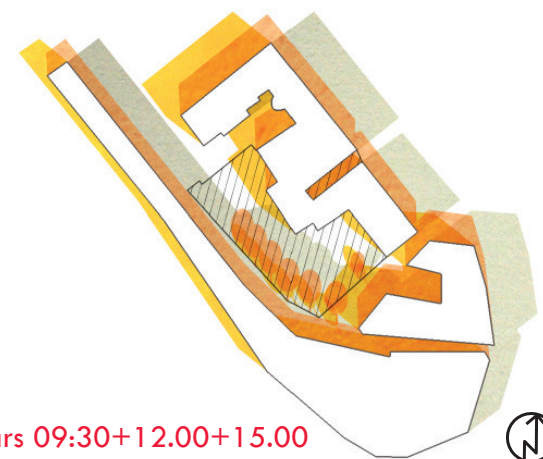
mars 09:30

mars 12:00

mars 15:00

mars 09:30+12.00+15.00

lekredskap

I den nedsänkta delen av skolgårdens står ett slitet pingisbord (1). Bredvid pingisbordet, fast en nivå högre upp, finns två gungor (2). Nära gungorna finns en basketkorg (3).

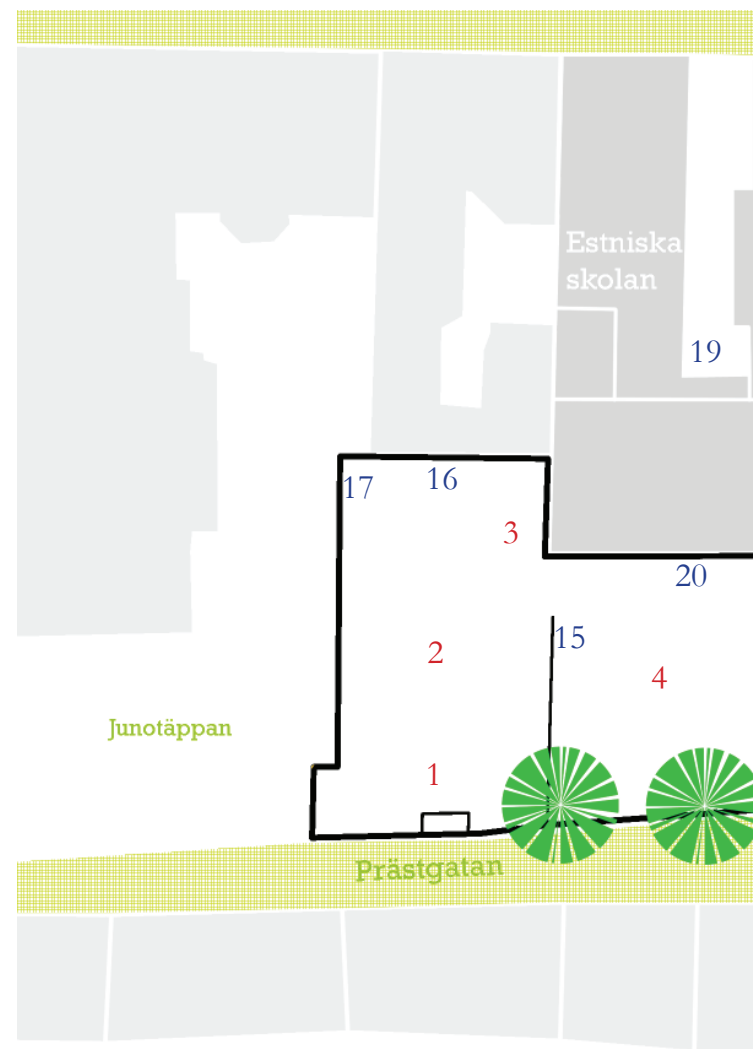
Två lek- och klätterställningar är de största och mest avancerade platserna för lek på skolgården. Den större (4) innehåller två rutschkanor, en hängbro att gå på, ett litet utrymme med en spis, en klättervägg, ett tornrum, en tunnel av nät, grepp att klättra på, en hängbro att klättra upp för och en tavla med färgade små hjul att leka med. Den mindre lekställningen (5) är utformad som ett litet hus. Där finns det möjlighet att både gunga, klättra och snurra.

Bredvid klätterställningen finns två ensamma stavar (6) att snurra på, samt möjlighet att hänga på en horisontal stång. Det ligger även en stock utlagd i sanden (7) som från början var tänkt till att hoppa längd bredvid. På stocken skulle man då kunna se vilket djur man kunde hoppa lika långt som. Idag används den till att brottas och gå balansgång på.

Bollplanen (8) tar upp en stor del av skolgården och den omgärdas av ett högt staket. Det finns där främst för att minska antalet krossade fönsterrutor i husen runt omkring, och för att barnen i så liten utsträckning som möjligt ska behöva lämna skolans område för att hämta utskjutna bollar. Planen har två mål, ett på varje kortsida av planen. Planen är inte kvadratisk, utan femkantig, även om den upplevs som kvadratisk på plats. Målen och staketet är slitna och det finns flera hål i staketet som bollen kan åka igenom.

På skolgården finns lagda betongplattor, svarta och vita, i ett schackmönster (9). Bredvid schackspelet finns en kingruta uppritad (10). Det var länge sedan den blev ifylld, och det är svårt att se dess exakta form.

Vid förskolans entré finns en sandlåda som är hel och välfylld (11).

(1)

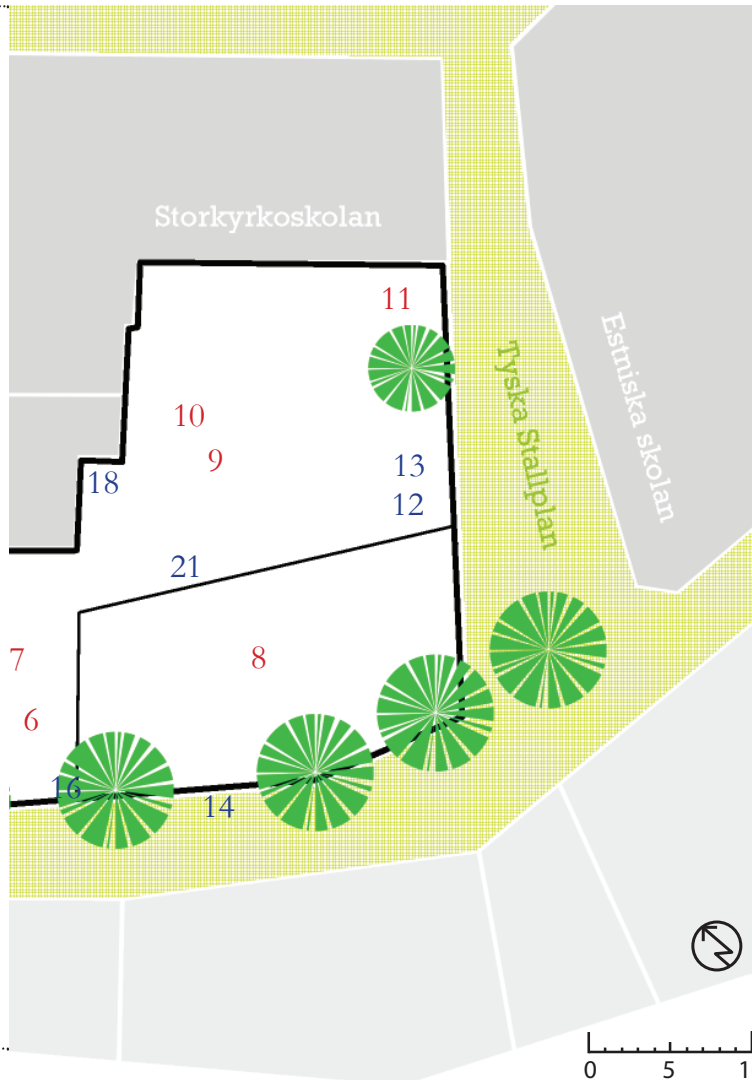
(3)

(4)

(11)

övrig exteriör

Vid ingången till skolan står en flaggstång (12) och bredvid den en låda med sand att sanda skolgården med (13). Hela skolgården är omringad av en mur (14) som varierar i höjd med omgivande topografi. Vid entrén är muren inte ens en meter hög, för att sedan längs med Prästgatan bli högre och högre. På själva skolgården, runt gungorna och vid klätterställningen, finns låga stenmurar (15). Dessa får inte tas bort då de har ett kulturhistoriskt värde, trots att de idag utgör en risk då barnen lätt kan falla på dem och slå sig när de gungar.

På skolgården står en rad med förråd (16). Bredvid förråden finns i muren ett litet krypin, cirka en halv meter brett, där man får plats att sitta om man är liten (17).

Skolgårdens avvattnings fungerar inte överallt. När det regnar, eller när snön smälter bildas därför stora vattenpölar som barnen kan leka i. Ur skolans stuprör (18) rinner det också vatten när snön smälter eller när det regnar. Barnen kan samla upp och använda det i sin lek.

Mellan skolbyggnaderna ligger en gammal gravsten som ett minne ifrån tiden då platsen upptogs av ett kloster (19).

Det finns flera sittplatser på skolgården i form av bänkar. Dels står det en rad med enklare bänkar utmed skolans vägg (20) och det finns bänkar med bord emellan nära staketet till bollplanen (21). Om man vill kan man sitta på murar och på kanterna till planteringslådorna som finns på skolgården. Barnen sitter även på lådan med sand, och på den lilla träkant som omger bollplanen.

(14)

(17)

(19)

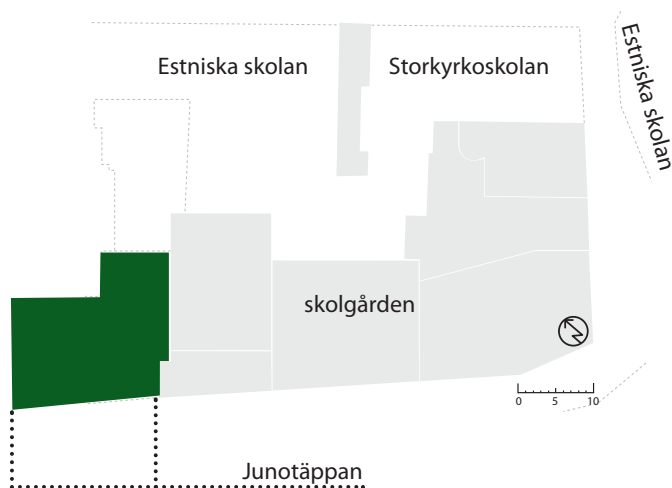
(21)

Junotäppan

Till Junotäppan går olika förskolor och bland annat Nicolaigården med sina förskolebarnen går när de ska gå ut och leka. Junotäppan kallas även för *lilla parken* och ligger i anslutning till skolgården. När förskolebarnen inte är där, får skolornas elever vara där och leka.

På Junotäppan finns många möjligheter till lek. Området är stort, och när den används av skolornas elever avlastar den skolgården. Många elever från skolorna, både pojkar och flickor, leker där på rasterna. Utrustningen på Junotäppan är anpassad för mindre barn, men den bidrar ändå med större variation och lek för eleverna på Storkyrkoskolan och Estniska skolan.

Eftersom Junotäppan inte hör till skolgården tar jag inte med den i min inventering. Därför nöjer jag mig med att berätta att den finns.

användare av platsen

skolgårdens huvudanvändare

Huvudanvändarna av denna skolgård är barnen på Estniska skolan och Storkyrkoskolan. De använder den alla vardagar mellan klockan 08.00 och 18.00, uppdelat på tre rastblock. Först har eleverna rast på förmiddagen, sedan vid lunch. De äldre eleverna har också rast på eftermiddagen, då de yngre barnen redan har slutat.

Skolgården är speciell då elever ifrån förskoleklass upp till årskurs nio ska samsas på samma yta. Barnen är mellan åldrarna 6-16 år och har olika behov och förväntningar på sin utemiljö. Det är tio års skillnad mellan de yngsta och de äldsta barnen, vilket betyder mycket stora skillnader i utvecklingsgrad och mognad bland eleverna.

Storkyrkoskolan har flest elever i de yngre årskurserna. Ju äldre barnen blir, ju fler är antalet elever som byter till andra skolor och friskolor. Detta leder till att de äldre årskurserna har färre elever än de lägre årskurserna. I Estniska skolan bibehåller klasserna sin storlek i större utsträckning.

skolgårdens roll efter skoltid

Skolgården har ett unikt läge i Stockholm, och spelar en speciell roll för Gamla Stan. Förutom att platsen spelar en viktig för alla elever under skoltid, används den också av både elever och allmänheten under kvällar, helger och lov. Skolgården är välanvänd, och möjliggör flera aktiviteter som lockar besökare. Bollplanen som finns på skolgården är, med sina höga staket, en populär plats för bollspel för yngre såväl som äldre personer.

I Gamla Stan råder det brist på öppna, plana ytor. Skolgården är en god plats för barn som t.ex. vill lära sig cykla. Det är även brist på lekplatser i Gamla Stan. Skolgården är på helger ofta ett mål för familjer som har picknick där eller som kommer dit för att leka. Flera av barnen som jag har intervjuat berättar att de på helger och lov kommer till skolgården för att leka, cykla och spela boll.

Under kvällen och natten passeras skolgården av människor på som tar del av Stockholms uteliv. Krogar ligger nära skolgården, och det händer ofta att vuxna människor både kissat och kräcks på skolgården nattetid. Det är något som inte är trevligt att mötas av för eleverna morgonen efter.

observationer

Vid två tillfällen har jag, under en timme, observerat aktiviteten på skolgården. Under observationerna har jag försökt att se var barnen tycker om att leka, och var det är mindre aktivitet på skolgården. Jag har också tittat efter var pojkar och flickor leker var för sig, och var de leker tillsammans. Samtidigt undersökte jag om de är många som leker tillsammans, och om de stannar kvar på en plats eller rör på sig.

Till en början hade jag svårt att se mönster i barnens lek. Jag upplevde det som om det var kaos utan struktur eller regler under rasterna. Efter ett tag visade det sig dock att det som såg ut som kaos, i själva verket var ordning. Sakta men säkert började mönster att framträda gällande var barnen tyckte om att vara och hur de grupperade sig under rasterna.

Eftersom jag inte brukar vara på deras skolgård väckte jag uppmärksamhet hos en del av barnen, vilket kan ha påverkat hur barnen lekte. En flicka kom till exempel fram och frågade om jag kunde fota dem när de lekte. Min uppfattning är ändå att majoriteten av barnen inte brydde sig speciellt mycket om mig, inte ens när jag fotograferade dem.

I början av min inventering försökte jag ta reda på vad, var och hur de lekte. Jag pratade jag med några av barnen för att fråga dem vad de höll på med. Efter ett tag insåg jag dock att det var ett för stort ämne att studera barnens lek utifrån dess exakta innehåll och innebörd är ett för att kunna

ta upp i detta examensarbete. Jag har därför nöjt mig med att undersöka var barnen uppehåller sig och att utifrån det dra slutsatser kring om det är en plats som fungerar för barnen eller inte.

Rastvakten Elin Almqvist berättar under min intervju med henne att det går ”mode” i skolgårdsleken. Ibland är det till exempel många barn som vill gunga, medan gungorna en vecka senare står tomma. Detta spelar roll för betydelsen av min inventering eftersom det jag ser kanske inte är vad som brukar ske på skolgården, utan skulle kunna vara en kortvarig trend.

22:a februari 2010

Vid den första observationen var det minus 12 °C och mulet. Hela skolgården var täckt av snö, och asfalten syntes inte alls. Det fanns dessutom en stor ihopskottad hög med snö på skolgården och ett par mindre snöhögar.

Under mitt första observationstillfälle såg jag att på flickor och pojkar använde sig mycket av all snö som fanns på skolgården. Snö är ett löst och formbart material med stora möjligheter som fritt kan formas och omformas. Jag såg att de byggde vidare på den snöhög som fanns på bollplanen för att den skulle bli större. I ett hörn av bollplanen, bakom en lind, byggde de även vidare på en liten borg. Just snöhögen och hörnet bakom linden var två populära platser, där det nästan hela tiden pågick lek.

Under mina observationer la jag också märke till att pojkar och flickor lekte mer separat än tillsammans. Vid snöborgen och snöhögen lekte de dock mer likvärdigt och mer interagerande, än på de öppna, större ytorna.

Jag såg också att både pojkar och flickor lekte mycket på murar, högar, bänkar, kanter och till lädan med sand i. De hoppade ner från dem, och klättrade på och längs med dem.

När jag studerade leken såg jag även att flera av pojkarna lekte mycket utmanande med varandra. De låtsasslogs och brottades i små och stora grupper. Pojkarna hade generellt större grupper när de lekte än flickorna, som oftast lekte två eller tre stycken tillsammans.

Flickor, ca 12 år, hoppade ifrån ett bord.

Jag fick uppfattningen av att barnen drogs till allt som gick att dras till som staketet, flaggstången, träd, möbler och snöhögen. De yngsta barnen lekte mycket på klätterställningen och gungorna. Både pojkar och flickor lekte där. De var till stor del uppdelade i flick- och pojkgrupper.

Leken varierade under rasterna. Ibland var vissa ytor fulla med barn, för att nästa stund vara tomma på lek. Jag såg också under mina observationer att Estniska skolans barn lekte mer tillsammans, pojkar och flickor, än vad Storkyrkoskolans barn gjorde. Detta är intressant, men det faller utanför ramen för detta examensarbete.

Pojkar lekte ibland utmanande med varandra.

22:a mars 2010

Observationsdagen var en varm vårdag, solen sken och snön på taken smälte. Alla sittplatser används, och en del av barnen, flest pojkar, satt stilla i solen och pratade eller spelade spel.

I början av min observation såg jag flera högstadiesbarn som gick över skolgården och lämnade den på väg mot stan. Det var både pojkar och flickor och jag såg dem aldrig ute på rasten, trots att det var fint väder ute.

Det var upp till 20 pojkar som spelar fotboll tillsammans på planen. De spelade verklighetstroget och en av dem agerar domare med ett gult och ett rött kort att visa upp, när någon brutit mot de överenskomna reglerna. När de hade match på bollplanen försigick ingen annan aktivitet där, och det var bara pojkar som spelade.

En flicka lekte med smältvattnet i en vattenpöl.

När det var färre barn på skolgården intog även flickorna bollplanen. Då spelade de inte fotboll, utan dansade eller satt på målen och pratade med varandra.

Denna dag fanns det smältvattnet på skolgården, vilket användes av många av de yngre barnen till lek. En del satt i vattenpölar och lekte med hink och spade. Andra barn hämtade vatten från vattenpölar stuprör på skolgården. De tog med vattnet till sandlådan där leken fortsatte. En del barn hoppade i vattnet för att de tycker att det är kul när det plaskar. Jag såg att flickor och pojkar använde sig av vattnet i ungefär lika hög grad.

Många pojkar spelade fotboll på rasterna.

Några flickor fann ett kreativt sätt att använda snön på. De skrev med snön på en av skolans väggar. Det är ett enkelt sätt att få skriva och måla stort på en förbjuden plats, och som ändå inte får några negativa konsekvenser.

Under tiden som eleverna hade rast kom en varustransport in på skolgården. En man ifrån skolan hjälpte transporten att komma in på skolgårde, och såg till att inga barn kom i vägen för transporten. Jag upplevde att mannen var otrevlig mot barnen.

reflektion

Efter den första observationen insåg jag att denna vinter 2010 är speciell. Det har varit snö på skolgården under hela vintern, vilket är ovanligt i Stockholmsregionen. Detta betyder att förutsättningarna för lek på skolgården inte är de samma som under en "vanlig" vinter. På grund av att förhållandena på skolgården var ovanliga bestämde jag mig för att lägga mindre tid på observationer av barnens lek, till förmån för de kommande intervjuerna som bygger på intervjuer med barnen. Vid det tillfället ges jag chansen att fråga dem om vad de brukar göra under snölösa vintrar och varmare årstider.

Det var två vädermässigt mycket olika dagar för mina observationer, men de hade en sak gemensamt. Det var att de innehöll vatten i fast eller flytande form. Både flickor och pojkar drogs

till det och använde det formbara materialet flitigt i sin lek. Jag blev imponerad av hur kreativa de var i sin användning av snön och vattnet.

Under observationerna såg jag att framför allt flickor hoppar ner från stora som små höjder, och klättrar upp på allt de kommer över. De verkar gilla nivåskillnader.

Jag ser också att barnens lek varierar mycket i hur stor plats den tar. En flicka satt under det andra observationstillfället på marken och letade efter fina gruskorn, den leken tog extremt liten plats men verkade ge flickan stort nöje i sitt letande.

Under mina observationer ser jag också att bollplanen domineras av pojkarnas fotbollsspel, men att flickorna intar den så fort de får chansen. De använder den till andra saker än fotboll, som att dansa eller bara stå och prata.

Några flickor klottrade sina namn med snö.

En flicka letar efter fina gruskorn.

Barnen rör på sig på rasterna och springer ibland över skolgården.

elever & vuxna berättar

De som bäst vet hur skolgården används idag är eleverna själva. De vet också hur eleverna vill använda skolgården. Det har därför varit viktigt för mig att ha deras uppfattningar och önskemål kring sin skolgård som utgångspunkt, dels som underlag för den genuskartläggning som görs av skolgården och dels för gestaltningen. För att ta reda på deras tankar kring sin skolgård har jag gått till väga på två sätt. De yngsta barnen i förskolan på Storkyrkoskolan och Estniska skolan har fått rita teckningar av sin drömskolgård. Ur grundskolan har jag också intervjuat ett antal elever ur årskurserna 2, 5 och 8.

Eftersom jag förutsätter att vuxna i anslutning till skolorna har stor kunskap, har de också ingått i min förstudie. För att få ta del av deras kunskap har jag intervjuat lärare som jobbar med de två skolornas barn varje dag, Nicolaigårdens personal samt träffat föräldrar under den workshop som hölls inför arbetet med skolgården.

elever ritar sin drömskolgård

Att låta barnen i förskoleklasserna rita sin drömskolgård var lite utav ett experiment. Jag hoppades att övningen skulle leda till insikter kring deras önskemål för sin skolgård, samt möjligheten till att kunna dra slutsatser kring vad pojkar och flickor vill ha på sin skolgård.

Den informationen jag får ifrån förskoleklasserna är deras önsknings kring sin skolgård. Eftersom jag inte intervjuar dem om deras användning av skolgården skiljer sig informationen från förskoleklasserna åt från informationen jag har från grundskolan.

I mitt examensarbete har jag samlat in teckningar ifrån förskoleklasserna på både Estniska skolan och Storkyrkoskolan. Utöver det jag har också fått ta del av teckningar från fler årskurser från grundskolan på Storkyrkoskolan.

Ritad av barn från åk 1, Storkyrkoskolan.
En vacker, men svårförståelig teckning.

tillvägagångssätt, Estniska skolan

Först ut att rita teckningar av sin drömskolgård var Estniska skolans förskoleklass, med ca 15 barn i klassen, jämnt fördelade mellan könen. Jag började med att presenterade uppgiften, som gick ut på att de skulle rita sin drömskolgård. De hade drygt 30 minuter på sig, och alla utom en pojke ritade minst en teckning. Under övningen upplevde jag det som en stökig stämning i klassrummet.

Jag upptäckte snabbt att det fanns problem med min metod. Barnen ritade så svårförståeliga bilder, att jag i efterhand inte kunde lista ut den fulla innebörden av deras teckningar. Eftersom de generellt sett inte kan skriva så bra än, kunde de inte heller i förklara i text vad bilderna föreställde. Övningen resulterade på så vis i 25 teckningar som jag inte fullt ut kunde tyda.

Ett annat problem var att förskolepersonalen i viss utsträckning styrde barnens tecknande. En pojke ritade till exempel vapen i sin teckning. Hans förklaring var att han då skulle kunna skjuta ihjäl alla ettor som fanns på skolgården, -"för att förskolebarnen skulle få skolgården helt för sig själva". Jag förstår att personalen behöver gripa in och berätta varför det är en dålig idé med vapen på skolgården. Samtidigt kan även en teckning med ett sådant motiv berätta någon om hur barnet upplever sin vistelse på skolgården. Kanske är det så att han är rädd för ettorna av olika skäl, och att de hindrar honom i hans lek?

Under övningen sa personalen till vissa av barnen att "vore det inte fint att ha blommor på skolgården?", något barnen inte ritade av sig själva. Flera av barnen började därefter att rita blommor på sin teckning. Eftersom jag är intresserad av barnens egna föreställningar om sin skolgård, och inte personalens föreställningar om vad barnen vill ha, försämrade det värdet av teckningarna. Jag kunde heller inte vara på alla platser samtidigt i klassrummet för att höra vad personalen sa, därför är det möjligt att de även gav barnen annan input än den jag gav dem.

Jag hade inte förutsett att personalens påverkan på barnen kunde bli ett problem. Om jag fick chansen att göra om ritövningen igen skulle jag ha berättat mer om syftet för personalen. Jag skulle även ha bett dem att inte påverka barnen i sitt tecknande. Jag tror att personalen har uppfattningen att jag skulle bli mer nöjd om teckningarna innehöll sympatiska, färgglada och frodiga bilder, jämfört med om deras teckningar föreställde en skolgård täckt av asfalt. Det är fullt förståeligt, men jag är i denna övning enbart intresserad av vad eleverna vill förmedla.

tillvägagångssätt Storkyrkoskolan

Efter besöket på Estniska skolan funderade jag över vad jag kunde förbättra inför att jag skulle hålla i ritövningen hos Storkyrkoskolans förskoleklass. Jag ville att personalen skulle få tydligare instruktioner om att de inte fick påverka barnen, för att undvika att de lägger in sina egna förväntningar i barnens teckningar. Övningen ska vara barnens chans till att fritt rita just sin egen drömskolgård.

Jag ville även ge instruktioner om att eleverna skulle skriva på sina teckningar vad de föreställde. Jag tänkte mig att förskolelärarna kunde hjälpa barnen med att skriva om det behövdes.

När jag väl kom till Storkyrkoskolan för att hålla i övningen visade det sig att personalen på egen hand redan hade genomfört övningen, utan att meddela mig. Resultatet blev därför att jag inte vet vilka instruktioner som lärarna har gett eleverna, och jag vet inte heller hur mycket de har påverkat elevernas ritande. Det hade dessutom varit intressant att veta om barnen har målat mer än en teckning var och om alla har varit med och målat.

När jag pratade med personal som hållit i övningen fick jag reda på att de, i samband med övningen, hämtat inspiration ur en lekutrustningskatalog. Följden blev att jag har svårt att använda mig av materialet i mitt arbete. Jag vet helt enkelt inte vad som är personalens idéer om hur barnen vill ha det på skolgården och vad som är barnens egna idéer. Personalen menade med största sannolikhet väl med att

inspirera barnen till att måla nya saker, när de gavs chansen att måla sin drömskolgård. Problemet är att jag i denna övning enbart är intresserad av barnens egna föreställningar om sin drömskolgård, oavsett vad teckningarna visade. Eftersom jag har planerat att intervjua personalen vid ett senare tillfälle var jag inte intresserad av deras idéer just då.

Mitt önskemål till bägge skolorna har varit att få träffa deras förskoleklasser och hålla teckningsövningen med dem. Så blev det på Estniska skolan. På Storkyrkoskolan har mina önskemål längs med vägen förvrängts. Där har personalen uppfattat att alla klasser ska måla sin drömskolgård. Jag har aldrig bett dem om det och de har heller aldrig bekräftat sin uppfattningen i det gentemot mig.

På Storkyrkoskolan har det därför genomförts sammanlagt sex olika övningar. Förskoleklassen, årskurs ett, två, tre, fyra och fem, har alla fått måla sin drömskolgård tillsammans med sina lärare. Jag har fått ta del av alla deras teckningar, och det är ett stort material med över hundra teckningar. Problemet kvarstår dock att jag inte vet något om deras instruktioner och vilken input de har fått från sina lärare. Jag kan därför inte tolka teckningarnas innehåll som barnens egen vilja.

Mitt mål har hela tiden varit att höra elevernas åsikter ifrån bägge skolorna, och det har varit viktigt att de känner sig rättvist behandlade. På grund av detta missförstånd har jag ett mycket

större bildmaterial ifrån Storkyrkoskolan än vad jag har ifrån Estniska skolan.

Jag har valt att studera teckningarna från de två förskoleklasserna noggrant. Teckningarna från övriga årskurser på Storkyrkoskolan valde jag att använda som inspiration och idébas. Det känns fel att inte titta på alla teckningar från Storkyrkoskolan, när de finns och när barnen har gett av sina idéer. Samtidigt blir inputen ifrån eleverna från de två skolorna då inte lika rättvis.

resultaten av bildövningen

Först och främst är jag glad över att ha fått ta del av ett fantastiskt bildmaterial. Från de bägge skolorna finns över hundra bilder över drömskolgårdar, alla olika, med idéer för hur en skolgård kan se ut.

förskolorna

När jag gick igenom teckningarna ifrån förskoleklasserna såg jag att innehållet i barnens teckningar till stor del påminner om vad som redan finns på skolgården idag. Jag tror att barnen har svårt att med sin fantasi hitta på miljöer som är långt ifrån de verkliga miljöer som de dagligen vistas i. De har istället i sina teckningar utvecklat den skolmiljö de känner till, och förbättrat den så som de vill ha den.

Under övningen med Estniska skolan såg jag att det fanns tydliga likheter mellan teckningarna från de barn som suttit vid samma bord och ritat. Jag gissar att de tittar på varandras tecknin-

gar medan de målar, och att de då influeras och inspireras av varandra. Jag vet inte vad de får för påverkan på resultatet, men jag kan gissa att teckningarna skulle ha sett annorlunda ut om de hade gjort dem enskilt.

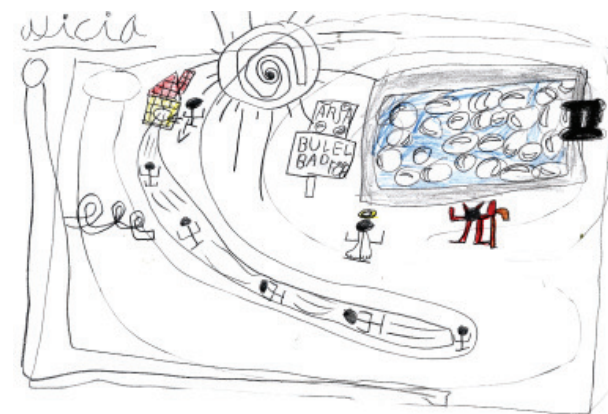
Teckningarna ifrån Storkyrkoskolan innehåller många hus, gungbrädor och stora gungor. Det är utrustning som jag vet finns med i den katalog som de tittat i under övningen, och det är uppenbart att de är influerade av katalogen i sina bilder. Det är möjligt att de gärna vill ha utrustningen från katalogerna på skolgården, men jag kan inte veta att det är så. Därför har jag försökt att granska deras teckningar bortom katalogutrustningen, och istället försökt att se vilka andra mönster som jag kan upptäcka.

Ett tydligt mönster som jag uppfattar bland barnens teckningar är att de målar saker som är högre, farligare, större, svårare och längre än det som finns på skolgården idag. En orsak till det kan vara att de söker större utmaningar än de som de får idag på skolgården.

Deras teckningar föreställer dessutom ofta hus, gärna höga som torn och rutschbanor i extrema former. De ritade även stora klätterställningar, högar stegar, stora och många gungor och vatten i olika former. En del barn har ritat mer extrema saker som en bubbelpool, ett godisland eller en bana där man får poäng som leder till att man får längre rast. Endast ett barn har ritat en bollplan.

*Rutschbanor och ett hus.
Ritad av Celine från Estniska skolans förskoleklass.*

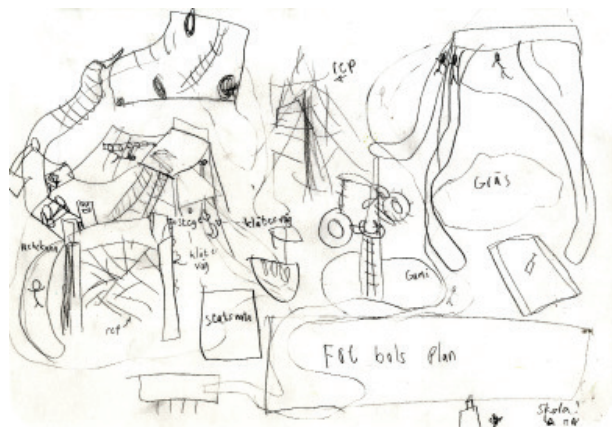
*Rutschbana och bubbelpool.
Ritad av Alicia från Storkyrkoskolans förskoleklass.*

*Drake som kan spruta eld.
Ritad av barn från Estniska skolans förskoleklass.*

*Karusell, bus, träd och stegar som är
1000 000 meter höga, och når ända till molnen.
Ritad av Omri från Storkyrkoskolans förskoleklass.*

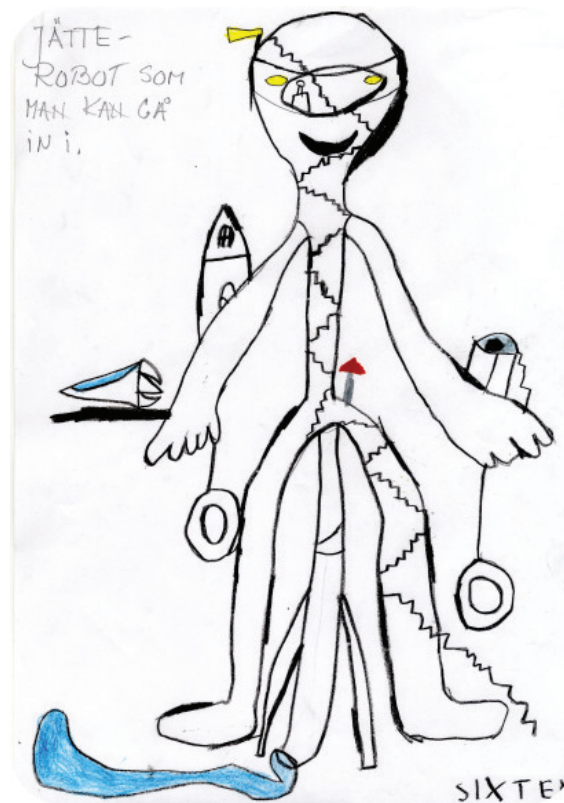
Skolgård med allt från studsmatta till klätterrep.
Ritad av barn i åk 3, Storkyrskolan

Höga torn, ett högt träd och en giraff.
Ritad av Anna åk 1, Storkyrskolan

årskurs 1-5

Efter genomgången av teckningarna från Storkyrskolans årskurser 1-5 uppfattade jag att det även där finns ett stort fokus på stora konstruktioner. De har de ritat snirkliga och höga rutschkanor, vatten, och klätterställningar. En del elever har ritat spännande och exotiska miljöer som ett zoo, en badstrand med palmer och en haj, en skidbacke (röd) och ett rum som

Ritad av Sixten åk 5, Storkyrskolan

heter "discopoolrummet". Deras teckningar visar, precis som förskolornas teckningar, element som är högre, större, fler och farligare än dagens utrustning på skolgården.

Flera av de äldre barnen har ritat mer vuxna aktiviteter, som bord för pokerspel och skateboardramper. Det är även många av pojkarna som önskar bättre, större och fler bollplaner till olika sporter som basket, bandy och fotboll.

Jag ser att barnen i årskurs fem har ritat de miljöer som ser mest "vuxna" ut. Det finns affärer, vägar och till och med parkeringsplatser på en teckning. Jag tror att ju äldre barnen blir desto mer intresserade är de av att leka *vuxna* och göra saker som vuxna gör, som att gå till affären eller parkera bilen.

Två hundar på en grön kulle.
Ritad av Io åk 1, Storkyrskolan

utfall & reflektion

Ett gemensamt drag för många av elevernas teckningar är att de är fullmatade med olika saker. Det är sällan deras teckningar innehåller tomma ytor. Skolgården fylls istället till max av spännande redskap och byggen för deras lek. De tror jag beror på att de hellre vill ha fler än färre saker att göra på sin skolgård.

Det är troligt att de även vill ha tomma ytor på sin skolgård, men att det inte är ett alternativ för dem att rita dit det på en teckning där de får chansen att rita vad de vill. Jag kan tänka mig att de inte kommer att tänka på funktionen ”tom yta”, utan att de enbart tänker på konkreta saker.

I många av barnens teckningar förekommer olika typer av rum i form av lektugor, höga hus, torn, hela borgar eller trädkojor. Jag tror att barn tycker om att kunna gå in i mindre rumsligheter på sin skolgård. Det ger avskildhet och möjlighet till att leka andra lekar än de som leks på stora, öppna ytor.

Det förekommer en del vegetation av olika slag i flera av teckningarna. Elever har ritat gräsmattor, blommor och äppelträd. På en teckning finns det med ett kryddland och på ett annat ett hallonsnår.

Jag har tittat efter skillnader i pojkarnas och flickornas bilder. Jag uppfattar att flickorna generellt använder mer och fler färger i sina teckningar. De använder alla grundfärger, och mest rött och blått. Pojkarna använder färre färger än flickorna, och mest frekvent förekommer blått

i deras teckningar. Flera pojkar har också ritat rena blyertsteckningar utan någon annan färg. Jag ser också att pojkarna ritat mer komplexa och tekniska konstruktioner än vad flickorna gör.

Om jag jämför pojkars och flickors motiv på teckningarna ser jag att flickor ritat mer vardagsrelaterade motiv som hus, stolar och fönster, medan pojkarna ritat fler motiv som skateboardramper och drakar. Pojkarna har också ritat fler bollplaner av olika slag.

När jag jämför min möjlighet att förstå deras teckningar ser jag att flickornas bilder är lättare att förstå och mer realistiska än pojkarnas, där fler bilder är kaosartade. Pojkarna ritat också fler motiv än flickorna som är höga och farliga.

Jag har svårt att förstå orsaken till varför det förhåller sig såhär, och i mitt examensarbete finns inte utrymme för att granska teckningarna på ett djupare plan.

är detta en bra övning?

Att låta eleverna kommunicera sin drömskolgård genom att rita den är en metod med både för- och nackdelar. Om den är bra eller dålig beror på vad målet med övningen är.

Övningen var bra för mig för att jag kan se generella önskemål och behov från eleverna. Jag ser till exempel att ingen teckning är den andra helt lik. En flicka ritade som sin drömskolgård en kulle med två hundar på, en annan enbart

gräs, en tredje en bubbelpool och en fjärde en jättestor robot som man kan gå in i. Det är mycket olika önskemål som fyller olika behov hos eleverna, vilket säger mig att barn är olika och har individuella önskemål på sin skolgård.

Erfarenheten säger i sin tur mig att om en skolgård ska bli en bra plats för många barn så krävs variation i vad skolgården har att erbjuda eleverna, eftersom eleverna har så olika önskemål och behov.

Ett problem med övningen, som den utföll, är att det blir svårt för mig att veta vad som är barnens egna önskemål och vilka delar av deras teckningar som är påverkade av kompisar och personal. Jag såg tydligt under teckningsövningen på Estniska skolan hur lätt barnen påverkades av varandra och av det personalen sa till dem.

Jag tror inte att någon påverkar barnen i annat än gott syfte. Personalen vet, på ett annat sätt än barnen, att det är troligare att elevernas önskningsar går iuppfyllelse om de är realistiska. Därför uppmuntrar de barnen till att rita realistiska motiv, som en stor gunga. Konsekvensen blir att jag har svårt att se barnens teckningar som ”bevis” för hur de vill ha sin skolgård.

Övningen kunde ha blivit bättre om jag hade varit mer förberedd och tydlig med vad jag ville ha ut av övningen. Bättre kommunikationen mellan mig och personalen hade också förbättrat förutsättningarna för övningen.

samtal med eleverna

förberedelser inför samtalen

Inför intervjuerna med eleverna har jag förberett mig på flera sätt. Jag har gjort en karta över skolgården som eleverna och jag kan diskutera kring under intervjuerna. Jag har också tänkt igenom vad som är viktigt att jag förmedlar till barnen. Jag vill att eleverna ska förstå varför jag är intresserad av deras åsikt, för att inte falska förhoppningar kring skolgårdens eventuella omgestaltning.

Sofia Cele beskriver i sin rapport *Communicating place: methods for understanding children's experience of place* (2006) att man får ut mer av sina samtal och intervjuer ju bättre man känner personen som intervjuas. Under detta examensarbete har jag inte haft tid att få djupare relationer till barnen. Jag är medveten om att det kan påverka mina resultat på ett negativt sätt. En begränsning i intervjuerna är dessutom varit att barn inte alltid har berättat allt de gör. Subtilare aktiviteter har inte kommit fram när barn beskriver sin utevistelse.

tillvägagångssätt

Jag insåg snabbt att det inte fanns tid till att intervjua elever ur alla årskurser. Det första jag behövde göra var därför ett urval för vilka elever jag skulle intervjua. I samråd med min handledare kom jag fram till att intervjua elever ur årskurs två, fem och åtta. Tre årskurser var rimligt att hinna med, och urvalet skulle kunna spegla

skolans användare på ett rättvist sätt. Årskurs två fick representera de yngre årskurserna, utan att vara allra yngst. Årskurs åtta de äldre utan att vara äldst, och årskurs fem ligger precis i mitten av årskurserna på skolorna. Jag bestämde mig även för att grupper om tre personer var ett lagom antal inför intervjuerna.

Eftersom jag är intresserad av hur skolgården används ur ett genusperspektiv, har det varit viktigt att tydligt kunna skilja på flickors respektive pojkars åsikter. Därför har jag valt att intervjua flickor och pojkar var för sig.

För att få en rättvis bild av vad eleverna från bägge skolorna har för åsikter, har jag intervjuat elever ifrån både Storkyrkoskolan och Estniska skolan. Ifrån Storkyrkoskolan har jag intervjuat pojkar ur årskurs 2 och flickor ur årskurs 5. Ur Estniska skolan har jag tvärt om intervjuat flickor ur årskurs 2 och pojkar ur årskurs 5. Ur årskurs 8 har jag intervjuat både flickor och pojkar ifrån Estniska skolan, eftersom det inte finns något högstadium på Storkyrkoskolan.

Inför varje intervju har varje enskild lärare för årskurserna valt ut vilka tre elever som ska hjälpa mig. De har gjort detta på olika vis. Vissa har låtit urvalet ske genom lottning, någon frågade efter frivilliga och några bestämde helt själva vilka som skulle träffa mig. Jag har inte påverkat urvalet av elever, och det är troligt att lärarnas val av elever på ett eller annat vis har påverkat resultatet av intervjuerna.

Jag har inlett mina intervjuer med att gå en promenad med eleverna på skolgården. De har under promenaden berättat för mig var de brukar leka på rasterna. Efter rundturen har vi gått in och fortsatt samtalet. Under det fortsatta samtalet om skolgården har jag kunnat få bekräftat om jag har uppfattat vad de tidigare berättat på ett riktigt sätt.

Resultaten av studien som jag gör av skolgården kommer att bli min tolkning av barnens svar. Elevernas berättelser har jag sammanfattat i beskrivande texter och i kartor. Kartorna visar var de beskriver att de brukar befinna sig på skolgården.

Diagram över urvalet för mina intervjuer.

åk2 flickor, Estniska skolan

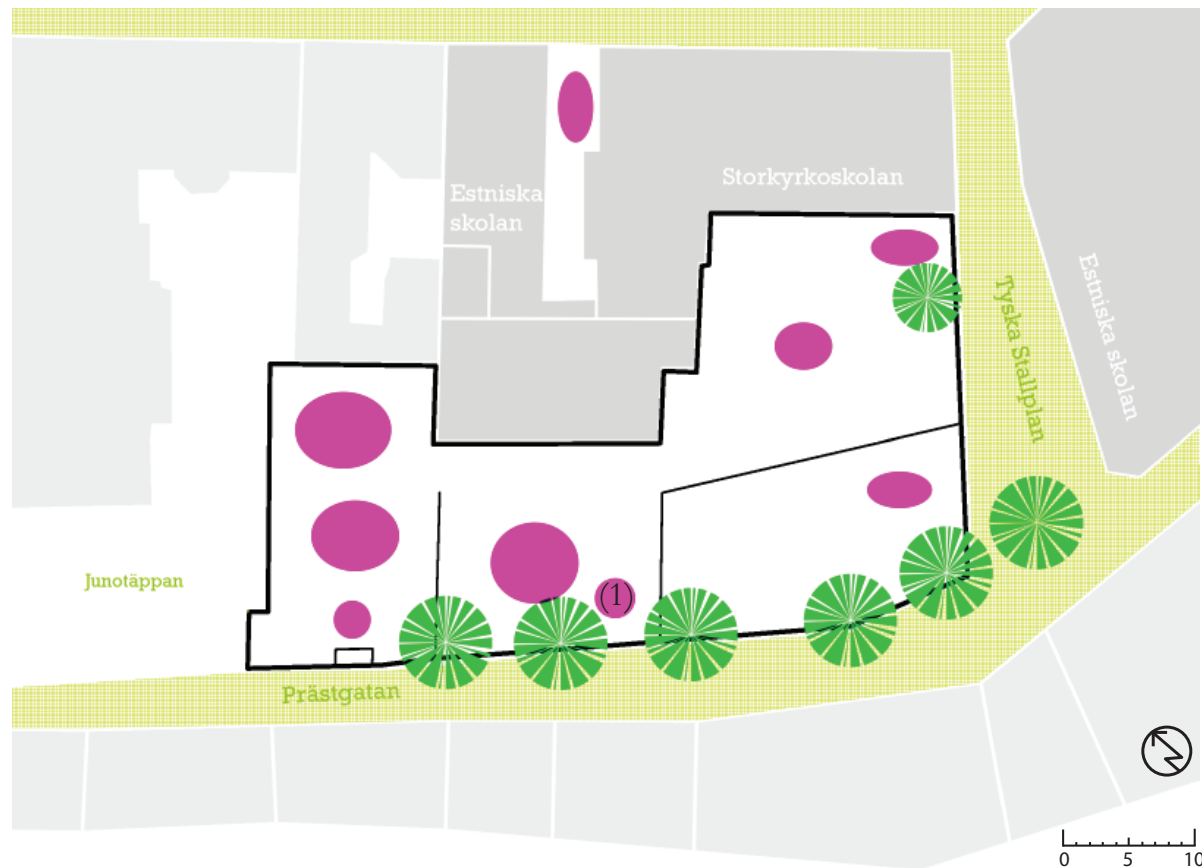
Flickorna i årskurs två tycker att gungorna och "snurr-grejen" (1) är roligast på skolgården. Dit går de först när det blir rast. De brukar även leka hinderbana och *inte nudda marken* på sina raster, och skulle vilja ha en bra bana för den leken.

De beskriver att de gillade sin skolgård och även Junotäppan, där de ofta leker på rasterna. De berättade att de tycker om utmaningar och att få ta i när de leker, och de har dessutom specifika önskemål om att det ska finnas ringar i trä att hänga i.

Flickorna berättade att en del av utrustningen på skolgården är roligast när den är trasig. Det finns till exempel ett rep som i vanliga fall är spänt mellan en ställning i luften och marken. Ibland lossnar det från sitt markfäste. Då kan man gunga med större rörelser än vanligt. Flickorna tycker att repet då är roligare att leka med än i vanliga fall.

De berättar att de på rasterna brukar leka olika roller tillsammans, som *rymdfärden* (leks på gungorna) eller *sjöjungfrun* (leks på klätterställningen).

Flickorna i årskurs två berättar att de upplever att killarna inte tycker att de ska vara med och spela fotboll och tjejerna är därför nästan aldrig där.

Av flickornas berättelser ser man att de tar stora delar av skolgården i anspråk när de leker, men att de inte leker på de öppna ytorna som är bollplanen och asfaltsytan.

åk2 pojkar, Storkyrkoskolan

Pojkarna i årskurs 2 går när det blir rast först till bollplanen. Den är viktig för dem, och mycket av vårt samtal kretsar kring bollplanen. De berättar att bara pojkar leker på planen, för inga flickor vill vara med och leka.

De berättar att både pojkar och flickor tycker om att leka *dunken*. Till den leken önskar de sig fler buskar som man kan gömma sig bakom. De vill även att gruskornen och sandkornen vid gungorna inte ska vara så spetsiga, eftersom det gör det ont att falla på.

Det är flera aktiviteter som pojkarna i årskurs 2 tycker är *ganska* kul, och som de gör ibland. Där ingår klätterställningen, schackspelet, att bygga sandslott i sandlådan och att spela basket. De tycker att det är bäst att vara en stor grupp när man ska leka, och det är bara ibland som de leker de två och två.

Skolgården upplever de ofta som stökig, framför allt då det är många barn ute samtidigt. Dessutom är det extra stökigt denna vinter, då skolgården är full med grus. Om de vill ta det lugnt brukar de bara gå runt på skolgården eller ligga på sanden, eller på en gunga och vila.

Pojkarna i årskurs 2 tycker att det bästa med skolgården är att den är stor, och att alla inte har rast samtidigt. Om de fick välja vad de ska göra på rasterna, skulle de spela mycket brännboll på idrottsplanen. De skulle även vilja ha konstgräs

Av pojkarnas berättelser ser man att de helst spenderar rasterna på bollplanen, men att de även använder stora delar av skolgården till sin lek. Det är bara utrymmet där pingisbordet står och entrérummet som de inte beskriver att de leker i.

där, och få dit nya mål. Andra önskemål är trampbilar och sparkcyklar. Pojkarna berättar att de gillar sin skolgård.

åk5 flickor, Storkyrkoskolan

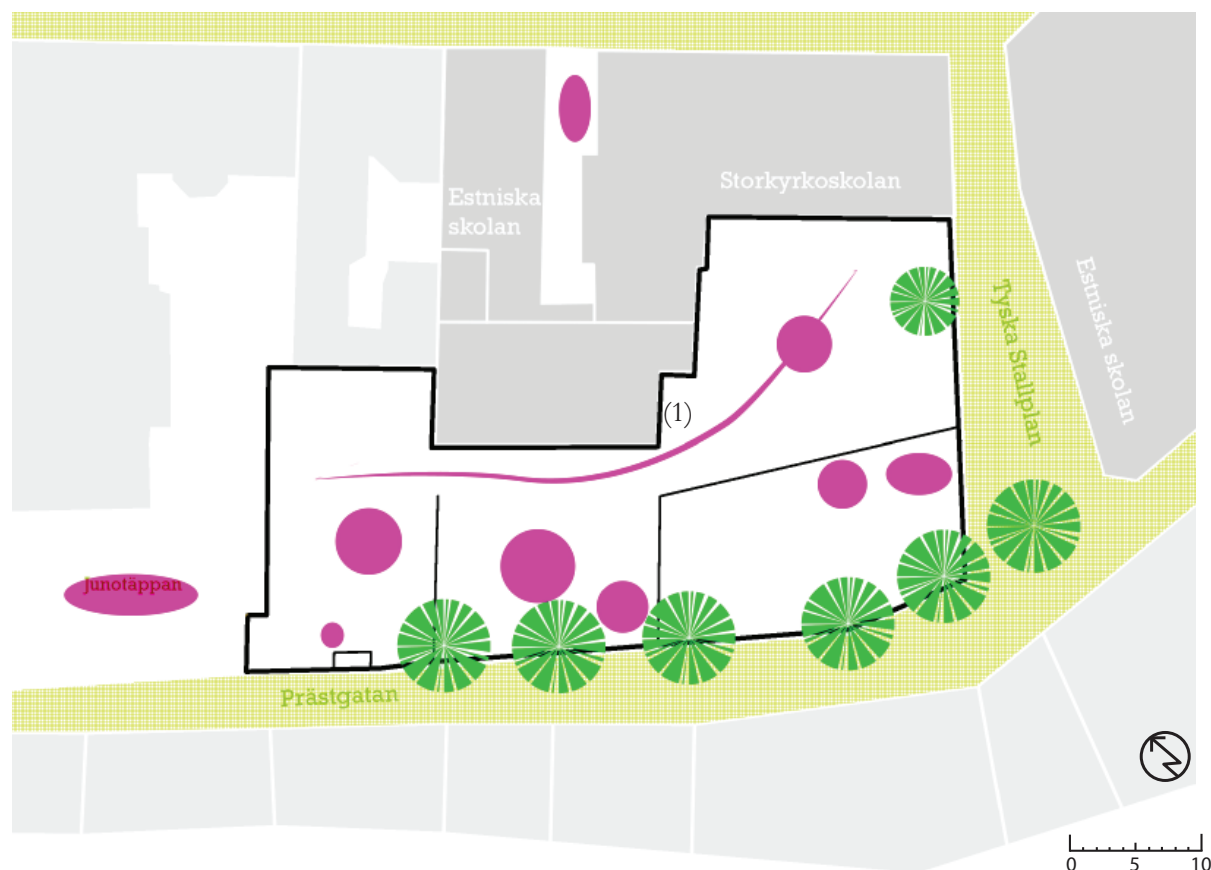
Flickorna i årskurs 5 tycker att det är kompisarna som är roligast på skolgården. De leker oftast några stycken tillsammans, eller två och två. Ibland vill de vara själva, och de går då iväg ifrån sina kompisar. På rasterna leker de ofta *dunken* eller *killerball*.

De berättar att gungorna är roliga, men att det ofta blir köer dit. De tycker också att det är roligt att studsa bollar mot en av skolans fönsterfria väggar (1). Junotäppan tycker de är "lite liten", men de brukar leka där ändå. Schackbrädet spelar de ibland schack på, och de leker även kull på schackbrädet. Oftast leker de inte på bollplanen, men på sommaren brukar de vara med där och spela brännboll.

Flickorna berättar att det lilla utrymmet mellan skolorna är en lugn plats att vara på, och att det är skönt att vara där om man vill vara ifred. Det är även ett bra ställe att gömma sig på när man leker *dunken*.

En plats som de tycker är otrevlig är hörnet vid förråden. Där luktar det ofta kiss och ligger krossat glas på marken, och ibland är det klotter på väggarna.

Deras önskemål för skolgården är platser som de äldre eleverna kan vara på. T.ex. vill de ha möjligheter till att klättra på en klättervägg och att kunna gå armgång. De skulle också vilja ha mer uppstyrd lek i grupper på rasterna, som *bollkull*. Andra önskemål är en linbana, en slänggunga och en däckgunga.

Flickorna i årskurs 5 beskriver att de använder sin skolgård på ungefär samma sätt som flickorna i årskurs 2. Det som skiljer dem åt är att flickorna i årskurs 5 beskriver att de går runt och pratar tillsammans på rasterna.

Det berättar också om att när de gick på lågstadiet. Då tog rastvakterna ut en vattenslang som man kunde duscha varandra med, vilket var roligt.

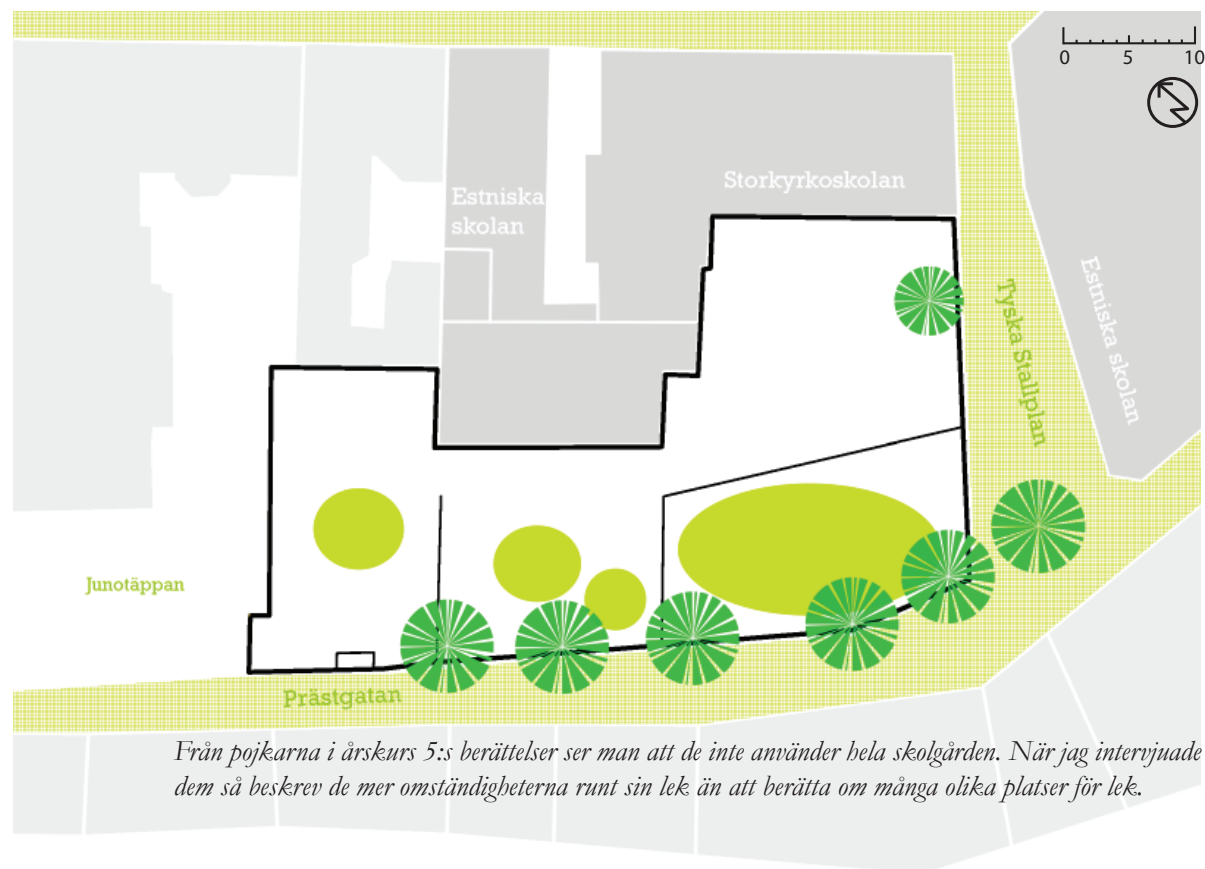
åk5 pojkar, Estniska skolan

När jag frågade pojkarna i årskurs 5 var det brukar leka på sina raster, svarade de vid gungorna och på klätterställningen. De berättar att de mest använder idrottsplanen på sommaren, då den är för hal på vintern.

De är minst tre och tre när de leker. De berättar också att de har en bra klass där alla känner alla, och att killar och tjejer ibland leker tillsammans. Enligt pojkarna i årskurs 5 är det problem med sexorna på skolgården. Sexorna tillåter inte alla att vara med och leka, och de tycker att sexorna är ett stort problem. Vilket betyder att vilka som är ett "problem" på skolgården beror på vilka individer som går på skolan just då. Även personalen på skolan beskriver hur stämningen förändras beroende på vilka elever som går där just då.

Pojkarna i årskurs 5 berättar att de inte har förtroende för rastvakterna. De upplever att de står på samma plats på skolgården och pratar med varandra, och att om någon har slagits sig och kallar på hjälp inte blir tagna på allvar. De berättar även med stort engagemang om att det för något år sedan fanns en manlig rastvakt, som alltid var med och lekte med barnen. Han var dessutom snabb på att hjälpa till när någon slagit sig. Pojkarna beskriver att de "avgudade" honom, och önskar att det fanns någon som honom där på rasterna idag.

Om de fick bestämma hur det skulle se ut på skolgården skulle de ha fler och bättre gungor. Gärna en "jättegunga" som man kan gunga

Från pojkarna i årskurs 5:s berättelser ser man att de inte använder hela skolgården. När jag intervjuade dem så beskrev de mer omständigheterna runt sin lek än att berätta om många olika platser för lek.

många i samtidigt. De önskar också förstärkta linjer på kingrutan, och en fungerande bollpump.

De skulle även vilja ha nya mål till bollplanen. De har ett förslag för att man skulle ha en tävling om vem som kan måla det snyggaste målet. Den som vinner tävlingen får sitt mål uppsatt på skolgården.

Pojkarna i årskurs 5 berättar att de tycker att området med sandlådan är trist. De föreslår att man istället skulle placera flera bänkar där, för

att göra en plats där man kan ta det lugnt på. De tycker också att skolgården är för liten.

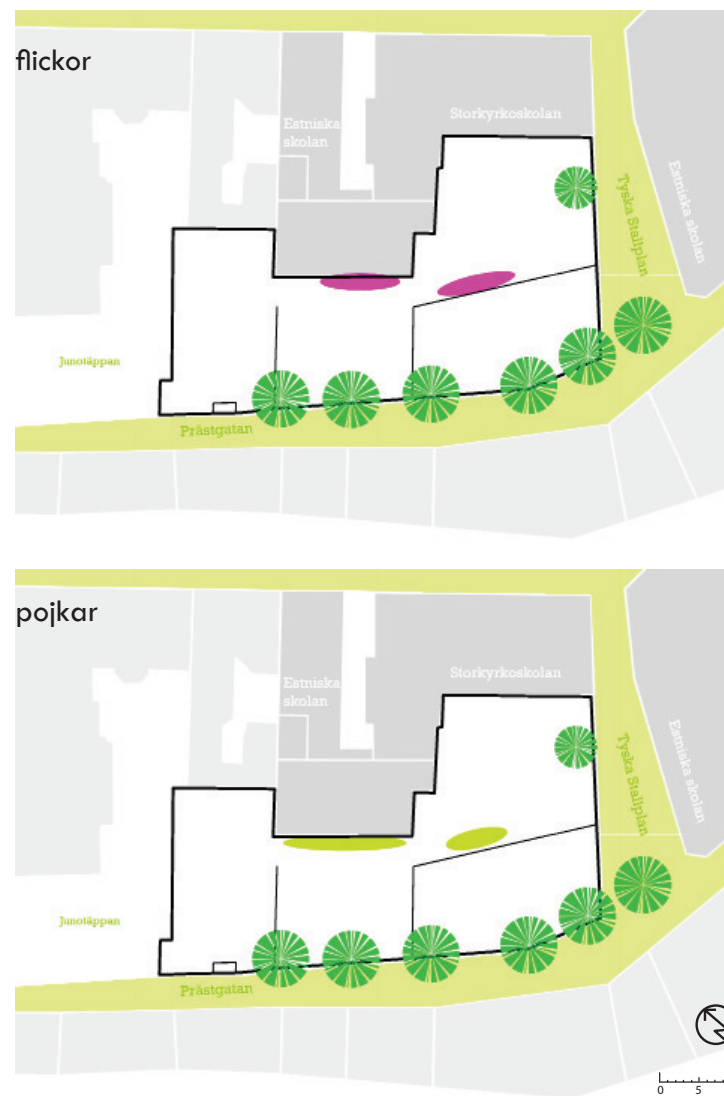
En av pojkarna berättar att det på hans förra skolgård fanns en skog som han gillade. Förutom denna pojke är det bara de äldsta eleverna som har påpekat att skolgården är liten. Jag tror att han tycker att skolgården är liten för att han har ett eget referensobjekt, sin gamla skolgård. Han har gått på en annan skola, och vet hur det är att ha en skolgård med en skog på.

åk8, Estniska skolan

Pojkarna och flickorna i årskurs 8 är inte ute speciellt mycket på skolgården under sina raster. När det blir rast är det som främst lockar dem datasalen, eller att gå ut på stan. Är det fint väder brukar de gå ut och köpa godis eller dricka. Under våren kan de också gå ut på skolgården och sitta och sola, eller gå ner till vattnet. Ibland spelar de något bollspel på skolgården, men då är det mest på skoj.

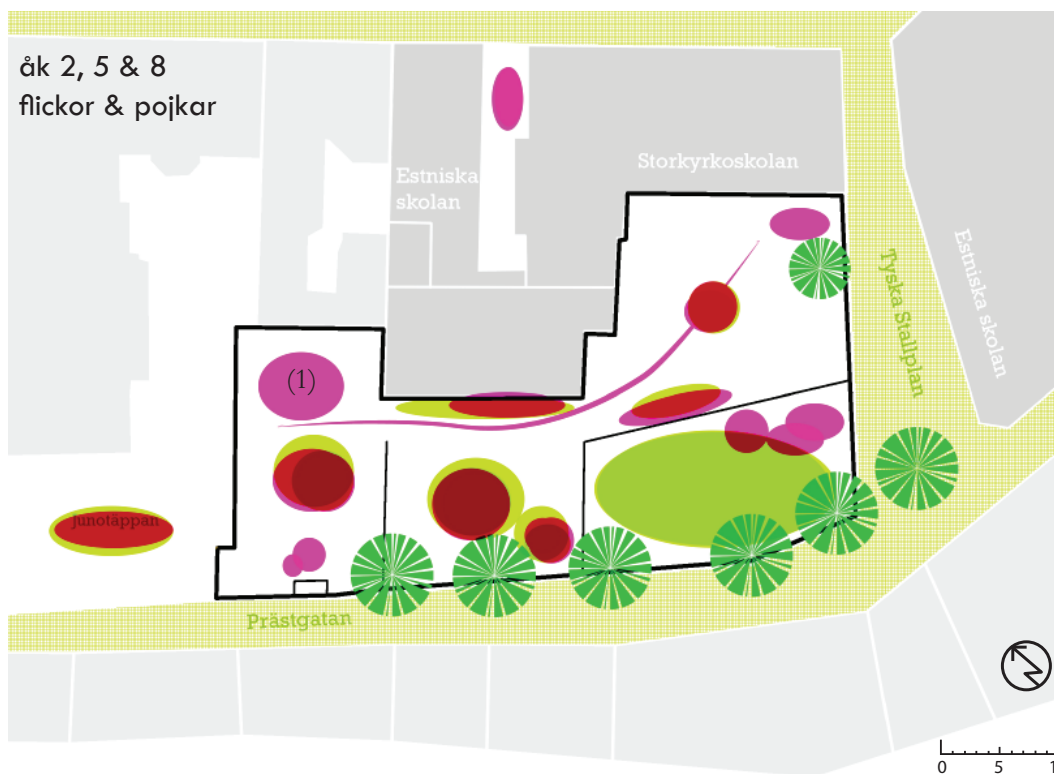
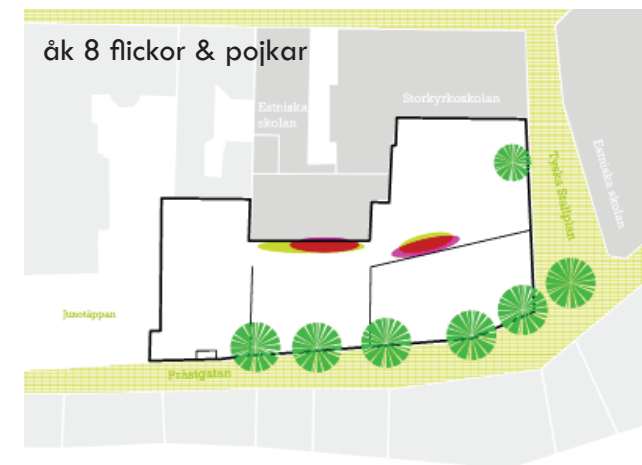
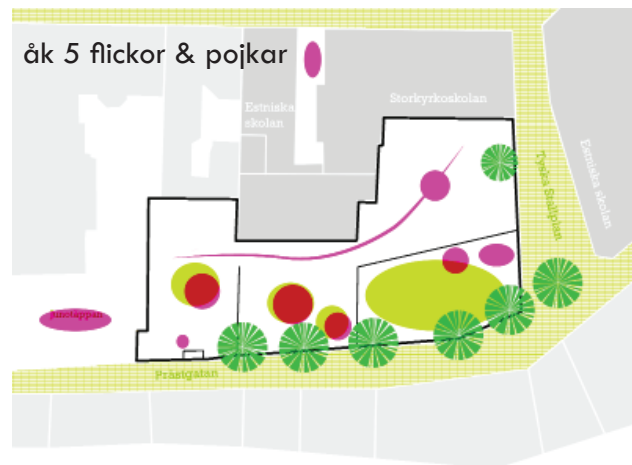
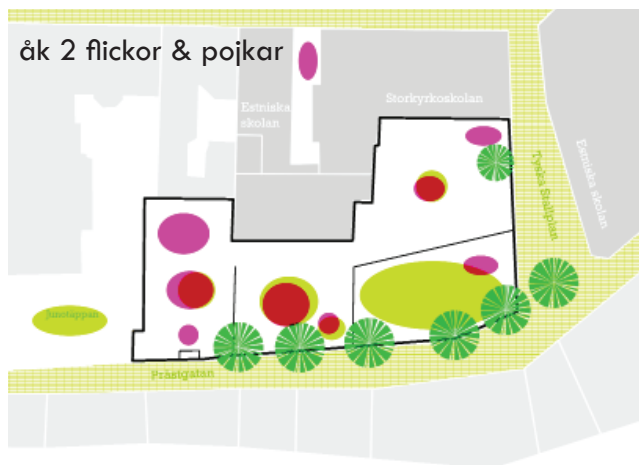
De tycker att sammanhållning i klassen var bättre förr, då de gjorde saker tillsammans på rasterna. Om de tänker tillbaks på hur de använde skolgården, så var pojkarna mest på bollplanen, spelade basket eller klättrade på klätterställningen, medan flickorna oftast gungade, lekte på Junotäppan eller vid schacket. De minns det som om flickorna var mer utspridda på skolgården än vad pojkarna var.

Nu har de få önskemål för skolgården. De tänker istället på de yngre eleverna som måste vara ute på rasterna och det tycker de att jag också ska göra det. I slutet av intervjun kommer de på att det vore bra med fler bänkar. De är bra när man vill sitta och sola, eller om man vill plugga utomhus.

Både flickor och pojkar visar genom sina berättelser att de använder skolgården mycket sparsamt. Kartorna visar att pojkar och flickor använder skolgården på samma sätt och till samma saker.

sammanställning av kartmaterialet

Jag har lagt samman elevernas svarkartor, för att tydligare kunna se gemensamma strukturer i deras berättelser. Först har jag lagt samman pojkars och flickors svarkartor ifrån samma årskurs, och sedan har jag lagt samman dem alla.

När jag studerar elevernas svar är det som är mest påfallande att pojkarna tydligt dominerar bollplanen. Flickorna beskriver att de är där om det pågår uppstyrd lek, eller annan sport än fotboll. I vinter har de även lekt snöhögen och i snöborgen som funnits på bollplanen under vintern.

Både pojkar och flickor leker på Junotäppan, på gungorna, klätterställningen och på de uppritade bollspelsrutorna. Bara flickor beskriver att de leker vid utrymmet framför förråden (1). När jag har besökt skolgården för att observera elevernas lek har det däremot förekommit lek framför förråden med både pojkar och flickor.

Ur kartorna framgår att flickorna är de enda som beskriver att de leker i det mindre utrymmet vid den norra entrén. Flickorna är också de som tydligast beskriver att de går runt och pratar på skolgården.

Iakttagelser & reflektioner

Efter att ha genomfört alla intervjuer med eleverna kan jag konstatera att samtalen har varit meningsfulla. Det har inte känts som om barnen har försökt att imponera på mig, utan jag har upplevt dem som ärliga i vad de har berättat. Det har varit en positiv upplevelse för mig att genomföra intervjuerna.

Jag har nu sammanfattat alla de tendenser och mönster som jag ser, samt de önskemål som eleverna har gett uttryck för.

Flickor och pojkar på skolgården

Utifrån elevintervjuerna kan jag dra slutsatsen att flickor oftare leker i par på rasterna, medan pojkarna oftare leker i större grupper.

Enligt vad flickorna berättade tycker de mer om att vara inomhus, än vad pojkarna gör. Flera flickor berättade att de inte vill vara ute på rasterna av olika skäl. Om det t.ex. är dåligt väder vill de helst vara inne. Om de ska gå ut måste de ha på sig termobyxor, vilket de tycker är fult. Alla elever i årskurs 1-6 måste vara ute under hela rasten. Några av flickorna berättade dock att brukar försöka smita in en kvart tidigare, för att få vara inomhus istället.

Många elever berättade att flickor och pojkar ibland leker tillsammans, och ibland var för sig. Jag får dock uppfattningen om att flickor och pojkar oftast leker var för sig. Flickorna berättade att pojkarna inte vill att de ska vara med och leka.

Samtidigt berättade pojkarna att flickorna inte vill vara med och leka. Jag får inte riktigt klart för mig om flickorna vill vara med och leka med pojkarna eller inte. Jag förstod det som om de ibland vill vara med, men att de känner sig ovälkomna. Många av pojkarna verkar uppleva att flickorna får vara med och leka, men att de inte vill det. En slutsats av det är att de inte kommunicerar med varandra tillräckligt väl för att förstå varandras intentioner.

Både pojkar och flickor beskriver att de leker *killerball* och *dunken* tillsammans. De beskriver dem som roliga lekar som de leker i större, blandade grupper. Ibland leker även pojkar och flickor ihop på klätterställningen.

Under samtalen med eleverna märkte jag att flickorna ur alla årskurser, och från bägge skolorna, är mer engagerade och bekymrade för bristerna i pojkarnas möjligheter till lek, än tvärt om. Pojkarna visade i stället tendenser till att klanka ner på flickornas lek. Pojkarna i årskurs 5 på Estniska skolan berättade att flickorna brukade promenera över skolgården, vilket pojkarna tyckte var helt meningslöst. De berättade även att flickorna brukar spela boll mot en vägg på skolan, vilket de ansåg var tråkigt.

Efter mina inventeringar har jag svårt att förstå varför pojkar och flickor beskriver varandras lek olika. Jag kan dock dra slutsatsen att det finns "pojk- och flickaktiviteter" på skolgården, och att de värderar dem olika beroende på vem som utövar dem.

Så används skolgården

Ett av de populäraste redskapen på skolgården är gungorna, och både flickor och pojkar berättar att det är roligt att gunga. Nackdelen med gungorna på skolgården är att de leder till konflikter och missnöje bland eleverna. Då det bara finns två gungor på skolgården blir det bråk om gungtiden. Barn ifrån alla årskurser klagar på att det är tråkigt att köa till gungorna.

Både pojkar och flickor har i mina intervjuer efterfrågat lugna platser till skolgården. Om de vill ta det lugnt på skolgården finns det idag få möjligheter till det. Ett par flickor berättar att de gärna vill sitta ute och läsa på rasterna, men att det är förbjudet för eleverna att ta ut böcker till skolgården, då böckerna kan bli smutsiga. Flickorna berättar att de i smyg brukar smuggla ut böcker i byxbenen, för att få sitta ute och läsa.

Denna vinter har varit extremt snörik, och jag ser att snön både är ett positivt och ett negativt element på skolgården. Många av barnen använder sig av snön för att bygga saker. De skottar ihop kullar, som de sedan kan åka tefat nerför.

När snön sedan smälter blir det slaskigt på skolgården. Många undviker de blöta ställena, medan andra barn söker upp dem. De leker med hinkar och spadar i snöslasket, som är ett av de få formbara och flyttbara elementen som finns på skolgården.

Jag ser att lek på skolgården kan ha många olika skalor. Den kan ta stor eller ytterst liten plats. Flickorna från årskurs två, på Estniska skolan, berättade att de ibland gick till en plantering och letade efter nyckelpigor för att titta på dem. Jag såg även en flicka som hade sopat fram en liten fläck, ren från grus, på marken. Där samlade hon fina gruskorn som hon hittade i gruset.

I slutet av varje samtal har jag frågat alla elever om de upplever att det är läskigt att vara någonstans på skolgården, och också om de får vara med överallt och leka. De beskriver endast en plats som läskig, och det är det lilla utrymmet mellan skolorna vid den norra entrén. De tycker att det kan vara obehagligt att vara där, eftersom rastvakterna inte går dit ofta.

En annan faktor som beskrivs som läskig är de turister som stannar vid skolgården. Ibland fotograferar de både skolgården och eleverna, vilket upplevs som hotfullt av eleverna.

Eleverna berättar även att de får vara överallt och leka på skolgården. Jag tolkar det som att stämningen på skolgården är positiv och tillåtande mellan eleverna. Samtidigt berättar flickorna att

de inte känner sig välkomna eller har lust till att leka på bollplanen under de förutsättningar som finns där idag. Denna motstridighet kan bero på att flickorna inte ifrågasätter sin egen ovilja att vistas på bollplanen utan att det är självklart att det ska förhålla sig på det sättet.

I mina intervjuer med de äldre eleverna ser jag att de inte har något intresse av att börja leka på skolgården. Jag tror att det är en kombination av att det inte finns något på skolgården som riktar sig till de äldre eleverna, och att de börjar bli vuxna. De gör vad andra vuxna oftast gör på sina raster, nämligen sitter inne vid datorn, fikar eller går ut på en promenad.

elevernas inställning till bollplanen

Bollplanen är den del av skolgården som upptar störst plats, cirka 25 %. Under intervjuerna framkommer det att pojkarna generellt leker mycket på bollplanen, och att flickorna leker där mindre. Flickorna beskriver att de inte känner sig välkomna där, och att spelet är för tufft för att de ska tycka att det är kul att vara med.

Flickorna beskriver dock att de tycker att det är roligt att vara där om det spelas handboll eller andra uppstyrda lekar som bollkull på bollplanen. De leker även på bollplanen när det är snö där, då element som en snöhög ger planen andra funktioner än enbart som bollplan.

Fotbollen spelar en central roll för många av pojkarna, och de verkar ha roligt när de spelar

tillsammans. De spelar fotboll i alla väder under hela året, vilket jag tycker är ett bevis på hur kul de har, och hur viktig fotbollen är för dem.

Bollplanen blir en motstridig del av skolgården. För många elever är den kanske den viktigaste delen på skolgården. Men eftersom skolgården är liten i förhållande till antalet barn, och bollplanen upptar en stor plats av skolgården, är det ett problem att flickorna inte känner sig välkomna där.

önskemål & klagomål från eleverna

Jag har tagit mig an denna skolgård som examensarbete för att förbättra en miljö, som jag, föräldrar till eleverna och skolornas personal anser är i dåligt skick. Därför blev jag förvånad när jag märkte vilken positiv inställning som många av eleverna hade till sin skolgård. Attityden till skolgården skiljde sig mellan årskurserna, och generellt var de yngre eleven nöjdare än de äldre med sin skolgård. Både pojkar och flickor ifrån årskurs två har i mina intervjuer berömt skolgården. De berättade att det finns mycket att göra där, och att skolgården är bra för att den är stor. Det beskriver att de har kul på skolgården under rasterna.

Jag tror att eleverna börjar de växa ur sin skolgård när de blir äldre, då de tydligare ser skolgårdens brister. Eleverna i årskurs 8 berättar att skolgården snabbt blir sliten, och pojkarna i årskurs 5 vet att det är håll i gummiastfallen på bollplanen, likaså i staketet runt planen.

Personalen, som dagligen använder skolgården tillsammans med sina elever, är mer positivt inställda till skolgården än vad föräldrarna är. Jag tror att det beror på att de ser vilka kvalitéer som finns på skolgården, som kanske inte syns för en utomstående betraktare vid första anblicken. Även jag har ändrat min syn på skolgården under arbetets gång, och jag ser kvalitéer och möjligheter till lek som jag inte såg från början.

På skolgården är bollplanen den del som fått mest klagomål, framför allt ifrån pojkarna. De berättade att det ofta blir hål i gummiasfalten och att staketen ofta är trasiga, och då åker bollen ut från planen.

Flera pojkar har klagat på den snöhög som under vintern funnits på planen, då den leder till att bollen studsar snett. Snön på planen är problematisk. Den förstör för pojkarnas spel, samtidigt som den underlättar för flickorna att inta bollplanen.

Önskemålen ifrån flickorna består till största del av redskap att hänga i eller gå armgång på. De vill också gärna ha mer uppstyrd lek, som *bollkull*. Även pojkarna önskar sig mer uppstyrd lek med rastvakterna. Pojkarna i årskurs 5 har själva minne från uppstyrd lek, och de berättar om hur roligt det var när det fanns en rastvakt som ordentligt lekte med dem.

Innan intervjuerna trodde jag att eleverna uppskattade lindarna på skolgården, för att de var levande och gjorde skolgården grönare. Men lindarna på skolgården har enbart fått klagomål under mina intervjuer, vilket förvånade mig. Eleverna berättade att lindarna skräpar ner bollplanen, med både löv och kvistar. De hindrar även bollen ifrån att kunna flyga högt. "Luskladdet" från lindarna smutsar dessutom ner både planen och klätterställningen. När man har lekt där är man alldeles smutsig, vilket de inte tycker om. Jag ser att lindarna på skolgården till viss del försvårar barnens lek.

Slutligen uppfattar jag att elevernas önskemål generellt är basala. De önskar sig möjligheten att kunna klättra, öva balansen och att kunna spela fotboll på ett rimligt vis, med en hel och fungerande plan. Det har inte kommit in ett enda önskemål om mer orimliga saker, såsom en pool, en bergochdalbana eller något annat ordinarie. De har istället haft specifika önskemålen på utrustning, som en stor gunga.

Under intervjuerna får jag uppfattningen om att eleverna vet att skolorna har lite pengar att röra sig med. Jag tror att eleverna förstår att för stora önskemål inte är realistiska på denna skolgård, och därför önskar de sig mer jordnära saker till sin skolgård. Det kan även vara så att barnens högsta önskan inte är en vattenrutschbana, utan möjligheten till att kunna gå armgång på rasten.

rivaliteten mellan skolorna

Under mina intervjuer framkommer det att det finns en osämja mellan de två skolornas elever. Flera av pojkarna på Estniska skolan har starka aggressioner gentemot Storkyrkoskolans elever och tvärt om, och de blir mycket upprörda och frustrerade när vi pratar om konflikten. Mellan eleverna handlar konflikterna till stor del om hanteringen av det lösa lekmaterial som finns till skolgården, samt om hur de ska kunna dela på idrottsplanen. Eleverna upplever att uppdelningen i princip alltid blir orättvis när de ska kompromissa med varandra om lekytan.

Konflikten kring det lösa materialet, såsom bollar och stylvor, känner jag även av bland personalen. Skolorna har separata förråd för sin egen lekutrustning och en orsak till det är att skolorna investerar olika mycket pengar årligen på löst lekmaterial. Hur mycket pengar som den enskilda skolan väljer att lägga på lös utrustning är en känslig fråga, och varje skola värnar om sin egen skolas elever. Jag tror att systemet med separata förråd sänder ut signaler till eleverna om att det är viktigt att ha reda på vilket material som hör till ens egen skola. Det tror jag förstärker känslan mellan skolorna av "vi och dem".

Uppdelningen av det lösa material gör det möjligt att saboterar för den andra skolan. Genom att inte vara rädd om den andra skolans saker kan man straffa den andra skolans elever. Intervjuerna visar att detta sker lika mycket ifrån båda skolornas elever, och främst ifrån pojkarna.

Jag uppfattar efter mina intervjuer att skolornas investeringar i material till utemiljön påverkar hur eleverna använder skolgården. Det blir viktigt för dem att veta vad som är ”mitt” och vad som tillhör ”den andra skolan”. Eleverna vet också att ”sin” skola har investerat pengar i delar av skolgården. Barn från Estniska skolan berättar att deras skola har betalat för det nya staketet kring bollplanen. Denna kunskap använder de sedan i argumentation mot barnen ifrån Storkyrkoskolan. De för en argumentation som bygger på att ”ni får inte vara på bollplanen, för att vi äger staketet”.

De vuxna väljer att berätta om vad de investerat i för barnen. En orsak kan vara att man genom att berätta om skolgårdens kostnader kan få eleverna att vara rädda om sin utrustning.

Denna kunskap används istället av eleverna som ett verktyg på skolgården för att få tillgång till de delar som man kan säga att man “äger”. Kanske är det ett symptom på platsbrist. Om det fanns tillräckligt med plats borde eleverna inte behöva bråka om utrymmet.

Eleverna vet även om att skolan har lite pengar, och de engageras ibland i aktiviteter för att samla in pengar till skolan. Jag undrar hur det påverkar barnens syn på sig själva och sitt värde att veta att de vuxna som bestämmer satsar så lite pengar på dem.

att förhålla sig till elevernas vilja

Det är svårt att förhålla sig till eleverna åsikter kring sin skolgård. Hur ska jag förhålla mig till det faktum att flickorna t.ex. vill ha en större fotbollsplan, för att pojkarna i sin klass ska få spela mer fotboll? Eller till det faktum att flickor i förskoleklasserna ritat röda rutschkanor och att pojkarna ritat blå? Är elevernas vilja en produkt av en social konstruktion, eller deras sannaste vilja?

Detta problem gör det svårt för mig att värdera deras åsikter på ett trovärdigt sätt. Jag vet inte om majoriteten av flickorna vill att skolgården ska bli rödare för att de har lärt sig att tycka om rött, eller för att de föds med att gilla den färgen? Kommer de att må bättre om de omges av färgen rött? Vill pojkarna spela mer fotboll på sina raster för att de har lärt sig att fotboll är det man ska gilla, om man är pojke?

Ska jag vara lyhörd för de önskemål som de har idag? Kanske kommer elevernas önskemål att förändras i framtiden då både förskolan och skolan blir mer medvetna om genus?

Mitt mål är inte att göra en gestaltning som till 100 procent bygger på, och lever upp till, elevernas önskemål. Målet är istället att utifrån deras önskemål tolka elevernas behov. Jag lyssnar till deras önskemål och värderar dem. Vissa önskemål kan jag tolka som ett behov som kan tillgodoses med något annat än just det som eleven har önskat.

Samtal med vuxna

Under mitt examensarbete har jag intervjuat personal från bägge skolorna. Först ut var skolornas gemensamma vaktmästare Jonas Tauberman. Därefter intervjuade jag Elin Almqvist, som jobbar på Storkyrkoskolan bland annat som rastvakt.

Jonas Tauberman intervjuade jag för att han har god kunskap om hur eleverna använder skolgården, och om vilka delar som praktiskt fungerar där. Han har jobbat länge som vaktmästare, och har sett satsningar på skolgården som både har lyckats och misslyckats.

Elin Almqvist träffade jag på i lärarnas personalrum under mina besök på skolorna. Jag märkte att hon hade ett aktivt engagemang för eleverna och deras utemiljö, och fick sen chansen att prata mer med henne. Eftersom hon följer eleverna på rasterna, och har gjort det under flera år, har hon en unik kunskap om hur eleverna använder sin skolgård.

Genom att intervjua både skolornas vaktmästare och en rastvakt för Storkyrkoskolan får jag de vuxnas perspektiv på hur skolgården fungerar, från två av dem som känner till den bäst. Både Elin Almqvist och Jonas Tauberman har kunnat följa trender på skolgården under mer än tio års tid.

Jonas Tauberman, vaktmästare, 22:a mars 2010

En kall men klar dag i mars hade jag och Jonas Tauberman bestämt tid för vårt möte. Vi gick runt och tittade på skolgården och diskuterade dess olika delar. Denna dag var det ganska mycket barn ute och lekte, och Jonas Tauberman berättade att ju finare väder det är desto fler barn är ute och leker. Enligt honom brukar det vara extra trångt på skolgården i maj månad.

Jonas Tauberman berättade om de redskap som finns på skolgården. Klätterställningen tyckte han fungerar bra, och där är det många barn som leker. Pingisspel fungerar bra när det finns personal som styr upp spelandet, annars är det inte många barn som spelar pingis i huvud taget. Bollsport på bollplanen är också populärt bland eleverna.

Jonas Tauberman beskrev att det hårda slitaget av alla elever på skolgården är ett problem. Han upplevde att många elever inte respekterar skolgårdens utrustning. Han berättar t.ex. att elever brukar gå upp på borden, vilket leder till att de går sönder. Han ser också att eleverna testar gränser och utforskar vad utrustningen håller för, vilket leder till att buskar och bänkar snabbt går sönder.

Under åren som Jonas Tauberman har varit vaktmästare för skolorna har SISAB gjort flera satsningar på planteringar av olika slag, men de har alla fungerat dåligt. Det har också blivit problem med råttor i planteringarna. Den

enda plantering som har varit framgångsrik är den där barnen har fått vara med och plantera blomsterlökar tillsammans med personalen. Han önskade själv fler träd, buskar och planteringar till skolgården, och han skulle vilja ha dit mer vegetation som kan ge naturliga hörnor i utemiljön.

Jonas Tauberman berättade också att det varje dag kommer en varubil till skolan med dagens mat. I vanliga fall stannar den utanför skolgården, och kör in maten på vagnar. Men när det är snö ute, vilket det varit denna vinter, får varubilen dispens för att kunna köra in över skolgården till skolbyggnaden med varor, detta för att vagnarna med skolmaten inte går att köra på asfalten när det ligger snö och grus där. Jag har sett när varubilen kör in på skolgården, och jag upplevde det som ett oroligt inslag. Lastbilen tog upp stor plats, och eleverna som inte flyttade sig snabbt nog fick skäll.

Han berättade att det kommer personer med bil på besök till skolan. Det är ett problem då det inte finns några parkeringsplatser utanför skolgården. Det händer därför att bilar kör in på skolgården och parkerar där. Dessa bilar tar då upp stora ytor för lek ifrån barnen.

I slutet av vårt samtal berättar Jonas Tauberman att han upplever att osämjan mellan skolorna har blivit mindre under de senaste åren. Han tycker också att pojkar och flickor leker mer tillsammans nu än för några år sedan.

Elin Almqvist, pedagog & rastvakt, 23:e mars 2010

Dagen efter mötet med vaktmästaren Jonas Tauberman, träffar jag Elin Almqvist i ett rum innanför lärarnas personalrum. Det visar sig under samtalet att Elin inte är förtjust i fotboll, men att hon är intresserad av något som hon kallar för mellanzonen.

Vi började tidigt i samtalet att diskutera bollplanen, och Elin Almqvist berättade att eleverna tycker att det är just fotboll som ska spelas på bollplanen. Hon upplevde att det ofta blir aggressiva känslor bland eleverna när fotboll spelas, och att fotbollen blir ett negativt inslag på skolgården.

Hon ansåg även att det är en schablon att säga att alla killar gillar fotboll, då det bara är en del av dem som gör det. Vad som enligt henne kan bryta av fotbollspelet är när vuxna går in och leder gemensam lek, som *under hökens vingar*. Då är både pojkar och flickor med leker, och det leks mindre aggressivt. Hon tror att personalen genom att styra upp mer lek, skulle kunna göra en större insats än vad de gör idag. Hon beskriver att det ibland känns som om de mest hjälper till att snurra hopprep på rasterna.

Enligt Elin Almqvist gillar tjejerna lekar som *under hökens vingar*, brännboll, hopprep, *hink och trasa* och *dunken*. *Bollkull* är enligt henne en lek som leks av både tjejer och killar.

Elin Almqvist berättade att det någon gång i veckan blir det organiserad rastlek, när hon eller någon annan ur personalen styr upp lek på bollplanen. Den uppstyrda leken går alltid före fotbollen. Hon tyckte att konceptet för den uppstyrda leken borde vara att erbjuda något nytt, istället för att förbjuda fotbollen.

Det uppritade schackspelet med pjäser till tyckte Elin Almqvist fungerar bra. Även om det är få barn som använder det genom att gå och hämta de schackpjäser som finns i ett förråd, så fungerar det när de väl gör det.

Gungorna är det alltid stort tryck på, och Elin Almqvist berättade att de har utformat ett kösystem för att gungtiden ska bli så rättvis som möjligt för att undvika konflikter och missnöje.

Elin Almqvist uppfattade att platsbristen på skolgården genererar problem. Enligt henne skulle en omstrukturering av rasterna kunna leda till färre barn på skolgården samtidigt, vilket leder till mindre trängsel och mer utrymme att leka på för varje barn.

Under intervjun pratade vi om hur man kan komma tillrätta med det hårda slitaget, och att elever ibland har sönder skolans utrustning. Elin Almqvist trodde att personalen, genom att visa på värdet av den utrustning som finns på skolan, kan markera att de är viktiga och måste tas om hand.

Vi pratade också om att skolgården nu är grusig, vilket ställer till problemet för elevernas lek. Hon berättade att eleverna gärna är med och städar för att få undan grus och damm. De brukar även hjälpa till att städa förrådet med leksaker i.

Ibland tar förskolebarnen ut stora kriter som man kan rita på marken med, och ritar saker på hela skolgården. Det är en rolig och populär lek. Elin Almqvist tyckte även att det saknades platser för de mindre barnen. Små bänkar skulle kunna inbjuda till lek, och till att sitta ute och pyssla och rita. Lekstugor skulle kunna inbjuda till rollekar, som att leka affär eller att man bor i en stugan.

Elin Almqvist pratade även om något som hon kallar för mellanzonen. Med det menar hon ytor som befinner sig i randzonen mellan ute och inne. Hon tyckte att det saknades platser i utemiljön som känns nära inomhus, men är utomhus, vilket hon tycker är viktigt för de minsta barnen.

I slutet av vårt samtal frågade jag henne hur hon upplever konflikten mellan skolorna, och hon berättade att hon tycker att den har blivit mindre på senare år. Det stämmer överens med vaktmästarens uppfattning om förhållandena på skolgården.

personal från Nicolaigården, 3:e mars 2010

Nicolaigården är en förskola som många elever, från framför allt Storkyrkoskolan, har gått på. Denna förskola är en av de ledande i landet med att jobba aktivt för en genusmedvetenhet, och en strävan mot en jämställd förskola. I mars träffade jag tre personer ur förskolans personal; Kristian Wallin, Gabriella Martinsson och Lotta Rajalin. Lotta Rajalin är enhetschef på Nicolaigården. De befinner sig ofta på Junotäppan med sina förskolebarn, som ligger kant i kant med skolgården. Det betyder att de ser vad som händer på skolgården. Att träffa dem gav mig chansen att både diskutera hur skolgården används och hur man kan jobba med genus i utemiljön.

Vi började med att tillsammans spåna kring vad en jämställd utemiljö kan vara. Vi kom fram till att det är en miljö som är innovativ och annorlunda, och som kräver av brukaren att tänka annorlunda. En sådan miljö borde leda in barn i ny lek i motsats till att leda in dem i könsstereotypa lekar.

De berättade att naturmaterial ofta är mindre könsladdade än konstgjorda material, och att fantasieggande lek är mindre könsbestämd än traditionell lek som t.ex. bollspel. De trodde också att man kan jobba med föremål som kan vara flera olika saker. Objekt som barnen inte kan klassificera som en flick- eller pojkleksak inbjuder bägge könen till lek.

De hade som förslag att man kan döpa om delar av skolgården, då utrustningens namn ibland är kopplade till kön. En fotbollsplan skulle t.ex. kunna heta något annat. De poängterade dock att det är viktigt att det inte blir larvigt för då känner sig barnen "manipulerade", vilket kan få negativa konsekvenser. Personalen på Nicolaigården frågade sig också om man måste ha en stor fotbollsplan mitt på skolgården, eftersom de ser att den till stor del bara används av pojkar.

Personalen på Nicolaigården ser att flickor kan behöva motiveras, för att våga ta för sig med av skolgårdens utrymme. Kanske är det en idé att satsa på förebilder som till exempel Carolina Klüft som skulle kunna synas på skolgården? Det skulle kunna inspirera flickor till att våga ta för sig mera och våga ta sig an fysiska utmaningar.

En bit in i mötet diskuterade vi vilka personer som påverkar barnens lekmönster. De ansåg att syskon och föräldrar i stor grad påverkar hur barnen betar sig, med de värderingar som barnen får med sig hemifrån. Hjemiljön påverkar även hur barnen identifierar sig med sitt kön och deras uppfattning om vad pojkar eller flickor får/ska göra.

De tyckte att personal kring barn har stor betydelse för hur barnen utnyttjar sin miljö, De blir därför i förlängningen en del av deras fysiska miljö. Beroende på hur personalen agerar, och vilka signaler de ger till barnen, leder de in dem i olika lekar. Leken kommer att se olika ut

beroende om personalen aktivt leder barnen till alla typer av lekar, eller om de leder flickor och pojkar till mer könsstereotypa lekar.

En annan fråga som vi diskuterade var hur personalen kan agera för att i början av ett genusarbete få igång en förändring. De trodde att man i början av arbetet kan separera på flickor och pojkar, för att ge flickorna möjligheten till att "leka in sig" på skolgården. Problemet med denna metod är att flickor som inte leker klassiskt stereotypa flicklekar och pojkar som inte leker klassiskt stereotypa pojklekar riskerar att känna sig utanför då flickor tvingas att leka med de andra flickorna fast de kanske inte vill det och tvärt om.

Ett annat förslag som kom upp under vårt samtal är att bollplanen varannan dag är bollplan och varannan dag en spelplan med lekar som "hoppa hage" och luffarschack.

Enligt personalen på Nicolaigården pågår det en generell gungfixering på skolgården. Problemet är att gungorna tar stor plats, och att endast ett fåtal barn kan leka där samtidigt. Dessutom skapar de ofta konflikter mellan barnen, då de inte får gunga så mycket som de vill.

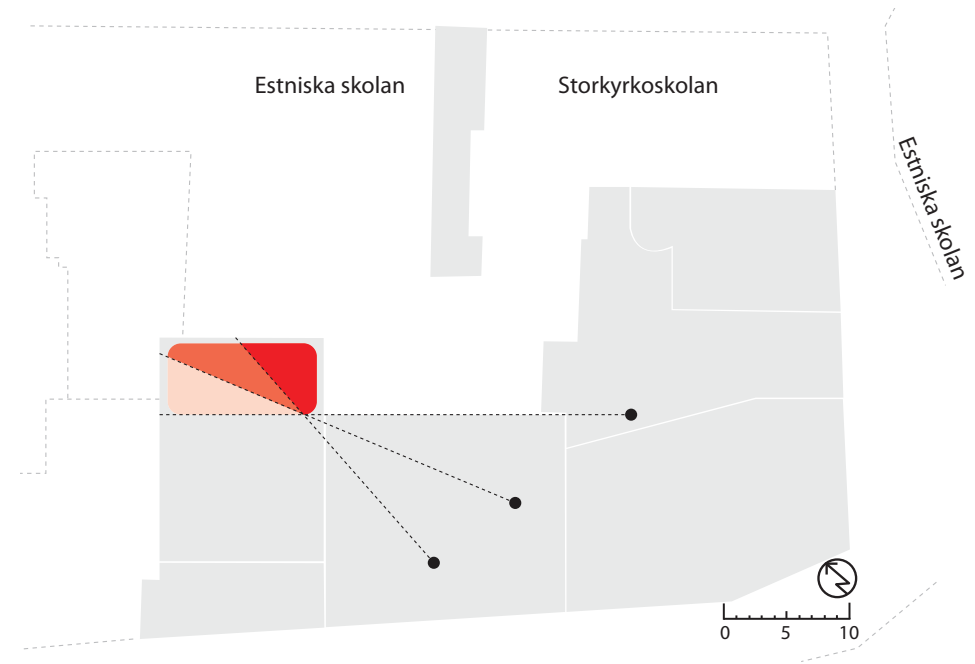
Personalen gav också generella tips på element till skolgården som de tycker fungerar. De har sett att löst material är populärt bland barnen. Spel på marken är en också bra idé, och i sådana fall spel med få pjäser så att det inte blir ett för stort

motstånd för barnen att hämta ut pjäserna när de ska börja spela. De berättade att labrynter brukar vara populära och även nät att klättra på. De är populära bland både pojkar och flickor. Lugna och tysta vrår är också viktiga platser, inte bara för flickor.

De uppmärksammade även en plats som de kallar för *mobbningsbörnet* eller *piskhörnan*. Det är en plats på skolgården, som är relativt skymd för insyn, där de har sett att mobbning förekommer. De upplevde också att rastvakterna ibland inte orkar, hinner eller vill gå bort dit för att se vad som pågår.

I slutet av vårt samtal lyfte personalen fram att alla barn behöver få öva sin motorik och få röra sig med stora rörelser som att klättra, hoppa, balansera och sträcka ut sig. De upplever att barn generellt tycker också om att kunna ta på och känna på skillnader i material som har olika strukturer och texturer.

Samtalet med personalen på Nicolaigården gav mig bra information och nya aspekter att tänka över inför det framtida arbetet.

Det röda området markerar var platsen som personalen kallar för mobbningsbörnet eller piskhörnan befinner sig. Ju rödare området är, desto sämre överblick har personalen över platsen. De röda fälten visar hur stor del av piskhörnan som är skymd för personalen ifrån olika punkter på skolgården.

workshop

Måndagen den 19 april samlades föräldrar till barn från både Storkyrkoskolan och Estniska skolan och personal. Målet var att tillsammans försöka finna nya lösningar och möjligheter för skolgårdens framtida utveckling. Även representanter från skolornas elevråd var inbjudna, men ingen av dem dök upp. Mötet hade en öppen inbjudan till alla föräldrar, elever och lärare.

upplägg

Workshopen började klockan halv sex med vernissage. Teckningarna som elever ifrån olika årskurser på Storkyrkoskolan och Estniska skolan ritat av sin drömskolgård visades upp. Uppslutningen till mötet var bra, och när kvällen drog igång var det ungefär 30 deltagare med, främst elevernas föräldrar. Min handledare, Anna Lenninger, var även med och SISAB hade en representant på plats som dock inte stannade hela kvällen.

Elevernas teckningar hängdes upp till vernissaget.

Klockan sex inledde jag själva workshopen med att berätta om vad jag har sett för generella mönster och tendenser på skolgården. Jag avslöstes sedan av Gabriella Martinsson och Lotta Rajalin ifrån Nicolaigården, som berättade om deras genusarbete på deras förskoleverksamhet.

Kvällens moderator hette Ann Arendi, och med hjälp av henne spånade alla deltagare sedan tillsammans fram olika fysiska och psykiska egenskaper som de vill att skolgården ska ha. Utifrån dessa önskemål kunde fem egna kategorier tas fram: *pedagogernas roll*, *skolgårdens fysiska förutsättningar*, *genus & historia*, *topografi* och *säkerhet*. Workshopens deltagare fick sedan själva välja vilken grupp de ville tillhöra inför de fortsatta diskussionerna. Den sista kategorin *säkerhet* fick inga deltagare, och det blev istället fyra diskussionsgrupper. Dessa var ungefär jämnstora med 4-6 deltagare i varje grupp.

Elevernas teckningar räckte till ett helt kapprum.

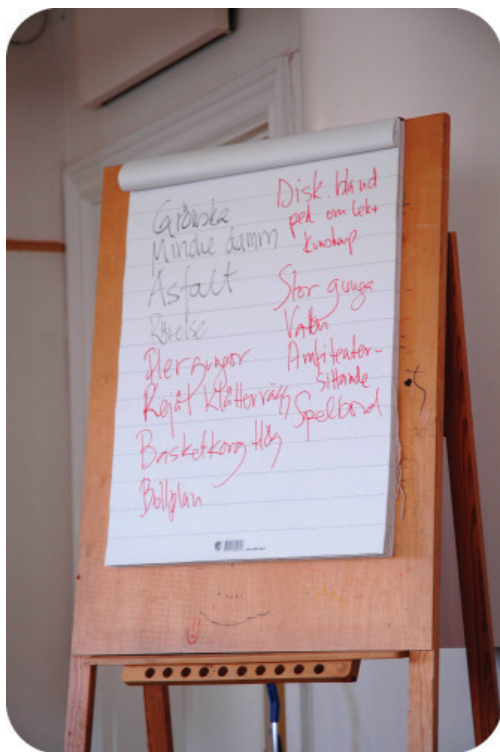
Grupperna hade sedan 45 minuter på sig att komma med förslag och idéer till sitt ämne.

Innan workshopen drog igång hade jag tänkt att inte tillhöra någon grupp under diskussionen, utan istället gå runt bland de olika grupperna och lyssna på vad de hade att säga. När diskussionen sedan skulle börja ombads jag av *genus & historia*-gruppen att sitta med dem. Jag valde att ansluta till gruppen, då det kändes motiverat att kunna bidra med min kunskap till den diskussionen.

Det var många besökare som tittade på elevernas bilder.

Kvällen avslutades med att alla grupper samlades och redovisade resultaten av diskussionerna. Det sista vi gjorde var att tillsammans fundera kring vilka förändringar som elever, personal och föräldrar kan göra på skolgården på kort sikt, och med billiga medel. Det var en rolig och givande diskussion, som genererade såväl bra idéer som en positiv stämning bland deltagarna.

Vi spånade tillsammans på element som bör finnas på en skolgård.

genus & historia

Genus & Historia-gruppen fick i uppdrag att diskutera både hur man kan göra en jämställd skolgård, och hur man kan återkoppla skolgårdens utseende till den historiska miljön. Gruppen spånade först på element till skolgården som upplevs som könsneutrala. Förslagen som kom fram var gungor, klättervägg, amfiteater, balansgång och uppmålade saker på marken som en labyrint.

De grubblade även över den historiska anknytningen och förslagen som kom fram där var kulisser, odlingar och vatten.

den fysiska miljön

Tillsammans diskuterade denna grupp fram förslag på utrustning, landskapsformer och material som de skulle vilja ha på skolgården. De kom många förslag ifrån denna grupp. De tyckte också att utrustningen på skolgården ska vara slittåliga och lätta att underhålla.

De hade även förslag kring skolgårdens framtida topografi. De kom fram till att det ska finnas plana ytor och att det vore bra med terrasseringar som en amfiteater, ett stenparti eller kullar. De skulle även vilja se lösa och formbara material som vatten, sand och grus.

De kom flera förslag på objekt till skolgården, bl.a. på betongdjur (gjutna djur av betong i näst intill naturlig storlek till exempel grisar), uppritade planer för spel och lek, gångar och en hinderbana.

pedagogarbete

Gruppen med fokus på personalen pedagogarbete reflekterade över pedagogernas roll under rasterna. De diskuterade vilka strukturella förändringar inom skolans verksamhet som skulle kunna förbättra rasterna för eleverna, samt förslag på evenemang som man dra in pengar för inhandling av löst material till skolgården.

Pedagogerna på Nicolaigården berättade under sitt anförande i början av workshoppen att de gemensamt har tagit fram en "genus-lathund", ett slags styrkort som de använder sig av i sitt dagliga arbete. Där står viktiga teser och riktlinjer för hur de vuxna ska agera gentemot barnen. Detta tror pedagog-gruppen skulle kunna fungera även bland rastvakterna på skolgården. Pedagogerna skulle även kunna ta en mer aktiv del i att styra upp aktiviteter och lekar under rasterna.

För att minska friktionen mellan skolorna som finns idag har gruppen som förslag att man skulle kunna ordna gemensamma traditioner som en julbasar. Intäkterna därifrån kunde sedan gå till inköp av gemensam utrustning till skolgården.

Flera föräldrar mindes en fritidspedagog som jobbat med barnen för ett par år sedan. Han betydde mycket för eleverna, eftersom han lekte med dem och organiserade upp aktiviteter på rasterna. Ett mål kan därför vara att försöka få dit personer med ett starkt engagemang för elevernas raster.

förändringar på kort sikt

Alla grupper funderade tillsammans över billiga förändringar som går att genomföra på kort sikt. Jag tyckte att det var en givande diskussion. Kanske är det den intressantaste frågan då de elever som går på skolorna idag skulle då kunna få möjlighet att hinna uppleva de förändringar som görs.

Några av förslagen som kom fram var en vattentunna, gungbräddor, leksaker att ta ut (löst material), bord, konstgräs på bollplanen, små lekhus, studsatta och vegetation i krukor som kan hängas upp på väggarna. Det kom även in förslag på att anordna en arbetsdag med föräldrar och elever, där man gemensamt snickrar och målar nya miljöer till skolgården.

Lärdomar från workshopen

Från workshopen kom det fram intressanta förslag på hur man kan förbättra skolgården. Workshopen gav mig även insikter om hur stort engagemanget bland föräldrarna är, och hur förståelsen för skolgården ser ut hos både föräldrar, lärare och SISAB.

Förslagen för skolgården tar jag med mig som en idébank. Jag förutsätter att föräldrarna har god insikt i deras barns behov i sin utemiljö. Föräldrarna har dock inte full förståelse för hur eleverna använder sin skolgård. Diskussionen under workshopen tyder på att föräldrarna inte känner till det hårda slitaget på skolgården och hur ovarsamt en del elever behandlar utrustningen på skolgården.

Under workshopen blev det tydligt vilket starkt och positivt engagemang det finns bland elevernas föräldrar, för att jobba för en förbättrad skolgårdsmiljö. Den uppslutningen och den energi som föräldrarna stod för tror jag kan smitta av sig på skolornas personal, och vidare bidra till förändring.

Om föräldrarnas engagemang stod för förväntningar och möjligheter under kvällen, stod SISAB:s närvaro för verklighetsanknytningen. De flesta av kvällens deltagare, främst föräldrarna, upplever jag har starka förhoppningar om att det går att förändra skolgården om man jobbar för det. Martin Sandelin ifrån SISAB, tog ner alla på jorden.

Det finns förväntningar på att SISAB ska välja att även göra om på resten av skolgården när de reparerar skolornas lokaler. Martin Sandelin gjorde klart för alla att de endast kommer att ta sig an den lilla bit som blir berörd av reparationerna av Storkyrkoskolans aula. Det kändes nedslående och tråkigt, men även nyttigt att höra. Då vet alla hur förutsättningarna ser ut.

När workshopen var över undrade jag varför inte en enda elev kom dit, då det hade varit intressant att ha dem med under kvällen. Kanske kände de att workshopen inte var till för dem, eftersom den hölls på kvällen? Eller har eleverna inte samma engagemang för sin skolgård som föräldrar och lärare har? Kanske kände de inte att deras åsikter skulle spela någon roll. Det är även möjligt att de alla kände till att jag intervjuat elever, vilket gör att eleverna blir hörda.

gestaltningen

Mitt huvudsakliga mål med min gestaltning av skolgården är att rita en plats där både pojkar och flickor vågar ta hela skolgården i anspråk. Idag är skolgården en icke jämställd plats där flickorna inte leker på hela skolgården, och där en begränsad del av pojkarna upptar 25% av skolgårdens redan hårt begränsade yta. Målet är att hitta en gestaltning som korrigerar balansen på skolgården mellan de ytor som flickor och pojkar använder för sin lek.

Idag finns det för lite att göra, och för många stora och tomma ytor på skolgården. Eleverna har få möjligheter till lek, vilket leder till konflikter kring den hårt belastade utrustningen, och ett stökigt skolgårdsklimat. Gestaltning av skolgården ska förbättra utemiljön för såväl pojkar som flickor, och ge dem nya mervärden och nya möjligheter till lek på sin skolgård.

tillvägagångssätt

Inför detta examensarbete satte jag ribban högt. Jag har haft målet att göra en jämställd skolgård för alla elever, vilket visade sig vara lättare sagt än gjort. Under arbetets gång har det framkommit många personliga behov, önskemål och förslag för lösningar på hur skolgården ska kunna bli en bättre plats. Många röster har blivit hörda, och alla har sina egna unika synvinklar från vilka de ser skolgården, med dess brister och tillgångar. Genom att i flera vändor sortera och rensa bland all den information som jag har fått ta del av, har jag tagit fram riktlinjer och grepp för min gestaltning.

Det har varit svårt för mig att tydligt se vilka element på skolgården som främjar jämställdhet, och vilka som motverkar den. Sambanden mellan genus, arv, elevernas användning av skolgården, hur nöjda de är och varför de är nöjda är mycket mer komplexa än vad jag hade förväntat mig. Vilken tråd jag än har börjat dra i, ger den mig inga snabba svar utan istället föder istället nya frågor.

För att hantera jämställdhetsfrågan ur ett genusperspektiv, har jag valt att fokusera på de mönster jag ser på skolgården utifrån elevernas berättelser, personalens intryck och mina egna inventeringar. Jag har lagt stor vikt vid den forskning som redan finns i ämnet och intervjun med Sofia Cele.

Under arbetet har jag också insett att alla elevers unika behov inte kan bli tillfredsställda av min gestaltning av skolgården. För många elever ska samsas på en för liten yta, och åldersspannet är för stort mellan de yngsta och de äldsta eleverna. Det finns inte tillräckligt med plats på skolgården för att åstadkomma en jämställd skolgård.

Jag börjar tro att en totalt jämställd plats inte existerar, eftersom vi människor inte är stöpta i samma form. Vad som uppfattas som jämlikt av en person gör det sannolikt inte av alla andra. Det har dock varit viktigt för mig att ha visionen som mål, för att nå så långt som möjligt i gestaltningen av en jämlik skolgård.

verktyg & strategier

För att kunna ta mig an gestaltningen av skolgården har jag sökt efter verktyg och strategier som kan hjälpa mig att gestalta en jämställd skolgård ur ett genusperspektiv. I de forskningsrapporter som jag har läst under detta arbete är närvaron av naturmark det element som oftast beskrivs tillsammans med kreativ och fysiskt aktiv lek bland både pojkar och flickor. Detta tar jag fasta på, och jag vill att min gestaltning ska vara tydligt kopplad till naturen. Eftersom det inte finns möjlighet till att anlägga ren naturmark på skolgården, dels på grund av att skolgården vilar på bjälklag och dels av hänsyn till den kulturhistoriska miljön, blir min gestaltning istället inspirerad av naturen.

Lene Schmidt har, som jag tidigare nämnt i sin avhandling *Skolegården, jungle eller luftgård?* (2004), kommit fram till att de egenskaper som barn helst ser i sin utemiljö är allsidighet och oförutsägbarhet. För mig är det adjektiv som stämmer in på ordet natur. Naturen är föränderlig vilket gör den oförutsägbar, till skillnad från många av dagens lekplatser. Den ändrar skepnad under årtiderna, och man kan själv påverka dess utseende genom att t.ex. gräva i marken eller såga av grenar från träd. Naturen kan också stimulera våra sinnen med dofter, ljud, smaker, synintryck och olika material och texturer att ta på.

Jag ser ingen tydlig symmetri i naturen, men upplever att detta kaos skapar ordning. Naturen är inte heller ledande för vad man ska göra där, vilket till exempel en gunga eller rutschkana är.

Jag har i min gestaltning försökt fånga en variation och allsidighet genom att tolka olika landskapstyper och objekt i naturen som ger olika upplevelser för dem som besöker den.

rumslighet

Skolgården är i dagsläget liten, med en stor andel kala ytor av asfalt. Jag ser ett behov av att dela in den i mindre enheter och bryta upp den med olika element, eftersom fler valmöjligheter ger förutsättningar för mer aktivitet. Mer aktivitet får positiva konsekvenser för eleverna.

Om det finns mer att göra på rasterna uppslukas en större del av barnen av de olika aktiviteterna. Det leder enligt Britt-Marie Hurtig (Hurtig 2001) till mindre konflikter, då barnen sprids ut på skolgården istället för att trängas ihop på få punkter.

Jag har under mina observationer sett att de stora ytorna verkar skrämja många elever, och framför allt flickorna. De undviker dem och söker sig istället till något att ”ty sig till” på skolgården, som staket, träd eller snöhögen som fanns där i vintras. Jag tror att mer uppdelade ytor med fler aktiviteter kommer att få flickorna att kunna ta för sig av hela skolgården.

elevernas önskemål

Pojkar och flickors önskemål för skolgården både skiljer sig åt och stämmer överrens. Pojkarna har ett stort fokus på bollplanen, som de vill ska rustas upp. Flickorna önskar sig en hinderbana och möjligheter till att kunna klättra. Vad de båda beskriver att de önskar sig är tillgången till lugnare platser och fler sittplatser. De berättar även att de tycker om att leka *dunken* och *killerball*, och att de då ibland leker tillsammans. Till de lekarna önskar de sig fler möjligheter till att kunna gömma sig. En annan faktor som framkommit under både intervjuerna med eleverna och teckningsövningen är att eleverna önskar sig en skolgård som är *mer* än idag. De vill ha redskap som är större, farligare, roligare och galnare än vad dagens utrustning är. Det tolkar jag som om de behöver större utmaningar i sin lek och också en skolgård som underlättare mer variation i deras lekar.

På skolgården finns även behov av mer väderskydd för regn och blåst, och det behöver finnas fler saker att göra för de yngsta barnen. De yngre elevernas behov skiljer sig från de äldre elevernas. Förskolebarnen har behov av trygghet i större utsträckning än de äldre barnen, och vill ha närhet in till skolan och nära till personalen.

Under mina observationer och intervjuer med eleverna ser jag att eleverna på låg- och mellanstadiet har liknande behov och de leker idag med liknande saker på skolgården. De har även liknande rörelsemönster och användarmönster av skolgården.

Eleverna på högstadiet har också behov av att använda skolgården, men är inte enbart hänvisade till den som de yngre eleverna är. Eleverna på högstadiet börjar dessutom bli vuxna och gör mer vad de vuxna gör på sina raster. En plats för fysisk aktivitet för de äldsta barnen tror jag kommer kräva stor plats, plats som inte finns på denna skolgård. Jag väljer därför att prioritera de yngre barnen som är hänvisade endast till sin skolgård på rasterna.

tankar om genomförandet av förslaget

detaljeringsgrad

Mitt gestaltningskoncept för kvarteret Junos skolgård är övergripande i sin karaktär, men genomtänkt när det kommer till genomförandet. Jag redovisar inte detaljlösningar i detta examensarbete, och det går inte att bygga en skolgård direkt efter mina planer och illustrationer. Mina planer är konceptuella i sin utformning, men likväl fullt möjliga att genomföra om rätt resurser och vilja finns. Mina lösningar är inga standardlösningar, men stora delar av gestaltningen är inte dyrare än konventionella lösningar.

Jag är väl medveten om att SISAB inte brukar ösa pengar över sina skolgårdar. Men att göra en gestaltning anpassad till en liten budget tror jag i detta fall stjälpmer mer än det hjälper. Min uppgift, mot föräldraföreningen i första hand, har varit att ta fram ett gestaltningskoncept för skolgården som visar på vilka möjligheter den har att bli en bättre plats för eleverna, jämför med vad den är idag. För att skapa förändring måste man sätta ribban högt från början.

Med tanke på den roll som skolgården spelar i Gamla stan är det motiverat att tänka sig att man satsar ordentligt på den. I stadsdelen är det brist på både lekplatser och parker vilket gör att skolgården spelar en särskild roll. Det är därför än mer befogat att tänka utanför den traditionella skolgården i denna gestaltning.

vegetationens överlevnad

Vegetation slits hårt på skolgårdar och framför allt när det är ont om plats. Jag har ändå valt att placera in vegetation på skolgården. I mitt gestaltningsförslag har jag valt att placera in tre typer av planteringar.

I entrérummet har jag placerat klättrväxter som om de får etableras kommer att ha sin grönska på väggen där eleverna inte når den. Klättrväxten skulle kunna vara ett vildvin.

I skoglandet har jag valt att placera in ett stort antal buskar. Där tror jag att "gruppen skyddar individen". Det är svårt att plantera enstaka buskar på skolgården då de blir hårt utsatta av barnens lek. Om det finns tillräckligt många buskar hoppas jag att chansen blir större att de klarar sig.

Den tredje planteringen är en rabatt vid en damm. För att få den att klara barnens prövande lek, är det en idé att låta eleverna ha möjlighet att påverka planteringen eftersom det har vist sig fungera på denna skolgård. De kan få plantera perenner, kryddor eller lökar själva, vilket kan leda till att de värnar planteringen istället för att förstöra den.

redskapen, säkerheten & förverkligandet

Att från ett gestaltningskoncept ha en färdigbygd miljö kräver en stor process, där idéer omformas till konkreta konstruktioner. Denna process innebär att det färdiga resultatet ser annorlunda ut än det ursprungliga förslaget. Det är viktigt att vara medveten om att ett förverkligande av en idé innebär kompromisser och ändringar.

I mitt gestaltningskoncept har jag valt att plocka bort den utrustning som idag finns skolgården. Jag ser vinster med att byta ut redskapen, trots att de är fullt fungerande ur säkerhetssynpunkt.

Eleverna tycker mycket om att gunga, men gungorna på skolgården är begränsande. De tar upp en stor yta i förhållande till hur många barn som kan leka där. En annorlunda gestaltning kan ge fler lekkvalitéer till fler barn på samma yta.

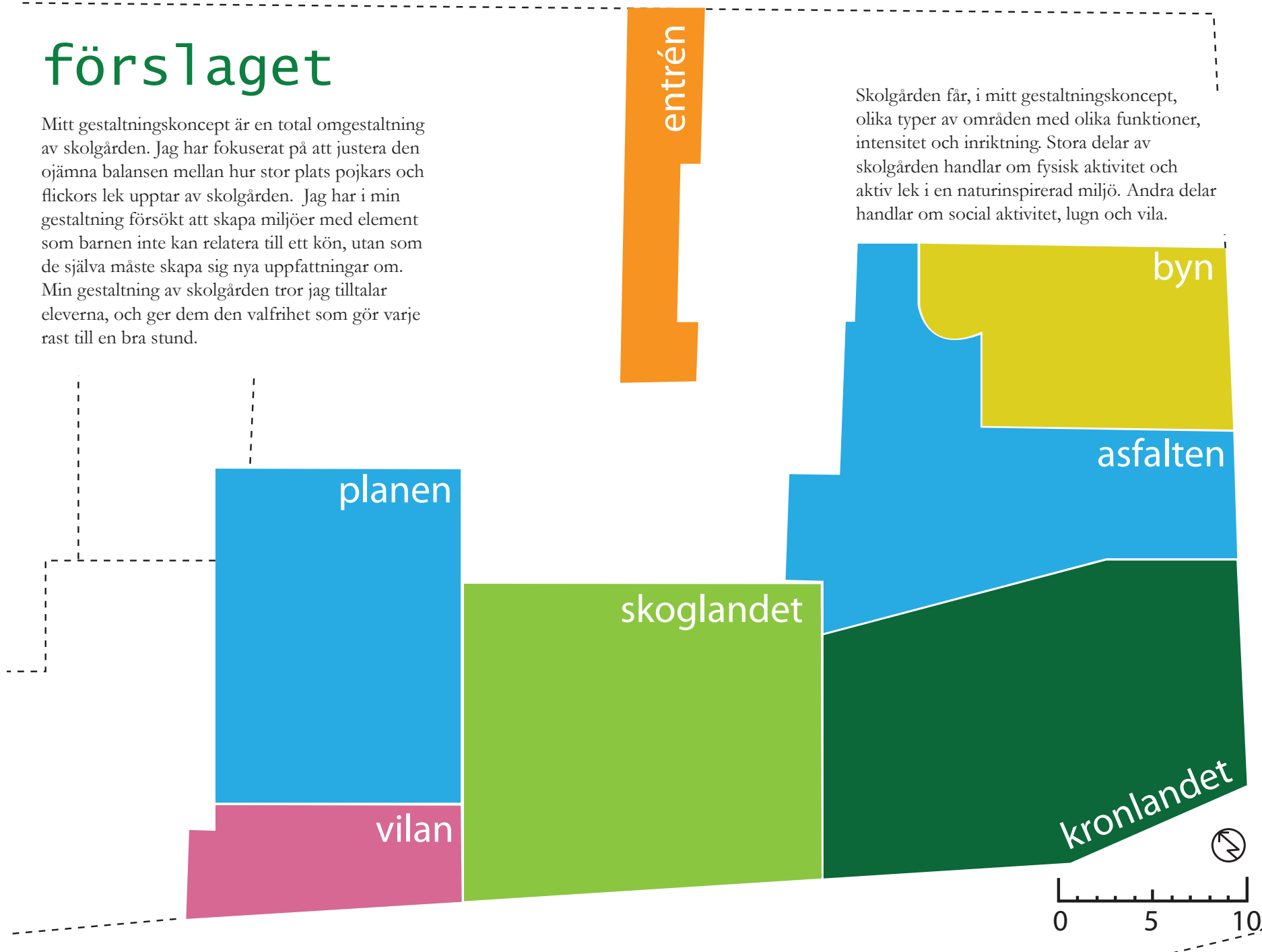
Jag har även valt att ta bort klätterställningen. I mitt koncept jobbar jag för att gestalta en miljö som barnen inte kan relatera till ett kön, och som inte styr vilken lek som ska pågå där. Klätterställningen har tydliga delar som berättar för användaren vad den förväntas göra.

För alla lekredskap finns också strikta förhållningsregler för hur de får vara utformade. Dessa är till för att skydda barnen så att de inte skadar sig när de leker. Mitt gestaltningsförslag går att anpassa efter de standarder som finns för lekredskap.

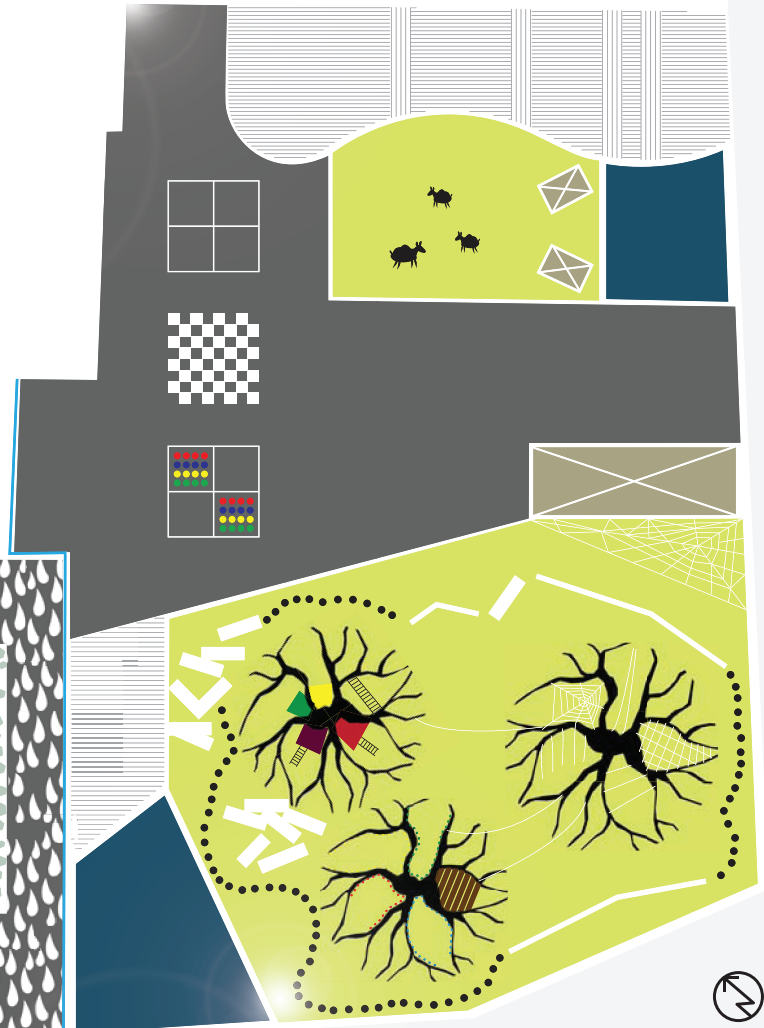
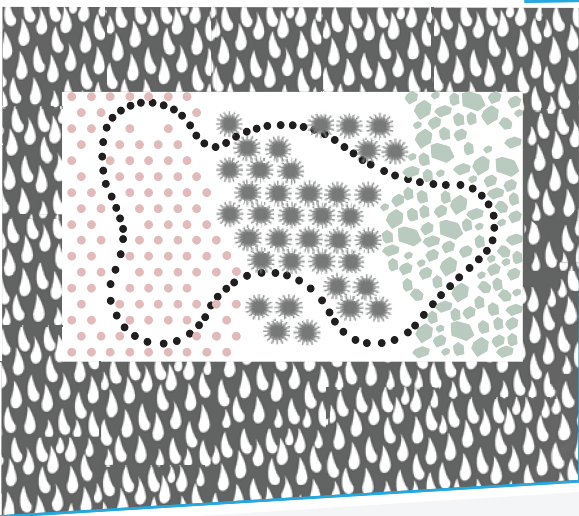
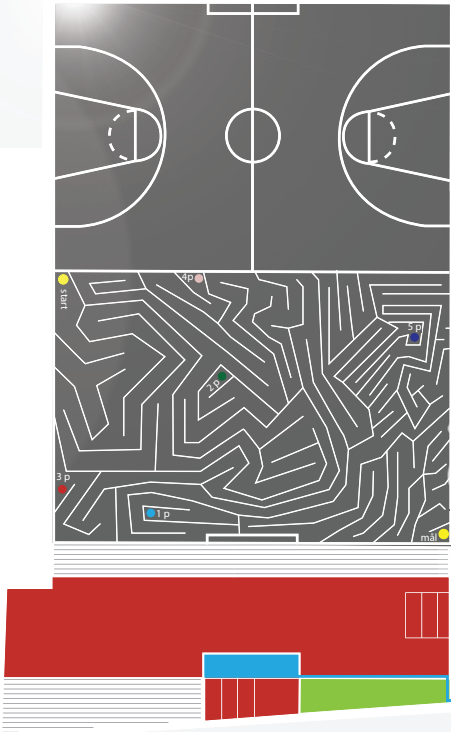
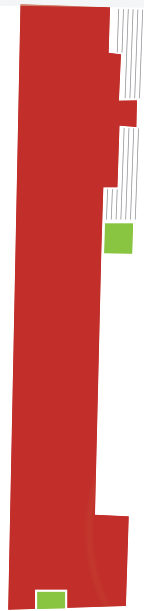
förslaget

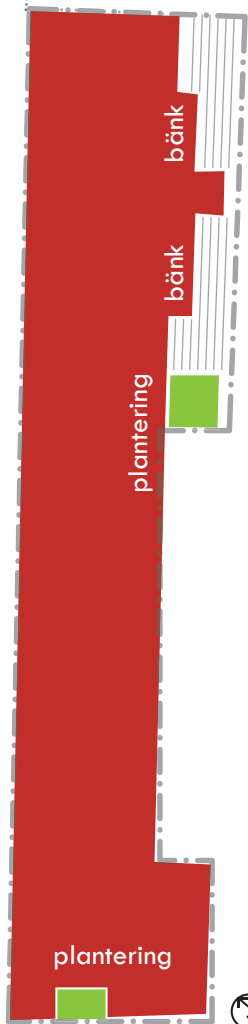
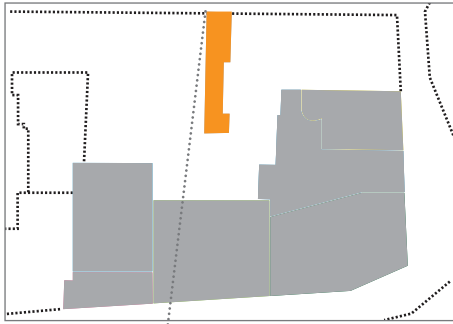
Mitt gestaltningskoncept är en total omgestaltning av skolgården. Jag har fokuserat på att justera den ojämna balansen mellan hur stor plats pojkars och flickors lek upptar av skolgården. Jag har i min gestaltning försökt att skapa miljöer med element som barnen inte kan relatera till ett kön, utan som de själva måste skapa sig nya uppfattningar om. Min gestaltning av skolgården tror jag tilltalar eleverna, och ger dem den valfrihet som gör varje rast till en bra stund.

Skolgården får, i mitt gestaltningskoncept, olika typer av områden med olika funktioner, intensitet och inriktning. Stora delar av skolgården handlar om fysisk aktivitet och aktiv lek i en naturinspirerad miljö. Andra delar handlar om social aktivitet, lugn och vila.

schematisk plan
över marken

entrérummet >>

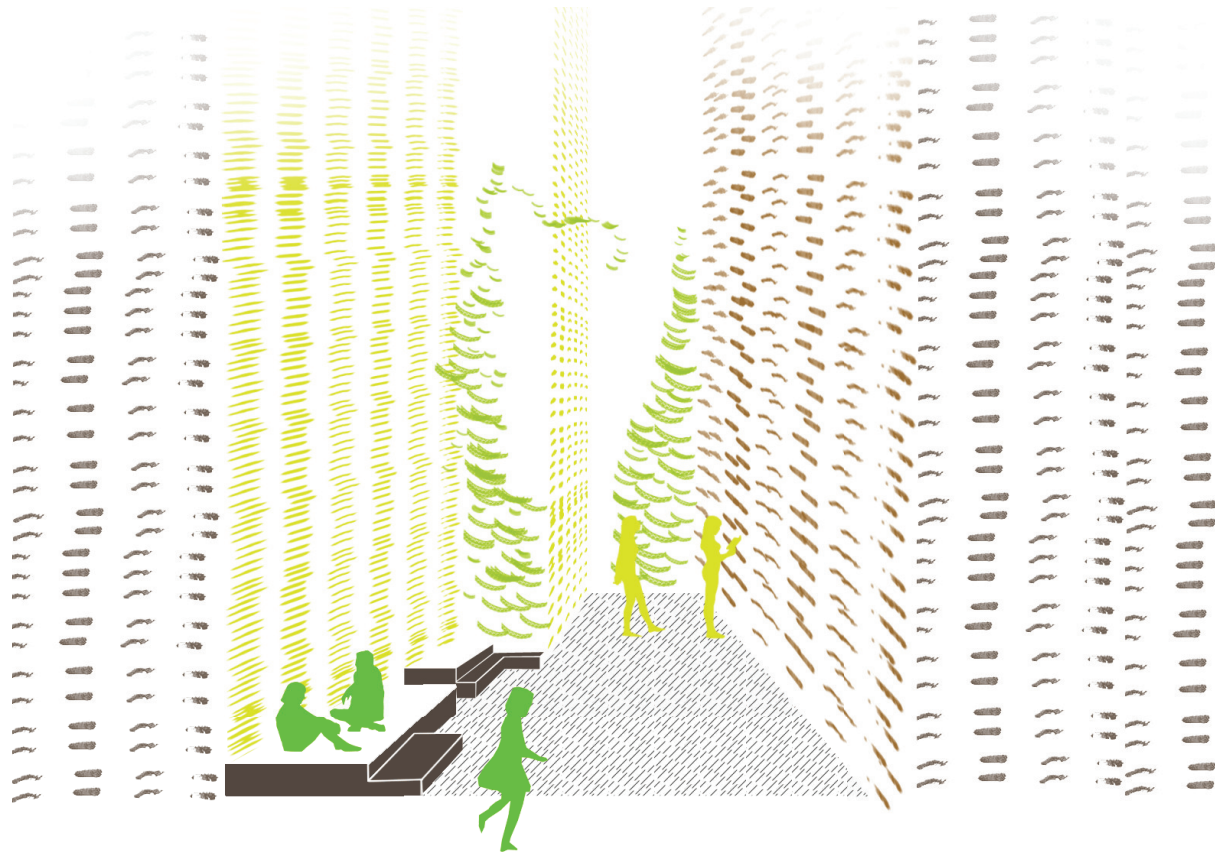
entrérummet

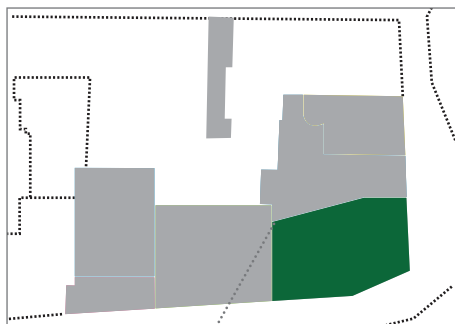
Många av eleverna, samt personal från de bägge skolorna, passerar genom det smala, avlånga entrérummet på sin väg till och från skolan. Det är ett trångt rum med en imponerande entréport. Rummet leder till slut in till en gammal gravsten som finns kvar sedan tiden då det stod ett kloster där. De yngre eleverna får inte vara på denna plats under rasterna, därför är det problematiskt att gestalta platsen för aktivitet.

I min gestaltning har jag därför valt att fokusera på de stunder då eleverna kommer till och från skolan. Vid två av väggarna som möter dem när

de kommer till skolorna, planteras klättrväxter som får klättra upp längs med fasaderna. Det är även inplacerat långa bänkar vid entrén mot gatan. Här kan man sitta om man väntar på någon innan skolan börjar, eller om de äldre eleverna vill komma ut på rasten.

Vegetationen och bänkarna gör att rummet känns mer omhändertaget och välkomnande. När det är mörkt ute riktas en spotlight mot den gamla gravstenen för att lyfta fram den, och ge tyngd åt det historiskt intressanta monumentet.

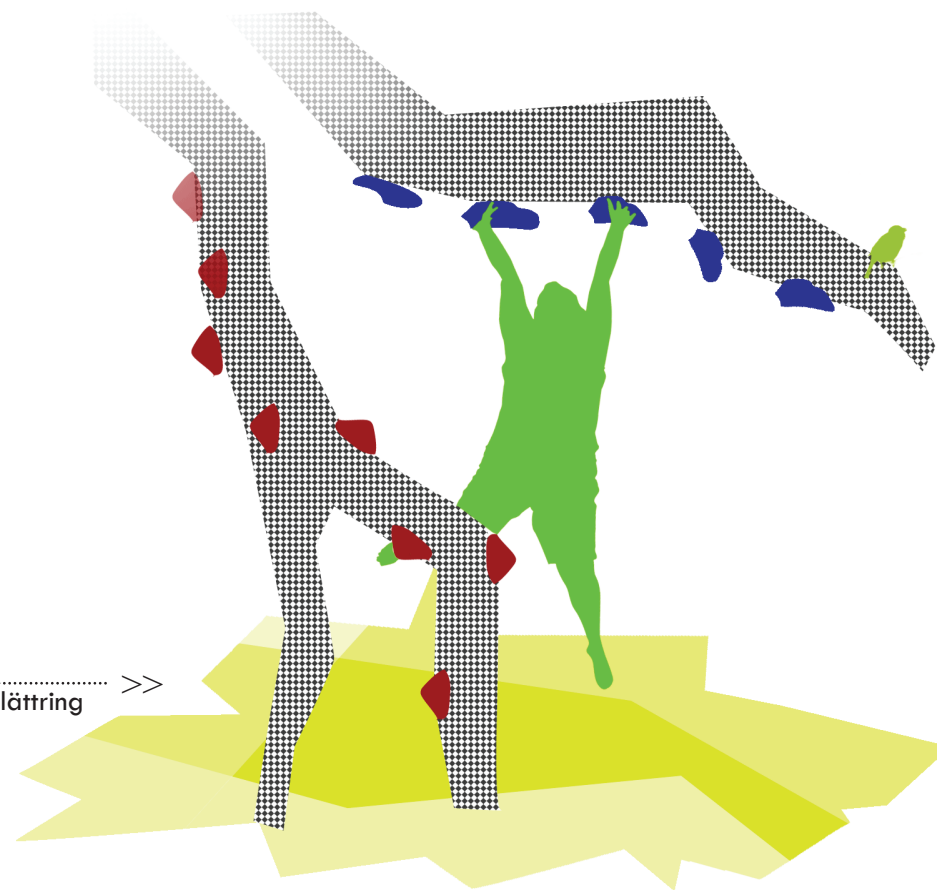
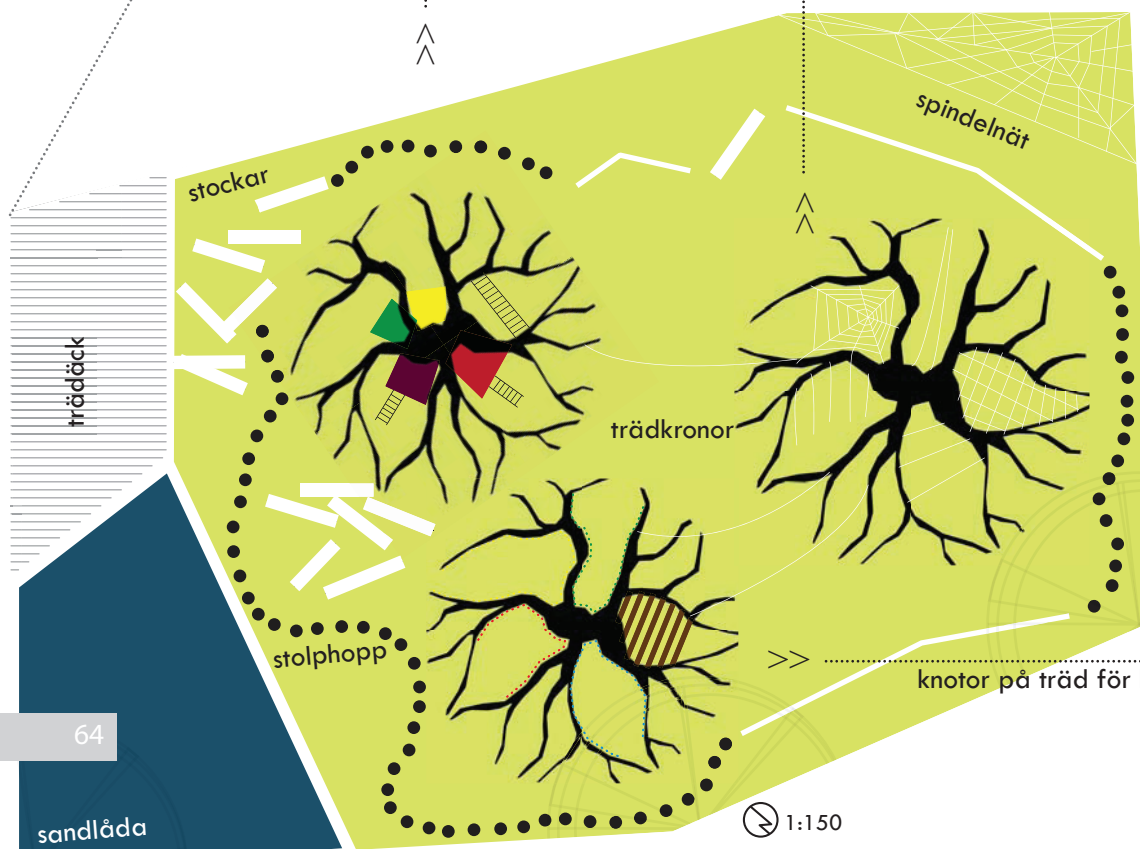
kronlandet

Kronlandet är ett samlat område med olika delar. Det är en fysiskt utmanande och socialt interagerande plats. Det finns en variation av fysiska aktiviteter som lockar barnen att pröva sin styrka och sin smidighet. I kronlandet finns även mindre platser att stanna upp på, där man till exempel kan leka olika rollerkar. På de högst belägna platserna i kronlandet kan man få utsikt över skolgården.

Enligt vad jag har sett på skolgården under mina inventeringar, och vad Sofia Cele berättade för

mig under min intervju med henne (Cele 2010), uppskattar både pojkar och flickor att klättra och öva balansen. Flickor verkar dock i regel ägna sig mer åt det än pojkar. Att placera in den aktivitet som flickorna helst önskar sig på skolgårdens centralaste plats, är att tydligt visa att deras intressen är värda att lyftas fram, och tas på allvar.

I kronlandet är tre stora trädkronor placerade i marknivå. Kronorna är trädlika, men består inte nödvändigtvis av trä. Varje krona rymmer många funktioner, och har sitt eget tema med fokus på

olika rörelser och naturfenomen. Det största trädet är fullt med rep, som om en jättespindel har byggt sitt bo där. Näten och repen kan man klättra i på längden, på bredden och på höjden. Vissa rep hänger som lianer från grenarna, och dem kan man gunga på eller klättra upp för om man vill. Här finns även hela spindelnät som man kan klättra i eller sitta och ligga på.

I den andra trädkronan finns stora fågelholkar i olika färger som man kan krypa in i och sitta i

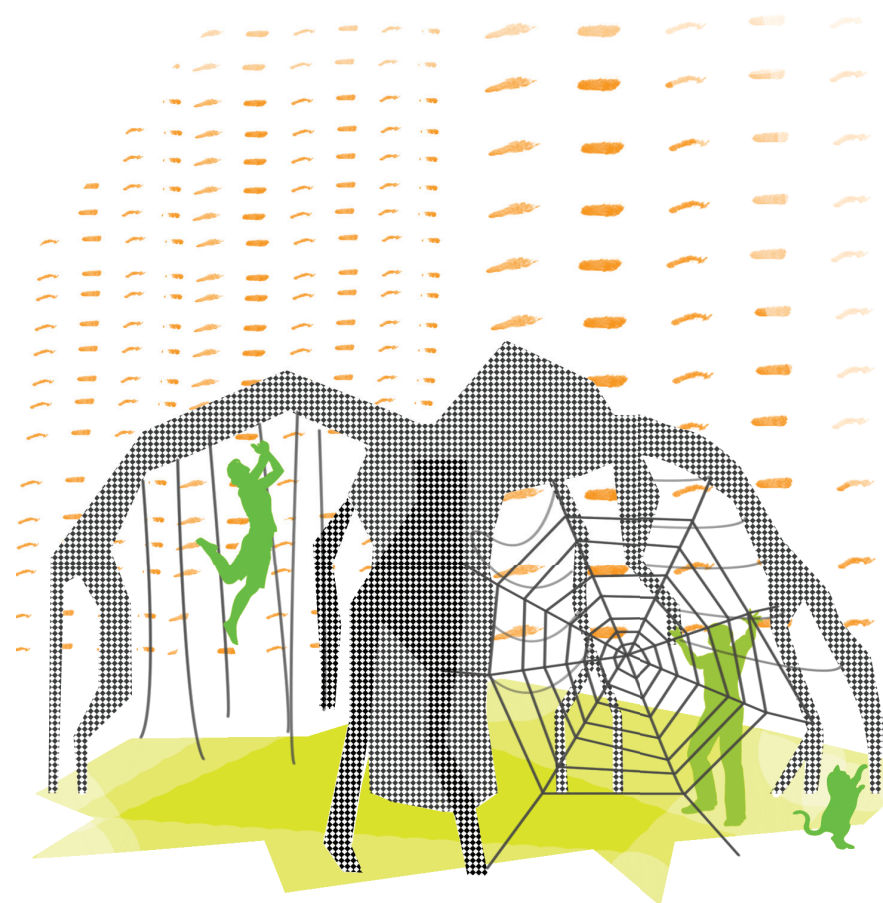
eller på. För att ta sig upp till några av dem får man klättra uppför stegar. Det finns även andra stegar i trädet om man vill ta sig runt i kronan, eller upp till vissa grenar.

Den tredje kronan är det äldsta trädet. Dess bark är täckt av knotor och själva stammen är ihålig, och ger skydd för regn och blåst. Knotorna fungerar som grepp för klättring längs med stammen och på grenarna.

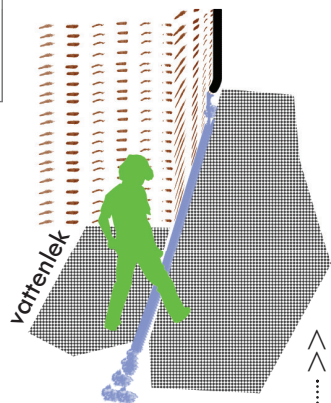
Runt kronorna löper en hinderbana där man kan leka inte nudda mark. Man kan även öva på balansen på de smalare stockarna, som är en del av banan. Hinderbanan består även av stora stockar, som även kan fungera som sittplatser eller gömställen.

I ena änden av kronlandet finns ett stort spindelnät som man kan klättra i och eller sitta och prata på.

holkar i träd

träd med spindelnät

skoglandet

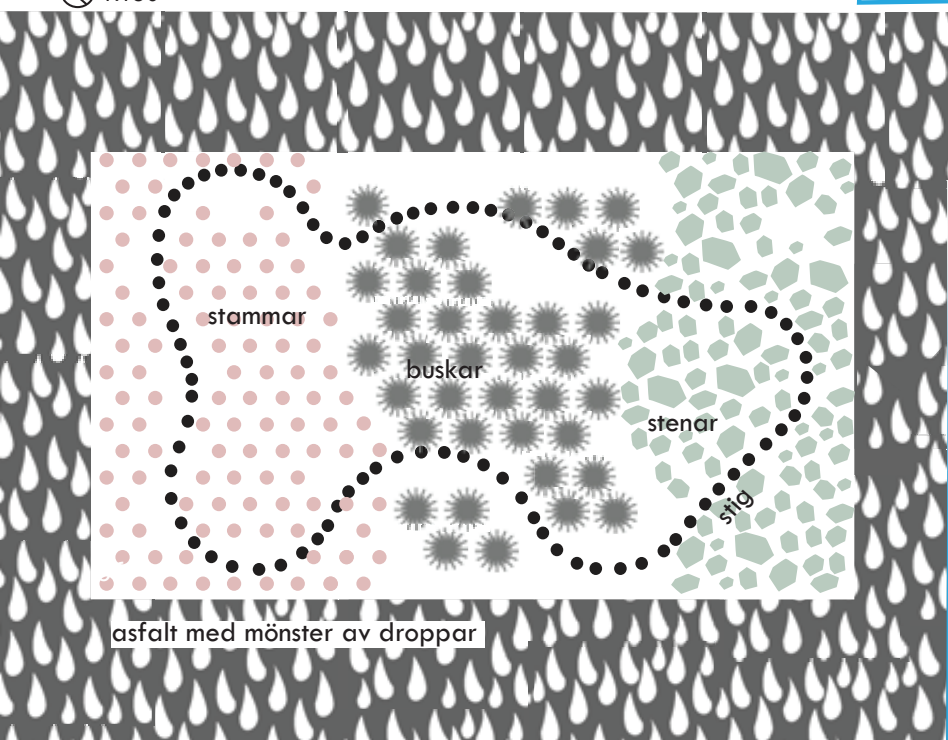
I skoglandet är det fokus på upplevelser och rörelser. Barnen får befinna sig i nya, annorlunda miljöer med oväntade texturer, former och terränger. Jag tror att det uppmuntrar eleverna till att pröva nya lekar som inte är könsstereotypa.

I skoglandet finns tre olika naturtyper. Man kan leka i ett hav av stammar, en skog av buskar eller ett stenlandskap. Varje del har sin egen form, textur och terräng, och man tar sig igenom dem som man vill. Skalan är både stor och liten i skoglandet. Stenar och stockar är stora, men rumsligheterna som uppstår och stigarna att gå på är smala och fantasieggande. Här kan man lätt

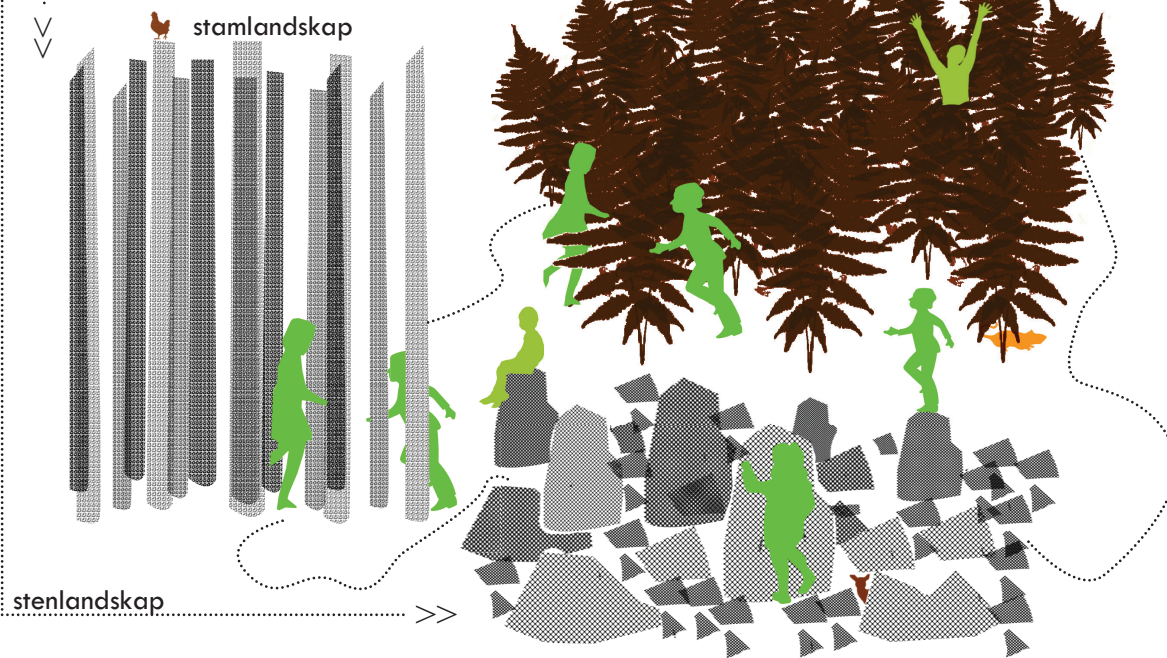
gömma sig i lekar som *dunken* och *kurra gömma*.

Runt skoglandet är asfalten målad med ett mönster av vattendroppar. I skoglandets kant, mot kronlandet, finns en grund fördjupning i marken som leder regn- och smältvatten från ett stuprör, vidare till den lilla dammen i vilan. Mönstret av vattendroppar är för mig fritt från associationer till pojkar eller flickor. Det finns där för att mjuka upp asfaltens kala yta, och är inspirerat av den lilla vattenkanal där barnen kan hämta vatten till sina lekar.

1:150

busklandskap av levande buskar

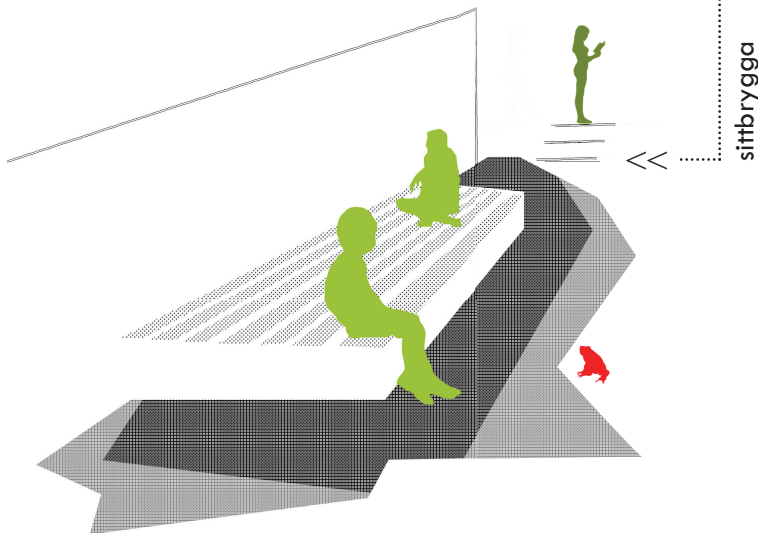

vilan

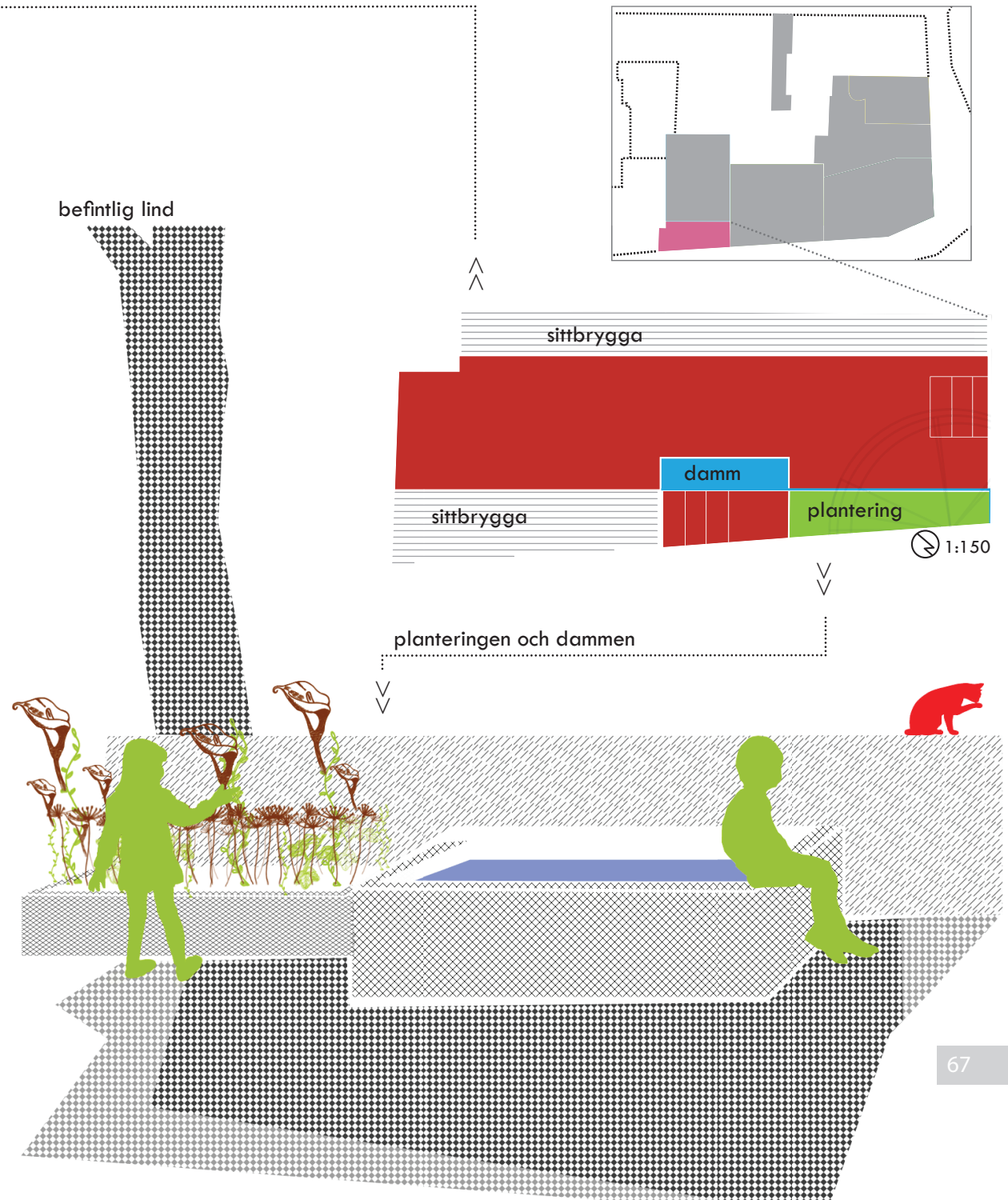
Flera barn, både pojkar och flickor, har under mina intervjuer uttryckt ett behov av att kunna komma ifrån stojet och de vildare lekarna på skolgården. De har efterfrågat möjligheten till få ta det lugnare på en rofylld plats. Därför finns vilan med i min gestaltning av skolgården.

För att komma till vilan behöver man gå ner för en trapp eller ramp, då denna del av skolgården är lägre belägen än resten av den. Nivåskillnaden gör platsen avskärmad från resten av skolgården, fast den samtidigt är alldeles nära. I hela vilan är skalan mindre och tempot lägre.

I vilan finns långa, breda bänkar av trä att sitta eller ligga på. Där kan man till exempel spela kort, prata med sina vänner, sola, läsa, tänka eller bara var ifred. Ifrån bänkarna ser man, i mitten av vilan, en liten damm dit det rinner vatten om det regnar. Om man vill ha vatten till sin lek kan man gå hit och hämta det här. Det finns också en plantering med växter att både titta, lukta och ta på.

sittbrygga

befintlig lind

sittbrygga

damm

sittbrygga

plantering

1:150

planteringen och dammen

planerna

Att hantera skolgårdens bollplan har varit en av de svåraste uppgifterna i gestaltningen av skolgården. Utmaningen har varit att tillfredsställa både pojkar och flickor på denna nu pojkdominerade yta. Eftersom eleverna både använder dagens bollplan under sina gymnastiklektioner, och att många pojkar har roligt när de spelar boll här, finns det behov av att ha den kvar i någon form på skolgården.

Den största förändringen av planen är att den är flyttad till skolgårdens ände, istället för dess mitt. Det är flera tankar som ligger bakom det beslutet. Den instängslade planen är en barriär som delat upp skolgården i två delar. Den ena delen har blivit den delen "längre bort". Den innehåller platsen som personalen på Nicolaigården beskriver som *piskhörnan*, en plats med mindre rörelse som underlättar för förekomsten av mobbning. Genom att placera en aktivitet som ofta utförs till den platsen, motverkar man förekomsten av mobbning.

Ett annat motiv för att flytta bollplanen är att den då inte längre får en lika central och dominerande plats. Den är inte längre skolgårdens centrum och mittpunkt, vilket det är en symboliskt markering.

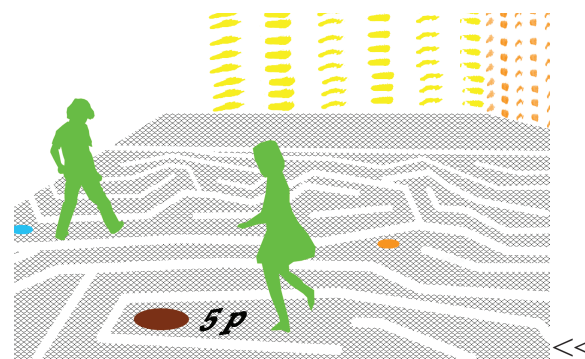
För att få flickorna att våga inta planen har jag valt att maximera planens innehåll, istället för att reducera bort möjligheten att spela fotboll. Planen innehåller i min gestaltning en fullt uppritad basketplan. Det finns även två fotbollsmål på planens kortändar. Själva fotbollsplanen är inte

fullt uppritad för att inte "märka" planen som en fotbollsplan. Den innehåller dock en mittlinje för att förenkla spel på hela planen när det behövs.

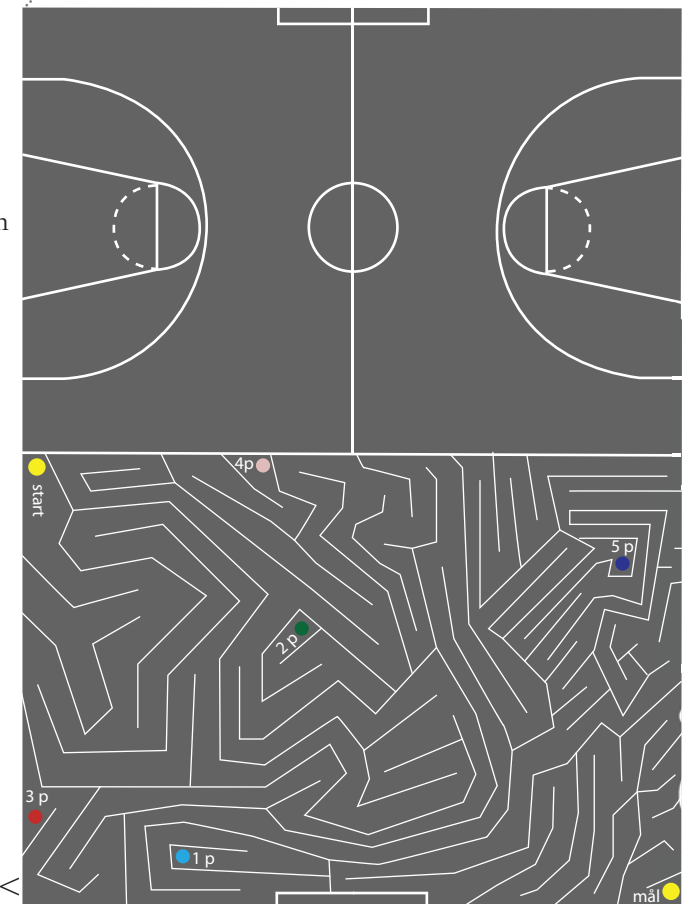
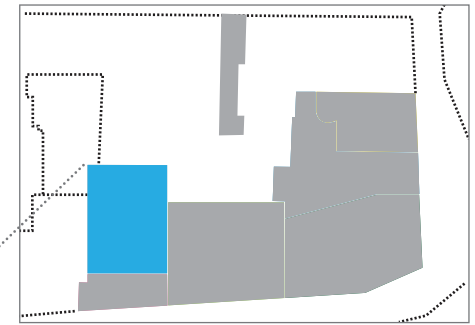
På den andra planhalvan finns en stor labyrint uppritad. Den innehåller start och mål, och där finns möjligheten till att samla sammanlagt 15 poäng, om man lyckas ta sig till alla poängpunkterna.

Tack vare labyrinten och basketplanen är planen inte en stor, tom yta, utan den är uppbruten i mindre delar. Detta tror jag kommer att underlätta för flickorna att våga inta planen. Förhoppningsvis vågar de utnyttja både labyrinten till lek, och hela planen för lek och bollspel.

Att planen har en tydlig mitt gör det lättare att dela upp den om man på ena halvan vill spela basket och på andra halvan gå i labyrinten. Planen är även inhägnad för att undvika krossade rutor och ivägskjutna bollar utanför skolgårdens område.

labyrint

1:150

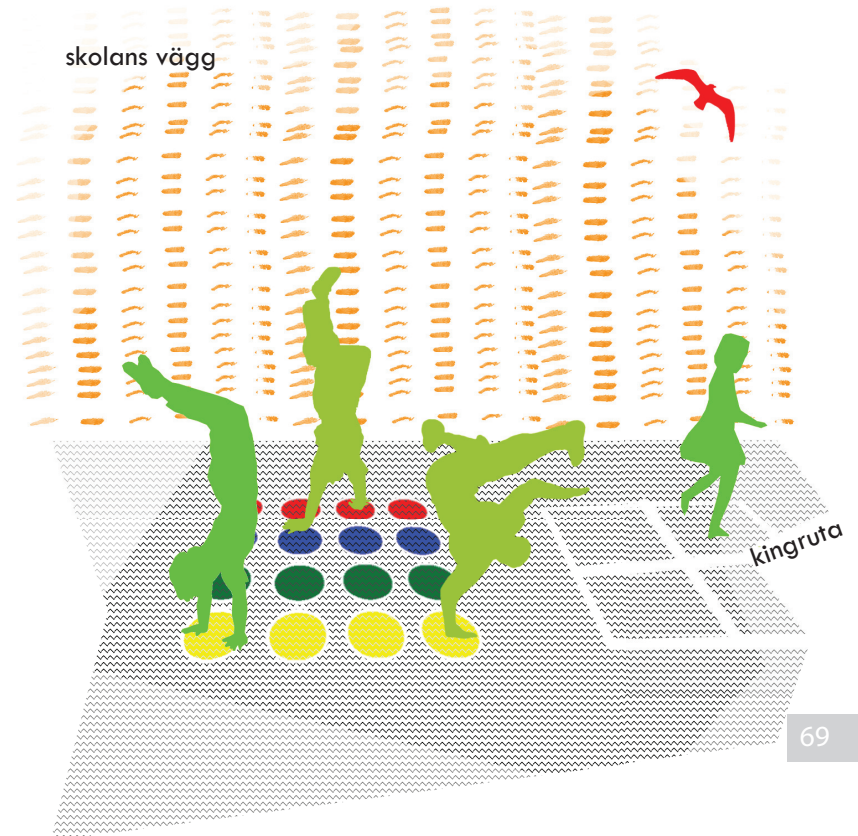
basketplan

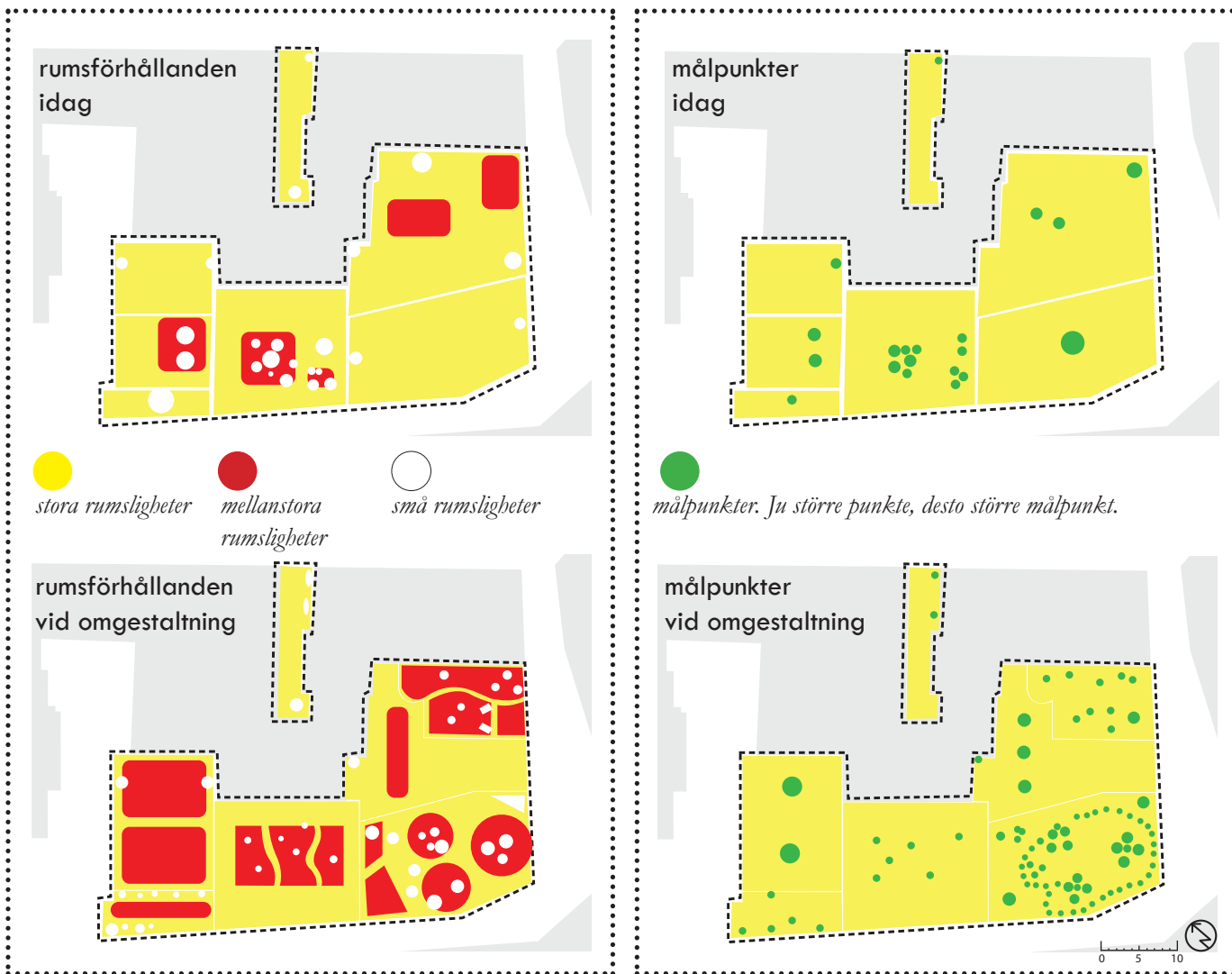
twisterlek

skolans vägg

rumsförhållanden & målpunkter

rumsförhållanden

Det bör finnas en variation i rumsligheten på en skolgård, då olika typer av rumsligheter skapar förutsättningar för olika typer av lekar. Rumsförhållandena på skolgården är idag ett problem. Det finns stora dominerande ytor, men få mindre rumsligheter. Genom att jämföra rumsförhållandena mellan situationen idag och den möjliga situationen med en omgestaltning, syns det tydligt att både de stora, medelstora och små rumsligheterna har blivit fler med mitt gestaltungs-koncept.

målpunkter

Målpunkter på en skolgård påverkar hur eleverna sprids på skolgården. Ju fler målpunkter som finns på skolgården, desto fler aktiviteter erbjuds till eleverna. En spridning av målpunkter på skolgården ger en naturlig spridning av eleverna. Det framgår av studien till vänster målpunkternas blir fler och mer utspridda med mitt gestaltungs-koncept.

diskussion

min arbetsprocess

Under detta examensarbete har det varit problematiskt för mig att begränsa arbetets vidd. Överallt, genom arbetets gång, finns nya spår att följa upp, och nya vägar att ta in på. Ju mer jag lärt mig, desto intressantare har arbetet blivit. Detta leder till att jag hela tiden vill läsa mer litteratur och intervjua fler personer, för att få reda på mer. Jag har haft svårt att stätta stopp för mitt insamlade av information. Detta är en av anledningarna till att det blev en uppskjuten presentation av mitt examensarbete.

I början av arbetet bestämde jag mig för att elevernas egna berättelser skulle väga tyngst som underlag för min genusundersökning. Tyngre än både mina egna observationer och personalens berättelser. Därför la jag ner mindre tid på egna observationer till förmån för intervjuerna med eleverna. Under mina två inventeringar av skolgården upptäckte jag att elevernas beskrivningar av hur de använde skolgården inte stämde till hundra procent överens med vad jag såg. På ytor som flickor beskrivit att de lekt på, men inga pojkar nämnt som en plats för deras lek, var det nu bara pojkar som lekte. Det säger mig att eleverna har en komplex lek som är svår för dem att återberätta.

Till stor del har dock elevernas berättelser stämt överens med vad jag har sett under mina observationer. Jag tänker ändå att det hade varit bra med fler observationer från min sida. De hade kunnat komplettera elevernas bild av sin lek med.

Under arbetet med skolgården har det varit viktigt för mig med goda och avslappnade relationer till dem jag har pratat med. Flera samtal har varit mer informella än formella. Det har fått till följd att jag inte alltid vet namnet på den jag har pratat med, eller t.ex. i vilken årskurs en elev har gått. Däremot har dessa snabba samtal gett mycket information om hur skolgården används.

Det har även varit svårt att ha en fast struktur för intervjuerna med eleverna. Samtalen har inte haft tydliga ramar, utan vi har pratat om det som har eleverna har varit angelägna att berätta om. Jag har tänkt att det som är viktigt för eleverna att berätta om, det är även viktigt för mitt arbete.

reflektion

Efter att ha genomfört detta examensarbete kan jag dra flera slutsatser. Jag kan konstatera att eleverna på denna skolgård leker könsstereotyp. Flickor och pojkar leker i stor utsträckning var för sig och pojkars och flickors lek skiljer sig åt på

skolgården. Det är ytmässigt till pojkarnas fördel, som tar större plats i anspråk än vad flickorna gör. Jag ser även att ju färre barn det är på skolgården, desto större del av skolgården tar flickorna i anspråk.

Det jag har läst om pojkar och flickor och deras användning av sin utemiljö överensstämmer med vad jag ser. Enligt bland annat Lene Schmidt (2004) brukar det vara ojämlika förhållanden på skolgårdar, vilket överensstämmer med vad jag ser. Detta ger stöd åt mitt examensarbete.

När jag har studerat elevernas lek ser jag att ingen detalj på skolgården är oväsentlig. Eleverna använder allt fysiskt material till sin lek, med hjälp av sin fantasi. Flaggstången är centrum när de leker *dunken*. En tom rabattlåda passar barnen perfekt för deras kulspel, dessutom går de balansgång på dess kanter. Min slutsats av det är att barn är bra på att skapa lek utifrån sina förutsättningar.

Vid mina observationer har jag sett att eleverna även använder all lekutrustning som de har på skolgården. De gör det bästa av de förutsättningar som ges dem. På ett sätt kan man tänka att utrustningen fungerar, eftersom eleverna använder den flitigt. Jag ser dock att skolgården inte innehåller en högkvalitativ utrustning och eftersom den inte leder till jämställd lek fungerar den inte.

Skolgårdsforskaren Wendy Titman beskriver i sin avhandling *Special places, special people* hur barn värderar sig själva utifrån skolmiljöns utformning. Enligt Titman tror barn att de vuxna känner till deras behov. Om skolgården inte utformas efter deras behov tror barn att de vuxna inte bryr sig om att tillgodose behoven (Titman 1994). Jag ser att flickornas behov inte tillgodoses på samma sätt som pojkarnas behov och jag undrar vad det får för konsekvenser för hur flickor och pojkar känner sig värderade. Jag undrar vad det skulle få för konsekvenser för flickor och pojkars självbild om flickornas behov på skolgården fick ta lika stor plats som pojkarnas behov.

Jag tror också att hur utemiljön och barnens lekar beskrivs, påverkar hur eleverna upplever sin skolgård och sin lek. Författarna till boken *Tjej eller kille spelar roll? Tillsammans för en jämställd skola* skriver att det som pojkar gör ofta anses vara viktigare, svårare och mer värdefullt än det som flickor gör (Rågwall m.fl. 2006). Detta tror jag får konsekvenser för eleverna i deras utemiljö. Om pojkarnas aktiviteter har ett större värde än flickornas, och bägge könen vet om det, är det troligt att flickorna låter pojkarnas lek gå före sin egen.

En intressant fråga, som jag lämnar till andra att utforska närmare, är att om man jobbar för flickors intressen gynnar det även majoriteten av pojkarnas intressen? Är det möjligt att pojkar tjänar på att flickor får det bättre? Jag undrar om pojkarnas utemiljö blir bättre och om deras trivsel

ökar om flickorna kring dem är mer nöjda och får ta mer plats? Det är inte omöjligt att det förhåller sig så. Jag tänker att ju mer jämställda pojkar och flickor är desto mer kan de leka med varandra. Jag tror även att stämningen på skolgården blir bättre ju mer jämställda eleverna känner sig med varandra. En mer jämställd skolgård borde även gynna de mindre traditionella flickorna och pojkarna som kan hamna i kläm på en skolgård där det leks traditionella lekar.

Under arbetet förutsätter jag att flickor får det bättre av en gestaltning som tar deras behov på lika stort allvar som pojkarnas. Det borde leda till en större rörelsefrihet för flickorna på den redan trånga skolgården.

I detta examensarbete har jag inte gått in på pojkars och flickors lek tillsammans. Jag undrar om det finns en självklar vinst i att pojkar och flickor leker tillsammans? Kan det vara ett mål att få dem att göra det? Jag kommer inte att gå djupare in i den frågan i mitt examensarbete utan håller mig till att det är en självklarhet att pojkar och flickor ska ha samma rätt till lek på sin skolgård.

slutord

Enligt läroplanen, som båda skolorna har föresatt sig att följa, får inget barn kränkas på grund av sitt kön. Det innebär att barn ska kunna utveckla sina förmågor och intressen utan att hindras eller begränsas av sitt kön. Frågan är om skolgårdens utformning som den ser ut idag kränker pojkar eller flickor? Jag säger att den gör det. Alla elever har i teorin friheten att vistas på alla ytor men i praktiken har flickorna inte lika stor tillgång till sin skolgård som pojkarna har.

Det är berättigat att ställa frågan om det är en manlig rättighet att få spela fotboll. Och ska en individ av manligt kön alltid ha rätt att spela fotboll på sin skolgård? Många skulle nog svara ja på den frågan. Jag undrar i sådana fall vad de kvinnliga rättigheterna är? Och hur värnar man egentligen de kvinnliga rättigheterna?

Jag har i mitt gestaltningskoncept för skolgården försökt att åstadkomma en miljö som tilltalar både flickor och pojkar i lika stor utsträckning. Min förhoppning är att den byggs och att alla elever vågar ta för sig av hela skolgården. Frågan är vad som händer om den byggs? Man kan aldrig genom en gestaltning styra människor till hundra procent i hur de ska använda sin utemiljö. Det betyder att jag inte kan vara säker på ett lyckat resultat. Kanske tar pojkarna över alla delar av skolgården? Eller kan det bli motsatsen? Jag tror i alla fall att eleverna skulle få mycket bra raster på sin skolgård, med min gestaltning.

källor

opublicerade referenser

Almqvist, Elin. Rastvakt och personal på Storkyrkoskolan.
Möte 2010-03-23

Cele, Sofia. Kulturgeografen Uppsala Universitet. Möte 2010-03-05

Lindhagen, Susanne. Stockholms Stadsmuseum. Telefonsamtal 22/2-10

Personal från Nicolaigårdens förskola; Kristian Wallin, Gabriella
Martinsson, Lotta Rajalin. Möte på Nicolaigården 2010-03-03

Tauberman, Jonas. Vaktmästare för Storkyrkoskolan och Estniska skolan.
Möte 2010-03-22

Workshop för intresserade av skolgårdens framtid från Estniska skolan
och Storkyrkoskolan. Möte 2010-04-19

publicerade referenser

Cele, Sofia (2006). *Communicating place: methods for understanding children's experience of place*. Diss. (sammanfattning) Stockholm : Stockholms universitet, 2006

Genvägar till jämställdhet: metoder och strategier inom ungas fritid och föreningsliv. (2003). Stockholm: Ungdomsstyr.

Hansen, Mogens & Nagbøl, Søren. (red.) (2008). *Det ny skoleliv: om krop, rum, bevægelse og pædagogik*. 1. udgave. Århus: Klim

Lenninger, Anna. (2008). Skulptur för lek, en pilotstudie genomförd med stöd från ARQ stiftelsen för arkitekturforskning.

Lindholm, Gunilla, Paget, Susan & Åkerblom, Petter (2001). *Därför behövs skolgården!*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniv.

Nilsson, Nic (2003). *Barnperspektiv på planeringen*. Version 1 Karlstad: IPA - Barns rätt till lek

Nilsson, Nic. (2007). *Planera för utelek*. IPA-BARNNS RÄTT TILL LEK, Tierps Tryckeri.

Ohlmarks, Åke (1953). *Boken om Gamla stan: en jubileumsskrift*. Stockholm: Boken

Olofsson, Britta. (2007). *Modiga prinsessor & ömsinta källar*. Lärarförbundets förlag, Malmö.

Olsson, Titti. (1995). *SKOLGÅRDEN – det gränslösa rummet*. Liber utbildning AB, Uppsala.

Rågwall, Sara; Blom, Anna. (2006). *Tjej eller kille – spelar roll? Tillsammans för en jämställd skola*. Länsstyrelsen i Stockholms län.

Sandberg, Anette. (2008). *Miljöer för lek, lärande och samspel*. Studentlitteratur, Polen.

Schmidt, Lene. (2004). *Skolegården, jungle eller luftegård?: en studie av nærmiljøanlegg, barn og fysisk aktivitet i skolegården*. Oslo

Skolverket. (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidsbemmet Lpo 94*. Skolverket, Stockholm.

Thorne, Barrie (1993). *Gender play: girls and boys in school*. Buckingham: Open University Press

Titman, Wendy (1994). *Special places ; special people: the hidden curriculum of school grounds*. Godalming, Surrey: World wide fund for nature/Learning through landscapes

förtydliganden

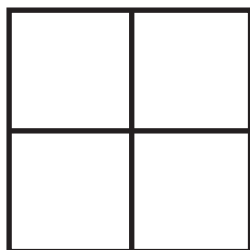
dunken, killerboll & kingruta

Dessa tre lekar har ofta förekommit i mitt examensarbete.

Dunken är en lek där en person står still och blundar vid en punkt och räknar t.ex. till 30. Under tiden ska de andra deltagarna gömma sig någonstans. Efter 30 sekunder ska de sedan försöka ta sig till "dunkenträdet" och nudda det, utan att bli tagna av den som räknade. Denna lek kräver möjligheter till att gömma sig.

Killerboll går ut på att träffa varandra med en mjuk boll. Den som är träffad får inte röra sig. Den kan däremot bli räddad, och är då åter med i spelet. *Killerboll* kan spelas på olika typer av ytor, både på öppna ytor och på till exempel skolans klätterställning.

Kingruta spelas på en målad ruta på skolgården. En person studsar en boll i en av rutorna och en annan person ska fånga den, utan att den hinner studsa på marken utanför rutan.

Klassisk kingruta.

Gamla stan är ett byggnadsminne

Enligt Susanne Lindhagen som på Stockholms Stadsmuseum är hela Gamla Stan en formlämnning, då alla hus är klassade som byggnadsminnen. Stadsdelen är en känslig miljö och förändringar bör inte påverka upplevelsen av stadsbilden negativt. Detta är självklart en subjektiv upplevelse men som riktlinje kan man ha att nya tillskott till Gamla Stan inte ska försvåra eller förstöra upplevelsen av stadsdelens arkitektur. Förändringar ska heller inte försämra genomsiktligheten mot byggnaderna enligt Suzanne Lindhagen, Stockholms Stadsmuseum.

Själva skolgårdens utformning har idag inget egenvärde i sig och Länsstyrelsen som har bestämmanderätt kring denna typ av ärenden har, som jag har förstått det, aldrig sagt nej till förändringar på skolgårdar tidigare. Suzanne Lindhagen har inga konkreta restriktioner att ge mig inför omgestaltningen av skolgården, men hon tycker att jag ska tänka på hur min gestaltning förändrar upplevelsen av platsen och tänka på att Gamla Stan är en känslig miljö (Lindhagen 2010).

regler & föreskrifter

Om man är intresserad av barns rättigheter finns flera myndigheter, lagar och verk som beskriver dessa. Här nedan finns en lista med organisationer med bra innehåll. Jag beskriver kort vilken typ av information man kan hitta på respektive ställe. Denna information kan vara värdefull i argumentation för elever, lärare och föräldrar.

barnkonventionen

I FN:s konvention om barns rättigheter kan man läsa om att barn ska involveras i beslut som rör dem. Där står även att man ska jobba för barnets bästa.

Om barn och skolmiljö står att läsa att barn i sin skolmiljö ska ha rätt till vila och fritid, till lek och rekreation, anpassat till barnets ålder.

barnombudsmannen

Barnombudsmannen slår fast att alla barn har lika värde. Barnombudsmannen arbetar för att barnkonventionen ska följas.

arbetsmiljöverket

Arbetsmiljöverket skriver om skolornas skyldighet att inte föra vidare traditionella könsmonster, och att på så vis undvika att kränka elever på grund av sitt kön.

Enligt arbetsmiljöverket bör en skolgård vara tilltalande, stimulerande och inbjudande. På deras hemsida kan man läsa att ” utemiljön formas så att den underlättar olika verksamheter och stimulerar samvaro, men också erbjuder avskildhet och avkoppling.”

Arbetsmiljöverket har riktlinjer för hur stor yta barnen bör ha till sitt förfogande på rasterna, och deras rekommendationer är tio kvadratmeter per elev om skolan har fler än 200 elever.

Arbetsmiljöverket poängterar att en skolgård bör erbjuda möjligheter till lugna, såväl som fartfyllda aktiviteter.

Stockholms stad

Stockholms stad har en likabehandlingsplan som innebär att ingen får bli kränkt på grund av sitt kön.

Enligt läroplan ska skolan arbeta med jämställdhet och motverka traditionella könsroller och könsmonster. Barn ska, oavsett kön, kunna utveckla sina förmågor och intressen utan att hindras eller begränsas av sitt kön.

